

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 94 ■ 22. APRIL 2002. ■ GODINA X ■ CENA 50 DINARA

Branka Veselinović

Na dnu smeha-tuga

Danica Maksimović

Naša budućnost zavisi od nas

Gordana Kamenarović

S emotivnim pokrićem

Jožef Nadž

Kafkin svet mi je blizak

Grem Vibrou

Pozorište po meri pisca

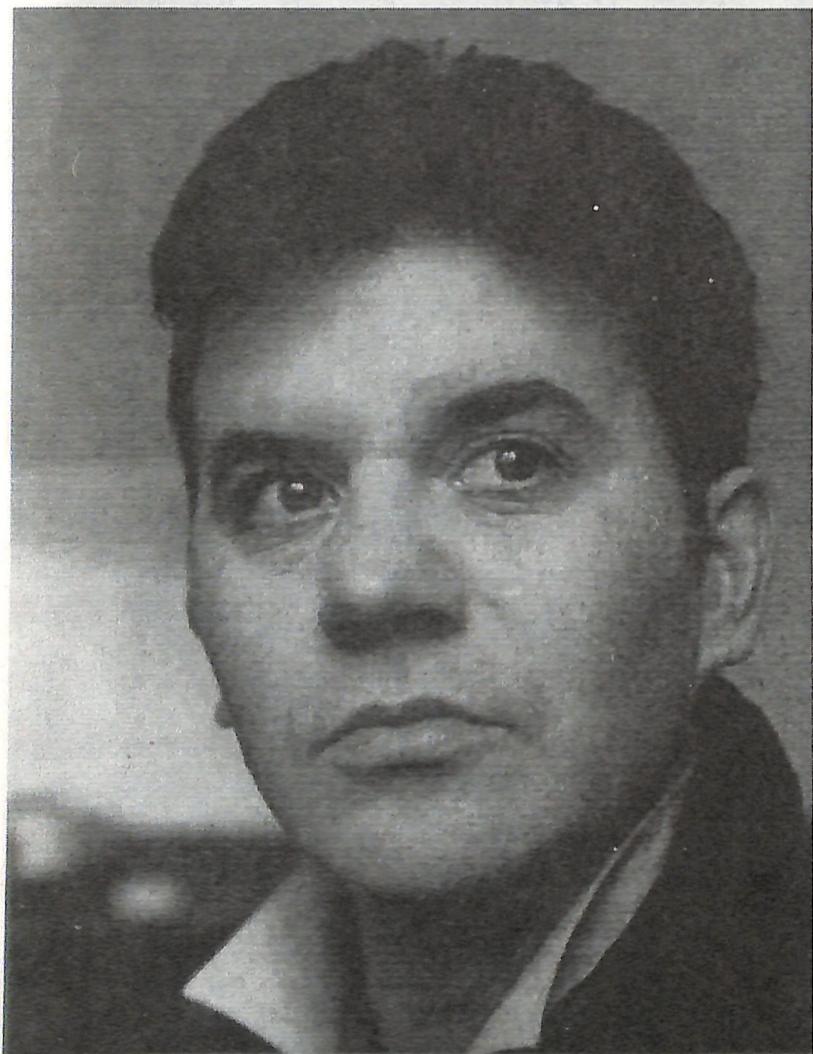
Vladimir Dekić

Da premijera bude najbolja

24. MAJA 2002. GODINE: IX SKUPŠTINA SAVEZA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

**Saša Torlaković:
DOK JE MLAD, GLUMAC
TREBA DA IGRA VELIKE ULOGE**

Reditelja doživljavam kao kolegu, partnera, a ne kao nepriksonovani autoritet. Predstavu vidim kao sliku. Hajde tako da kažemo: reditelj je autor kompletne te slike, a glumac jedan njen deo, boja

**EKSKLUSIVNO Dodatak na 8 strana:
KAKO UNAPREDITI POZORIŠNI
ŽIVOT BEOGRADA**

**Tema „Ludusa“:
U plamenu strasti**

**Tihomir Stanić:
U gladi su kratke noge**

**Mirjana Ojdanić:
Raspetačavanje u Zaječaru**

**Branka Petrić:
Posle dvanaest godina**

**Nikita Milivojević:
Bagaž za novi vek**

**Atelje 212 u Karakasu:
Velika fijesta**

**Mladen Popović:
Samo ne recite da sam ružan**

KNEDLA U GRLU

Zorica Pašić

Šminka ili rušenje

Konačno je i Žanka Stokić dobila svoju bistu u Požarevcu (rođena je u Velikom Gradištu) i mesto uz Milenu Pavlović Barili i Milivoja Živanovića. Oni koji traže dlaku u jajetu tvrde da je bista postavljena tik uz kanalizacioni šah, ali da je mesto – najbolje. Ime prve dobitnice/dobitnika nove glumačke nagrade, ustanovljene na predlog Mire Stupice „Velika Žanka“ znaće se 1. juna. U „igri“ ne učestvuju dobitnici Dobričinog prstena. „Velika Žanka“ trebalo bi da pripadne glumcu u punom sjaju i u punoj glumačkoj moći.

U subotičkom pozorištu je pao plafon. Upućeni kažu da je mogao pasti i godinama pre, a i dva dana ranije, baš kada je srpski premijer Zoran Đindić pio kafu u pozorišnom bifeu. Ali, ima sreće u nesreći: plafon ne bi premijeru pao na glavu, pošto je deo iznad bifea uvek bio stabilan. Kada će plafon biti popravljen i da li će, ne zna se, kao što u Subotici još ne znaju hoće li „šminkati“ postojeće pozorište ili će graditi novo. Ištančanović, gradonačelnik, primećuje da je biće režim ostavio ruševine i megalomske projekte sa salama od 1.000 sedišta. „Nadam se“, kaže, „da se odustalo od takvih projekata. Da je bilo smisl za realnost, ne bismo imali ovo što sada imamo.“ Jožef Kasa, prethodni gradonačelnik, sadašnji potpredsednik srpske vlade, pita se ko je taj što kaže da je projekat megalomski: „Pozorišne zgrade se ne podižu svaki dan. Subotici trebaju prostori za drame na srpskom, mađarskom i hrvatskom jeziku. Nemamo ni ozbiljan prostor za simpozijume, a ni koncertnu dvoranu. Izgradnjom tri sale, jednom s 500 i dvema sa po 300 mesta, svi bi problemi bili rešeni“. Prava stvar, sve na jednom mestu: pozorište, koncerti svih fela, simpozijumi, partijski kongresi, tržni centar, ordinacije, agencije...

Arhitekti su počeli da „sreduju“ zgradu subotičkog pozorišta kada je ona imala samo 120 godina, sada joj je već

150. Arhitekta Nebojša Delja je pre tri decenije napravio projekat obnove koja je predviđala dogradnju sprata. Pre 15 godina arhitekti Ištančanović, Ištančanović i Laslo Čikoš predlagali su izgradnju novog pozorišta u dvorištu sadašnjeg. Na predlog Ljubiše Ristića, stručnjaci dvaju evropskih tehničkih univerziteta, Zapadnog Berlina (pre pada Berlinskog zida!) i Pariza, su 1988. izradili tri varijante obnove zgrade. Sledeci projekat ponudio je arhitekta Goran Martinović. Onda je raspisani jugoslovenski konkurs na koji su pristigli radovi ali nagrada nije dodeljena. Sada je na redu arhitekta Ranko Radović koji je već godinu dana na čelu tima koji se bavi subotičkim Skadrom na Bojani. Projekat nije završen, ali se zna da zadržava portal pozorišta, njegove stubove i osnovni gabarit, dok se sve ostalo – ruši. U unutrašnjosti zgrade bi ostala balska dvorana i monumentalno stepenište, dvorana bi bilo tri (400 i dva puta po 150 mesta), a veliki deo prostora predviđen je za biznis centar kako bi se od zakupnina finansiralo održavanje zgrade. „Trebalo bi da budemo svesni da se ovde ne gradi samo pozorište, već novi pogled na život i Suboticu sa smislim za toleranciju“, objasnjava Radović. Arhitekta Hupko zaključuje: „Niko nije protiv ovoga što se predlaže, ali koliko smo mi bogati da gradimo novo pozorište od 22.000 kvadrata vredno oko 30 miliona evra?“ Milioni su, naravno druga priča. Pominju se strana ulaganja, Mađarska i Hrvatska, ministarstva, zavodi za zaštitu spomenika, tenderi, etape gradnje...

Upravnici da se smene!

U Zaječaru je otvoren „slučaj“. Tamošnji glumci ili novopostavljena upravnica Zorica Zec, to je pitanje. I dok pljušte optužbe na račun gospode Zec, za koju se kaže da sprovodi samovolju, a nemaju potrebnu stručnu spremu niti radno iskustvo u pozorištu (što novi, preko noći usvojeni Statut Pozorišta od nedavno više ne predviđa), sama upravnica ne daje izjave za javnost. Kaže da je na to obavezuje odluka UO Pozorišta. Šta bi na sve ovo rekao Radmilović? Oni koji su ga dobro poznavali, pričaju da se u Zaječar, kad je iz njega otišao, retko vraćao. Ni jednu predstavu u pozorištu koje sada nosi njegovo ime nije odigrao. O Zorici Zec se zna da je izdavač knjige Milosava Buce Mirkovića Zoran Radmilović, kralj ili klan. I u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije imaju ponešto da ispričaju o zagonetnoj ličnosti, ali o tom potom.

Članovi Udruženja dramskih pisaca Srbije imali su godišnju skupštinu. Novinski izveštac beleži da je prisustvovalo 20-ak članova, „među kojima nije bilo gotovo ni jednog poznatog lica, ako se izuzmu Milovan Vitezović i Vladimir Đurić Đura“. Za predsednika je ponovo izabran Miodrag Đukić koji je, stoji u izveštaju, „apelovao na prisutne da ne podlegnu negativnim utiscima i ‘silama destrukcije’ koji vladaju u društvu i

‘zatvaraju vrata svim političkim neistočnjicima’“. Dodao je: „Ove godine, i to baš kada je na čelu Ministarstva kulture jedan glumac, dogodilo se da nam ta institucija uskrati pomoć za nagradu ‘Branislav Nušić’ u iznosu od 20.000 dinara“. Skupština se razljutila i zaključila da treba zatražiti hitnu ostavku Branislava Lečića, „jančara“ koji mora da ode jer ne poštije našu tradiciju. Raspravljaljao se i o pozorišnom stanju u zemlji, pa je Milosav Buća Mirković, ovogodišnji dobitnik nagrade za pozorišni eseju u Požarevcu, ukazao na „repertoarski kabalački“ i, opet, „jančarski odnos prema tradiciji“. Gotovo da su zabranjeni, kaže Mirković, ne samo Nušić, već i Sremac za koga je i Krleža tvrdio da ga nacionalni (srpski) teatar mora imati na repertoaru, a o Šekspиру i Gogolju da se i ne govori. I još: „Igraju se dela pisaca lidera političkih stranaka i njihovih portparola, primera radi Mileva Ajnštajna Vide Ognjenović. Umesto da se igra jedan Harold Pinter, koji je javno podržao Srbe tokom NATO agresije, na našim scenama se izvode kičerski i skečerski deseterazredni anglosaksonski komadi.“ Mirković je posebno izdvadio JDP (čiji je i on bio upravnik) i njihovu predstavu na „ing“. A na vest da je teško bolesnom Pinteru upućen poziv da dođe u Beograd, reagovao je rečima: „Jest, pa da ga isporuče u Hag!“ (Što se Haga tiče, Dragan Tomić, dramski pisac, advokat i član Predsedništva Udruženja, obavestio je prisutne da je još prošle godine podneta tužba Okružnom javnom tužilaštvu protiv svih članova srpske vlade, s premijerom Đindjićem na čelu, zbog nelegalnog izručenja Miloševića. Odgovor nije stigao, ali u Udrženju ne odustaju.) Zbog situacije u kojoj je „Srbija postala kolonijalna pozorišna sredina“, predloženo je da se, osim ministra, smene i svi upravnici pozorišta. Aleksandar Đaja, dramaturg Pozorišta na Terazijama, imao je, tim povidom, amandman: da se izuzme njegov upravnik Mihajlo Vukobratović koji dobro radi.

A nagradu „Branislav Nušić“, koju dodeljuje Udruženje pisaca, za 2001. dobio je Momčilo Kovačević (pseudonim: Leon Kovke) za Knedlu u banji. Na anonimni konkurs pristiglo je 56 dramskih tekstova, a prvi pet biće objavljeno u ediciji Savremena srpska drama. Udruženje je odlučilo da ustanovi i priznanje za dramu godine (iz celokupne radio, TV, pozorišne i izdavačke produkcije), koje će nositi ime Milana Đokovića. Pokreće se časopis „Drama“, a dramski pisci osnivaju svoj samostalni sindikat. Kuriozitet: među članovima žirija i dobitnicima nagrade „Zlatni beočug“, koju dodeljuje Kulturno-prosvetna zajednica Beograda, našla su se i imena trojice članova ovog udruženja: Dragan Tomić, Momčilo Kovačević i sâm Miodrag Đukić koji je i predsednik Zajednice. Ko će kome...

Rođendanske žurke

Netom što je Srpsko narodno pozorište proslavilo 141. rođendan, ode im upravnik. Pozorište „Boško Buha“ slavilo je 52. rođendan na Svetski dan pozorišta. Rezultat u 2001: dve premijere i 16 knjiga! U ediciji „Buha“ objavljeno je 16 domaćih drama prvi put izvedenih na sceni ovog teatra. JDP je zaokružilo 54. godinu: premijere tri i po (polovina Ibzenove Nore pripada Crnogorskom narodnom pozorištu iz Podgorice), gostovanje na festivalu u Bogotici s Buretom baruta, najava useljenja u novu zgradu,

IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije: govorimo o našim problemima i pokušaćemo zajednički da ih rešimo

na jesen. Daј Bože! Žurka je bila u novoj probnoj sali. Puno gostiju, a najvažniji gosti: radnici koji grade teatar. Zašto Mira Stupica nije došla na ovu feštu u svoje pozorište? „Nisu me zvali“, odgovara, bez komentara.

Atelje 212 se vratio s festivala u Karakasu: Roberto Cuko je, kažu, odlično primljen, a upravnik Svetozar Cvetković citira tamošnje kritičare koji predstavu proglašavaju za jedno od festivalskih izmenadenja. Naći se pored Pitera Bruka a ne ostati anoniman, nije šala! Ateljeović nisu ni predahnuli, a već odošle na novi put – u Sloveniju.

Da ne bi gostovanja, Beograd bi zaboravio Šekspira. Bile su jedna Ukročena goropad i dve Bogovljenske noći. Goropad je stigla iz Niša, u režiji Milana Karadžića, Branko Popović je reditelj

Bogovljenske u Užicu, a Kokan Mladenović u Banjaluci.

Počeli su festivali: igraju se predstave, dele nagrade i razgovara o tome kako festivali treba promeniti ili unaprediti. I Velibor Zolak, novi direktor Grada teatra Budve, najavljuje promene. Kaže da festival mora biti „segmentiran“, a ne kao poslednjih 15 godina – „mešana salata“. Novi-stari direktor (Zolak je s Ljubišom Ristićem jedan od pokretača Grada teatra) zalaže se za „jasnu misiju“ festivala, najavljuje njegovu depolitizaciju, „izmeštanje iz okruženja Crne Gore i Srbije“ i usmeravanje na međunarodno tržište. Za izmeštanje i usmeravanje Zolak, za sada, od grada ima na raspolaganju 200.000 evra.

Александра Гловацки
по Радјарду Киплингу

КЊИГА о ЦУНДЛИ

праизведба

Позориште БОШКО БУХА
сезона 2001/2002

**Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus“ uvraća s blagodarnošću.**

BOMBA U POZORIŠTU

Crtice iz pozorišnog života

Na 31. danima komedije u Jagodini nagradu „Mija Aleksić“ za najbolju predstavu dobio je ansambl iz Subotice za *Slugu dvaju gospodara Goldonija*, u režiji Kokana Mladenovića. Tri ravnopravna „Čurana“ za glumački žiri je dodelio Petru Kralju, Jelisaveti Sablić i Saši Torlakoviću, a za režiju Zoranu Ratkoviću (*Bogojavljenska noć* – Sombor). Za tekst je nagradu dobio Dušan Kovačević za *Doktora šusteru*, a predstava je osvojila i nagradu publike „Jovanča Micić“ (s prošćenom ocenom 4,78). Kao najbolji mlađi glumci nagrađeni su Suzana Vuković (Subotica) i Aleksandar Marinković (Niš).

Na konkursu ovog festivala za savremeni komediografski tekst pobedio je Zoran Božović s komadom *Bomba u pozorištu*.

Na Glumačkim svečanostima u Požarevcu glavnu nagradu, Statuetu „Mi-

livoje Živanović“ dobio je Prđrag Ejduš, a Veliku povelju – Nenad Jezdić, Nada Šargin, Bogdan Diklić i Aleksandar Srećković. Festival je počeo postavljanjem biste Žanke Stokić u Sunčanom parku, koju je otkrila Mira Stupica.

Na konkursu Festivala za esej o glumcu „Zlatno pero“ je dobio Milosav Buća Mirković za *Esej o Karadolu Nebojošu Dugaliću*.

Na manifestaciji Nušićevi dani u Smederevu (od 11. do 19. aprila) učestvovale su predstave iz Beograda, Pirotu i Kikinde. Ovogodišnji dobitnik Nušićeve nagrade je Ružica Sokić.

Na Narodnom pozorištu u Nišu sprema se još jedna postavka Nušićevog *Sumnjivog lica*, u režiji Egona Savina, a ovog meseca premijerno je izvedena bajka *Damođed* mlađe autorke Nataše Ilić u režiji Olivere Đorđević.

NAŠA BUDUĆNOST ZAVISI OD NAS SAMIH

Uz poziv za IX Skupštinu Saveza dramskih umetnika Srbije

Aktivnosti Saveza dramskih umetnika Srbije, kao i organa i službe, ali i angažovanje članstva u proteklom periodu između dve Skupštine, biće predmet rasprave i ocenjivanja na predstojećoj Skupštini. Izabrani organi SDUS-a podneće izveštaje, a Predsedništvo je uputilo i poziv članovima da učestvuju u radu, te da svojim sugestijama i predlozima za program i dalji rad daju što konkretniji doprinos.

A sve nas svakako interesuje šta i kako dalje.

Iskustva u ovim "prelaznim" vremenima sve jasnije i alarmantnije opominju da je neophodna naša veća angažovanost i još bolja organizovanost. Dosađašnje iskustvo pokazuje da treba biti promišljen i trezven u utvrđivanju naših namera i ciljeva, ali i da moramo ostvariti zajedništvo kada te ciljeve valja ostvarivati. Jer, promišljenost, trezvenost i zajedništvo su imperativ trenutka.

Predsedništvo SDUS-a će inicirati raspravu i ponuditi predloge za izmene i dopune Statuta, a one će biti dostavljene svim članovima uz pozive za Skupštinu. Pokrenućemo raspravu o organizaciji rada Saveza, njegovih organa, sekocija, komisija i sl., o međusobnoj povezanosti, saradnji i informisanju članova, načinu odlučivanja, itd.

Naše aktivnosti u vezi sa nagradama, priznanjima, izdavačkom delatnošću, promocijama, proslavama, skupovima i slično, odvijaju se često u neprikladnim okolnostima. Ponekad inercija, ustaljena praksa ili "tradicija" sputavaju da se u izvesnim slučajevima učini pomak nabolje. Postoje, međutim, predlozi kako da se mnoge aktivnosti unaprede, pa i u skladu sa savremenom tehnologijom i medijima, kao što je prezentacija svih članova SDUS-a na internetu.

Mnogi problemi sa kojima se suočavaju dramski umetnici u direktoj su vezi sa nepostojanjem uredenih odnosa u pozorišnoj delatnosti. Zato će još jedna od važnih tema o kojoj treba da razgovaramo biti i zakon o pozorištu, kao i pitanje zašto nam je on potreban i kakve će promene doneti...

Posebna tema je vezana za problem plaćanja doprinosu za samostalne dramske umetnike. Njihov broj se stalno povećava, a ozbiljno je doveden u pitanje dosadašnji način i sistem plaćanja njihovog socijalnog i zdravstvenog osiguranja.

Treba, međutim, priznati da se mnoge nedoumice u rešavanju problema javljaju i kao posledica neobaveštenosti naših članova o različitim domenima rada Saveza dramskih umetnika Srbije i Sindikata dramskih umetnika.

No, ipak, najveći problem u našem radu je materijalna situacija. Realizacija svake naše aktivnosti je neizvesna jer je uslovljena finansijskom nesigurnošću. Istovremeno još uvek je nereseno pitanje nacionalizovane imovine predratnog Udrženja, koja bi - kada bi bila vraćena Savezu - osigurala stalne izvore prihoda, omogućila rešenje poslovnog prostora Saveza, ali i pozorišne scene koju bi koristili naši članovi.

Ovo su tek neka pitanja značajna za rad naše organizacije, odnosno za sudbinu svih članova Saveza dramskih umetnika Srbije.

Izveštaji o radu Saveza u protekle dve godine, koje ćete dobiti uz pozive za Skupštinu, ponudiće još više materijala i prostora za raspravu i odlučivanje o pitanjima značajnim za našu budućnost. A ona, nesumnjivo, zavisi od nas samih.

Zato vas, drage i cenjene kolege, pozivam da u što većem broju prisustvujete Skupštini i uzmete učešća u njenom radu.

S poštovanjem,
Danica Maksimović,
predsednik SDUS

Beogradsko dramsko pozorište je u drugoj polovini marta izvelo tri premijere – *Ispovest Stavrogina*, po Dostojevskom, u dramatizaciji i režiji Save Radovića, *Privatne živote* Noela Kavarda u režiji Dimitrija Jovanovića i dramu norveškog autora Juna Fosea *Majka i dete* u režiji Stevana Bodroža.

Sa Stavroginom i ranijom predstavom *Odvažne devojke* BDP je početkom aprila gostovao u Bosni.

Narodno pozorište u Beogradu gostuje krajem aprila u Ljubljani i Mariboru s *Balkanskim plastikom* i *Dijalogom u paklu između Makijavelija i Monteskeja*, a u Beograd dolazi predstava Mariborskog narodnog pozorišta *Drakula* po tekstu Dejana Dukovskog u režiji Aleksandra Popovskog.

U Narodnom pozorištu „Ljubiša Jovanović“ u Šapcu, posle jednogodišnje pauze, izvedena je premijera – *Čakader* Bratislava Peškovića u režiji Petra Lazića, u Vršcu Strindbergova *Gospodica Julija* u režiji Miroslava Benke, u Leskovcu još jedna postavka Joneskove *Lekcije*, u režiji Nenada Todorovića, a u Zrenjaninu *Zivot i priključenja vojnika Ivana Conkina*, po romanu Vladimira Vojnovića u dramatizaciji i režiji Ljuboslava Matere.

U Kragujevcu je, posle skoro 15 godina, pripremljena jedna lutkarska predstava i to *Miši ko miši san* u režiji Jovana Miškovića. Time je najavljen početak rada nezavisne scene za decu u teatru „Joakim Vujić“.

Dramu Nebojše Romčevića *Krivica* režirao je Ferid Karajica u Domu kulture u Vrbasu, gde deluje pozorište „Vladimir Popović“, a predstavu izvode diplomci Fakulteta scenskih umjetnosti sa Cetinja.

Povodom Dana Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu Zlatne medalje „Jovan Djordjević“ dobili su prvakinja drame Mirjana Gardinovački, dirigent Mladen Jaguš i balerina Oksana Storožuk. Godišnju nagradu za predstavu u celini osvojio je Verđijev *Magbet* u režiji Darijana Mihajlovića. Nagrada za glumačko ostvarenje „Dimitrije Mita Ružić“ pripala je Borisu Isakoviću.

Za Dan pozorišta „Boško Buha“ – 27. mart nagrada „Gita Predić Nušić“ dobila je Marija Milenković (Jela u Šargoru).

Nova predstava u „Buhi“ je *Knjiga o džungli* Aleksandre Glevacki, po Kiplingu, u režiji Jagoša Markovića.

Dan Jugoslovenskog dramskog pozorišta – 3. april obeležen je koktelom na gradilištu i najavljeno da će se sledeći (55.) rođendan slaviti u novoj zgradi. Godišnje nagrade dobili su glumci Đurđija Cvjetić i Predrag Ejduš i reditelji Alisa Stojanović i Jagoš Marković.

Na proslavi je prikazan dokumentarni film s gostovanja JDP-a na festivalu u Bogotici.

Pozorište na Terazijama obeležilo je 30 godina od premijere muzikla *Violinista na krovu* u režiji Aleksandra Đorđevića i sa dirigentom Ljubišom Lazarevićem. Od stare glumačke ekipе, koju su predvodili Mića Tatić i Željka Rajner, u predstavi je još samo Srba Milin, mada ne u istoj ulozi.

Predstava *Tajna plave ptice* pisci Stevana Koprivice i reditelja Milana Karadžića izvedena je 30. marta u pozorištu Slavija 50. put za manje od 6 meseci od premijere.

Isti umetnički tandem prikazao je početkom aprila u Centru za kulturu u Tivtu premijerno predstavu *Innominato*, s Dragom Nikolićem u glavnoj ulozi.

Muzej pozorišne umetnosti Srbije za Svetski dan pozorišta – 27. mart gostovao je u Banja Luci s izložbom *Joakim Vujić* autorke Olge Marković. Narodno

U skladu sa Statutom SDUS-a (čl. 37 i 49)
Predsedništvo Saveza dramskih umetnika Srbije zakazuje

IX REDOVNU SKUPŠTINU SAVEZA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

u petak, 24. maja 2002. godine
s početkom u 11:00 sati u Narodnom pozorištu u Beogradu

Predsedništvo SDUS-a upućuje JAVNI POZIV ČLANOVIMA

da najkasnije do 5. maja 2002. godine dostave svoje predloge kandidata za Predsednika SDUS-a

Pravo da predlažu imaju svi članovi SDUS-a
i Predsedništvo tekućeg mandata

Predsedništvo SDUS-a dužno je da evidentira sve pristigne predloge i pribavi u pisanim obliku izjavu predloženih kandidata da prihvataju kandidaturu.

Konačnu listu kandidata Predsedništvo dostavlja svim prisutnim članovima na Skupštinu, na kojoj će se izabrati Predsednik SDUS-a.

Predsedništvo SDUS-a poziva članove da u pomenutom roku dostave u pisanoj formi svoje predloge za budući rad Saveza i eventualne izmene
i dopune Statuta.

pozorište Republike Srbije izvelo je te večeri stoti put Šoovog *Pigmalion* u režiji Jovice Pavica.

Ovaj datum obeležen je i u Podgorici dodelom nagrada Udrženja dramskih umjetnika Crne Gore. Veliku povelju (nagradu za životno delo) dobio je reditelj Blagota Eraković, a godišnju glumačku nagradu Srdan Grahovac.

U Bifu teatru premijerno je izvedena koreografska predstava Bojane Mladenović *Topografija ekstrema*, a u Beton halu teatru *Plave kao čelik* Tee Dorn u režiji Ivane Vujić.

Ansambl Narodnog pozorišta u Subotici, ostavši bez scene, igra tokom aprila u Somboru, Zrenjaninu i Novom Sadu – Drama na srpskom jeziku, dok Drama na mađarskom nastupa u Kulturnom centru u Kanjiži.

Umetnik iz Kanjiže svetskog glasa Jožef Nad gostovao je u SNP-u s predstavom *Straža* u izvođenju Nacionalnog koreografskog centra iz Orelana, u organizaciji Francuskog kulturnog centra.

Ansambl Kruševačkog pozorišta ušao je u pregovore s lokalnim vlastima, tražeći bolje zarađe, koje su najmanje među sedam pozorišta u regionu, i pored

velike produkcije. U martu je ovaj teatar isao na 14 gostovanja i imao 20 programa na matičnoj sceni.

Programski savet Susretu profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“ na sednici održanoj u Nišu odlučio je da se broj nagrada smanji na 13, a poveća njihova novčana vrednost. Ukida se kotizacija, a svako pozorište snosi svoje troškove.

Na ovogodišnjem festivalu, u maju u Pirotu, učestvuju predstave iz 10 teatara centralne Srbije (osim iz Kruševca), a ne učestvuju pozorišta iz Vojvodine i Beograda.

Omladinski teatar Đadov je i ovog poteča domaćin amaterskim pozorištima iz Srbije. Tokom sezone planirano je 25 gostovanja, u organizaciji Saveza amatera i pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture.

U Sava Centru za 29. jun najavljen je premijera *Hazarskog rečnika*, po delu Milorada Pavića, u adaptaciji i režiji Tomaža Pandura. Umetnička ekipa je internacionalna, a koproducenti su Pan-durov teatar, SC i Atelje 212. (Servis „Ludus“)

STEVAN KOPRIVICA MILAN KARADŽIĆ INNOMINATO

NA DNU SMEHA - TUGA

U ovom mozgu mnogo ljubavi stane / al'

Branka ne može nikada da dane...

Sonja Ćirić

Pristala je na ovaj razgovor odmah, s puno volje. Raduje se što je u 82. godini dobila ulogu u *Skupu* Marina Držića, hoće da priča o tome, a i o svemu drugom što treba. Predložila je da se nademo na proslavi Dana Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Tako je i bilo. Došla je u crnom kompletu, svetloj tuftastoj svilenoj bluzi s elegantnom mašnom i biserima, imala je besprekornu frizuru i šminku. Uživala je u svečanosti. Hodala je po građevini buduće zgrade Pozorišta i pela se uz stepenice brže od mnogih mlađih gostiju. Pozdravljala se s kolegama, i sa svakim srdično popričala. Probala je po nešto i od posluženja. Nekoliko puta me nalazila u gomili i molila da je još malo sačekam, da se još malo nauživa. Nije htela da razgovaramo u zgradi, dan je topao i mirisan, šteta je ne biti napolju. Domaćin kluba „Bojan Stupica“, jedan od njenih poslovatelaca, predložio je da nam pomeri sto na neko zasenčeno i od slavljeničkog žamora udaljeno mesto, ne bi li joj bilo ugodnije. Šarmantno se zahvalila: ne, ne smeta joj sunce, ne, ni vesela gužva, ne treba se oko nje deranžirati.

Uključila sam kasetofon, izrecitovala prvo od desetak unapred spremnih pitanja, i vrlo brzo uvidela da mi ni jedno neće biti potrebno, zato što bi sputavati njenu

Koštana u kojoj je igrao je skinuta. Neću to da komentarišem, Gorčin ima prava na svoje videnje kako treba da vodi Pozorište i ja to poštujem. Kad ono, javlja se Jagoš Marković i traži mene a ne Mlađu. Mislima sam da me zove da uradim nešto humanitarno, da odem kod neke decu u školu ili u bolnicu, pa ga pitam: „Želite li Mlađu ili neki dobrovoljni za decu...“ a on me prekine i pita da li znam da se u Pozorištu proba *Skup*. „Kako mogu da ne znam šta se radi u Pozorištu?“ „Ja sam vama dao ulogu, treba da igrate Dunda Niku.“ Kažem: „Momenat, momenat“. „Branka, jeste li tu?“ pita me. „Sačekajte, Jagoše, da se malo zaplačem.“ „Kada možete da dodete“, pita me. „Kada vi probate“, pitam, a on kaže: „U podne“. Obustavila sam sve i došla u Pozorište. Kad sam se pojavila, i mlađi i stari – aplauz. A meni... Ja sednem u publiku. Posle pola sata pita me Jagoš da li hoću na scenu. Hoću. Dao mi je 10 dana za probe. Jagoš me je, kaže, gledao u *Tri sestre* Čehova. Igrala sam Njanu, sa Kapočkom, Kaptalinom Erić, u alternaciji; ulogu mi je dao Tovstonogov, reditelj. Nas dve igramo zajedno, ali mene snime za TV i tako me je Jagoš video. Jagoš mi je dao ulogu, znači nisam otpisana kao što sebe vide skoro svi moji vršnjaci, a možda me

ju, a to je bio 26 godina. Putovali smo i nagledali se predstava...

O MLADI VESELINOVICU: S mužem sam 53 godine. Danas, odlazeći iz kuće, on je meni poljubio ruku, i kad smo došli pred Pozorište, on je meni opet poljubio ruku. Čovek mora da voli. Ovde sam ga upoznala, u *Ribarskim svadama*. Jednog dana Bojan Stupica na probi kaže: „Ajde vi zaljubljeni“, ali tada nije bilo govora o tome. Mira, njegova žena, nas je spojila. Venčali smo se 1948. u avgustu, znači da je u ovo vreme dok mi sada razgovaramo, već počela ljubav. Imam muža, druga, intelektualca, prijatelja, polucrnogorca – polušumadincu koji i razume i ne razume, ali tu smo toliko godina braka. Ja sam ga 20 puta gledala u *Tikvicama* zato što volim da ga gledam. Pa sad je došlo vreme da i ja dobijem ulogu. Mlađa ima tri fakulteta: Filozofski, Filološki i Kembridž, preveo je toliko stvari, bio generalni sekretar Medunarodne pozorišne organizacije 26 godina za Jugoslaviju, bio i 25 godina predsednik Udrženja glumaca Srbije. Nedavno je klasifikovan 10 kg napisa o meni u časopisima. Moj Mlađa, radio je 14 dana, i sve svrtao: Branka glumica, Branka na estradi, humanitarni rad, lutkar, kritičari o njoj, *Veselo veče*, supruga... Sve je to on sa svojih 86 godina. Od toga će nastati knjiga, biće to knjiga ljubavi, života, izgubljenosti, hrabrosti, tuge, svega... Kada sam mu kazala za *Skup*, pitam ga šta misli, on kaže: „Pa naravno, to je tvoj život“.

O POČETKU JDP-a: Ja sam prva generacija JDP. Pretprošle godine, na ovaj dan, na Dan Jugoslovenskog dramskog,

„Ovo mi nije prvi put da igram ulogu muškarca“: Branka Veselinović kao Niko u „Skupu“

imali. Ako je neko igrao premijeru, a ja nisam, a trebalo je, kažem filozofska: ako je to najgore, neka je.

O HUMANITARNOM RADU: Žao mi je što me nikad niko nije pozvao da na Fakultetu dramskih umetnosti kažem studentima kako je dobro ići u bolnice i glumiti tim ljudima. Ja sam stalno negde, gde me zovu. Nedavno, za vreme katoličkog Uskrsa, bila sam u Padini i Kovaci. Zvali me i ja otišla. Da ih razveselim. Mnogo je tuge u životu. Posmatram decu na onkoloskom, šta je to drugo nego tuga. Meni je priznanje – osmeđi, ali ja nisam radila zbog tog osmeđi, niti bilo kakve druge nagrade, nego je to moja priroda, moje vaspitanje, moja tuga i radost. Drage su mi reči koje je o meni rekla Desanka Maksimović: „Branka je humana, ona je plemenita, ali je tužna, ona je gorka. Rekla bih za Branku i za njen život da na dnu humora leže suze“. Ja sam obožavala Desanku. I nema susreta s decom a da im ne kažem

I nije čudno što nas Srbe maltretiraju, kad smo mogli da krade od dece. Ne razumem zašto nema novca iz Fonda „Branke i Mlađe Veselinović“ za pomoć invalidnoj deci. Da imam, imala bih para da platim televiziju da se čuje o Fonden. Mali Miša, lane je imao tri godine, kad sam počela da ga zabavljam u Dečjoj bolnici, kaže mi: „Nemoj mi više, Branka, s tom lutkom“. „Pa to je Sarmika“, kažem mu, a on opet: „Neću“. A ja mu kažem „Dobro, Mišo, mnogo si me povredio, ja sam došla samo zbog tebe i povela Sarmiku, a ti tako“. A on će onda, dete od šest godina: „Dobro, Brnka, ali samo pet minuta“.

O LUTKAMA: Sinoć sam dočrtavala neke lutke. Imam ih 320. Iz celog sveta. Sarmika je od 1956. sa mnom, Laponac koga sam dobila iz teatra „Obrascova“. On je bio prekjuč u bolnici u Novom Sadu, u Kini, Japanu, Australiji, Brazilu, Meksiku, Maleziji. Osim sebe, predstavljam i lutke. Imam dve ptice, koalu, i oni mi pomažu da razveselim tužne.

O ŽIVOTU: Ja sam fizički i mentalno zdrava. Svako jutro vežbam od 6,30 do 7,30 i zato mogu da hodam i trčim uz stepenice i zabavljam decu. Popodne ne spavam. Kada se oprostim od vas, doći će kući, lepo će se srediti, smiriti, pa će popodne posetiti finu gospodu koja je nepokretna; samo vidi, čuje i govori. Neko će da kaže ko je bila Branka? Nemoj od sebe praviti veliku ličnost, ali nemoj ni da me zaboraviš. Ja imam 68 plaketa, 36 su od zdravstva, 5 umetničkih plaketa. Više od 40 godina sam vatrogasac, počasni oficir, jer su vatrogasci plemeniti. Počasni sam građanin Novog Sada, Dečjeg sela, sada će da idem u Skoplje s monodramom *Tri ostavljene žene*, prevodi se, srpsko-makedonsko-društvo „Šar planina“, je to organizovalo. Ni sama ne znam gde sve nisam član. Britansko-srpskog društva, Vojvodanskog, Zrenjaninskog... Svuda sam, i meni je lepo. Nikad nisam bila u politici. Otišla sam u penziju 1982. godine, i od tada igrat, istina sada povremeno, tu moju monodramu.

Nije meni *Skup* prvi put da igram muškarca. Sa šesnaest i po godina sam glumila muškarca na ispitnoj predstavi u glumačkoj školi. Gledao nas je i Nušić.

Mlađa i ja imamo kućicu, i ja se svaki dan derem po kupatilu jer neću da zaboravim da sam glumica. Zato igrat svaki dan. „Ajme meni, ajme, čaće“, derem se. To nije lažni entuzijazam, to je stvarni entuzijazam. Kućica nije naša, zaveštana je.

U ovom mozgu mnogo ljubavi stane al' Branka ne može nikada da dane, ni kada je noć, ni kada je dan, ni kada jutro svane.

Od pretprošle godine, od lane, Branka je tu, živi, veselo, radosno brzo i natenane.

Ove stihove sam sada vama izmisliла. Da uživate.

Pedeset tri godine zajedničkog života: Branka i Mlađa Veselinović (Foto: Đ. Tomic)

energiju pitanjima bio pogrešan potez. Evo šta mi je govorila gospoda Branka Veselinović, glumica. Ili, još tačnije – Branka.

O SKUPU: Kada čovek uđe u devetu deceniju pa mu daju ulogu, on je presećan! Zazvonio je telefon, mene retko ko traži, uvek Mlađu, ili iz Udruženja prevodilaca, ili da mu iz Pozorišta javi kad su na repertoaru njegove *Tikvice*,

čeka i druga uloga. Znači, Jagošu hvala, poverovao je da će moći da uradim to što je zamislio, i sad ja mogu da proživim lakše godine koje me čekaju. Jer ne mogu da ne mislim da je uspeh dobiti ulogu u ovim godinama. Ja sam gledala Sibil Torndajk. Ona je imala 90 godina. Britanka. Gledala sam je kada je moj muž bio generalni sekretar Medunarodne pozorišne organizacije za Jugoslaviju

ustali su svi koji su živi od nas iz prve godine. Bilo nas je osam: Marija Crnobori, Branko Pleša, Mlađa, Branka, Mira Stupica, Kapočka, Perica Slavenski, Žigon. Moja prva uloga je u *Kralju Beta-jnovi*, Francku smo igrale u alternaciji Marija i ja. Ja sam došla u JDP iz beogradskog Narodnog pozorišta, a Marija iz Rijeke. Ne bih ulazila u pravde i nepravde uloge koje ste imali ili niste

njenu poruku: „Ja će biti gore sa mojim crnim šeširom, a ti kad budeš s decom, ja će da im mašem“. I ja deci pričam, da je uvek vidim gore. Kažem im: „Kroz ove tavanice pogledajte u nebo i videćete Desanku, molim vas – veliki aplauz“. I oni tapšu, pogledam ih, svi gledaju gore. Radila sam i za bolnicu u Tiršovoj, dobila je velike pare: Pitam se samo gde li su?

GLUMICA S EMOTIVNIM POKRIĆEM

Gordane Kamenarović je malo u pozorištu, ali ona svaku predstavu začini na najfiniji način

Snežana Miletić

Susret s njom uvek je radost. Puna je optimizma, britka a dobronamerna, otvorena i nikad zlurada. Ona je sjajna glumica – nepodeljeno je mišljenje. Ipak, u pozorištu jedva da je ima. Uloge dobija na kašičicu. Predstave u čijoj je podeli bila, pamte se i po njenim rolama. Majstor je za minijature. Glumica koja u svakom trenutku zna šta i zašto radi, ona za svaki pokret i reč, u svakom trenutku na sceni, ima debelo emotivno pokriće. Gordana Kamenarović novija pozorišna publika pamti po ulogama u Verama i zaverama, Robu ljubavi, Galebi, Krajinostima i najnovije, u Kazanovi.

„To što je neko dobar glumac ili što postoji opšta saglasnost o njegovom autentičnom glumačkom habitusu, ne znači ništa, jer to zapravo uopšte ne određuje sudbinu glumca. Nju određuju stvari koje su van glumčeve kontrole a koje se, ako ste dobar dak, možda mogu naučiti tokom karijere i kroz sam život. Ja izgleda nisam dobar dak i ništa nisam naučila, pa tako i danas, kao i na početku karijere, prosti čekam da se moje ime pojavi na oglasnoj tabli, u nekoj podeli. Nikada nisam naučila da lobiram za

sebe, ni kod uprave, ni u ansamblu, ni kod reditelja, mada ne mislim da je zlo lobirati za sebe, da ima ičega lošeg u tome da dobro mišljenje o sebi prikazuje i drugima. Očigledno je da nemam tu veština i samim tim krivica za to što me nema više na sceni je moja. Osim toga, i repertoar bitno određuje sudbinu glumca jer se najčešće mnogi od nas ne nađu u vizijama ljudi koji ga kreiraju. Ali ne želim se, daleko od toga. Pokušavam da prostor koji mi se da, koji mi se dozvoli da koristim, ispunim na najbolji mogući način i da ne idem ispod svojih standarda za koje verujem su relativno visoki.“

A šta radi u periodu nakon što se ne pronađe u podeli na oglasnoj tabli? „Više me ne hvata panika. Bilo je u meni suza i besa, živi smo ljudi, ali kad sebi postavim pitanje jesam li sama dovoljno uradila za sebe, i poštano odgovorim da nisam, onda više nemam argumenata da budem ljuta i uvredena na bilo koga. Istinski verujem u snagu pojedinca, u individualnosti. Ako neko ne ume da vodi svoj život, onda nema prava da bude ogorčen i besan na druge. Ja sam prilično idealistički ušla u glumački posao. Mi-

muka, bivalo me je sramota. Kad zbog raznih razloga ne uradiš posao do kraja, kad neke stvari ostanu nerešene ili kada se predstava otme kontroli, teško je izaći na scenu. Srećom nije bilo mnogo takvih situacija, ili sam se barem pretvarala da sam ih pobedila, pa sam sve stočki podnosila i igrala“.

Kada bi kritičari bili iskreniji

Gde su svemu tome oni koji procenjuju i ocenjuju život na sceni?

„Bilo je u meni i suza i besa...“: Gordana Kamenarović

dost bivanja na sceni. Izuzetno volim tu radost, pogovoto kada je utemeljena na dobrom radu s kolegama i rediteljem. Bez te unutrašnje radosti glumčevog postojanja nema radosti ni na sceni, one koju gledalac treba da oseti.“

Mora da bude zanimljivo

„Važno je da čovek ne očajava, da ne sažaljava sebe, da radi, brine o sebi. Ja sam u periodima kada nisam mnogo igrala stvarno mnogo radila i to uvek blizu pozorištu i igri. Pokušavala sam da se obavestim šire i dublje na raznim poljima. Radila sam mnogo s decom i mladima, u kampovima Otvorenog društva, u Dramskom studiju Mire Banjac, gde sam bila profesor, u Otvornom pozorištu. Te poslove sam sada malo zaposavila jer sam preuzeila neke druge obaveze i nemam vremena da se ozbiljno bavim pedagoškim radom, a moram malo i sopstvene baterije da napunim. Te druge obaveze su opet u Srpskom narodnom pozorištu. Na moje zaprepašćenje, Ivan M. Lalić me je po dolasku za upravnika pozvao da pomognem pri kontaktima s inostranstvom, u održavanju korespondencije sa stranim pozorištima i festivalima, da prevodim tekstove na engleski za pozorišni sajt. Kada sam shvatila da to može da bude veoma zanimljivo, a to mi je uvek preduslov da nešto radim, prihvatala sam posao.“

Na primedbu da barem nije moral da igra ono što je se ne tiče, Goca kaže: „Bilo je nekih uloga od kojih mi je bilo

može, kao i ko je kakav reditelj i kritičar. Sigurna sam da i među kritičarima nema tajni oko tog čiji tekstovi zavreduju pažnju, samo se o tome javno ne govor.“

Gde u svemu tome vidi svoje mlađe kolege?

„Koje će mesto za sebe naći, to zavisi od njih i toga koliko su čvrsti i spremni da izdrže. Meni često bude žao kada pomislim šta ih sve čeka. Daleko od toga da je pozorište bauk, ali je kao i život živo i svašta se u njemu događa – i lepo i ružno, i zato oni moraju da imaju neverovatnu unutrašnju snagu da se ne slome na prvim preprekama, prvoj lošoj kritici, prvoj ulozi za koju znaju da je mogla biti bolja. Plašim se da mnogi od njih nemaju dovoljno te snage u sebi, da ostanu svoji i čitavi i očiste prašinu s kolena pa krenu dalje. Ali, isto tako sam

„RADMILOVIĆ“ U SLOVENIJI

Zaječarci na festivalu slovenačke drame u Kranju

Posebna pažnja 32. nedelje slovenačke drame u Kranju je posvećena gostovanju dva strana pozorišta koja su se predstavila delima slovenačkih autora. Na samom početku se predstavilo luksemburško pozorište Le Theatre d'Esch, koje je dva puta odigralo predstavu Matjaža Zupančiča *Vladimir*. Izuzetno promišljenu verziju Flisareve drame *A, Leonardo?* u režiji Dejana Krstovića smo imali priliku videti na zatvaranju bogate nedelje slovenačke drame. Predstavu je izvelo pozorište iz Zaječara, koje nosi ime velikog srpskog glumca Zorana Radmilovića.

Psihodrama u prevodu *A, Leonardo?* koja se događa na neurološkom institutu Zaječarci su premijerno prikazali novembra prošle godine na 10-tim Danima Zorana Radmilovića. Još tada, na premijeri, predstavu je video autor Evald Flisar i bio veoma zadovoljan. Od 1992. godine, kada je delo nastalo, i kada su ga prvi put igrali u Mestnom gledalištu Ljubljana, *Leonardo* je premijerno postavljan u osam država. Mada je reditelj Dejan Krstović sproveo izvesne intervencije u tekstu, pomjerajući komad ka sferi nadrealističkog, to svakako nije ugrozilo integritet, niti umanjilo vrednost dramskog predloška, šta više dalo mu je dublju dimenziju. Danas Flisar kaže da su ga Zaječarci ponovo iznenadili jer su sada još jasniji i ubedljiviji. Uloge su dobro podeljene, što smo se mogli uveriti gledajući festivalsko izvođenje predstave u Kranju. Posebno se istakao Predrag Grbić u ulozi Martina, čoveka koji je izgubio vezu sa sobom i koji će stazu od amnezije do automatizma preći sa tužnim pogledom ubogog čoveka. I Selena Ristić, koja je odigrala lik ambiciozne dr. Dasilve, delovala je uglađeno, hladno i odlučno u svojoj ludo zanesenosti i potrebi da do kraja realizuje projekat superčoveka.

Istraživanje identiteta čoveka i prirode slobode u strogo omeđanom društvu zahteva veliku prisebnost, posebno kada se radi o preplitanju komičnog i tužnog a na primerima realnih životnih stradanja. Naime, u predstavi se radi o „normalno – nenormalnim i nadnormalnim“ ljudima, kako kaže jedan od likova, novinar koji izveštava o čudu koje se dogodilo na neurološkom institutu.

Dvanaest članova ansambla zaječarskog pozorišta je igranjem pozorišnog dela slovenačkog autora učinilo čast Sloveniji i samom autoru. Za svoju predstavu su bili nagrađeni dugim aplauzima, a bilo je i suza. Naravno da će Prešernovo gledalište iz Kranja uskoro uzvratiti posetu Radmilovićevom pozorištu. Po svemu sudeći biće to sa predstavom *Zupanova Micka* u režiji Vite Taufera, koja je nagrađena kao najbolja na ovogodišnjoj 32. nedelji slovenačke drame.

Neda Galijas

sigurna da pravi kvalitet uvek nade svoje mesto, samo treba biti uporan i dočekati taj trenutak.“

I najsvežije, o Kazanovi. „Tekst je pronašla mlada rediteljka Đurđa Tešić koja je tu predstavu gledala prošlog leta u Edinburgu. Donela ga je u Srpsko narodno pozorište, pročitala sam ga, svideo mi se i zatim sam ga prevela. Tekstu me privuklo to što je Kazanova bio onaj koji trpi radnju, od čega smo tokom rada na predstavi malo odustali. Više prostora se dalo njegovoj potrazi za idealnom ženom i idealnom ljubavlju nego zaverama koje se oko njega pletu. Na premijeri smo igrali sa Sergejom Trifunovićem, a u alternaciji očekujemo Nebojšu Savića koji je, zbog bolesti, morao da prekine probe. Upoznali smo način na koji radi Srećko Trifunović, energiju koju nosi i što ima i može da ponudi tom liku, a unapred se radujem radu sa Savićem jer mi se čini da će on potpuno različitim sredstvima oživeti taj lik, pa ćemo dobiti sasvim drugaćeg, a ništa manje zanimljivog Kazanovu.“

IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije:
sugestijama i predlozima
pomozite da Predsedništvo Saveza
radi efikasnije

U PLAMENU STRASTI

Da li će četrdeset sati štrajka glađu Ivana M. Lalića, dramskog pisca, a dojučerašnjeg upravnika SNP u Novom Sadu, pokrenuti reforme u kulturi, pa i u pozorištu?

Zorica Pašić

Drama u pozorištu! Bez tona sa punske opere. Prvo reforma, pa ručak. Ovo je igra visokog rizika. Borba protiv učmalosti. Lalić saziva „krizni štab“ za pomoć ministarstvu. Ministru Lečiću je potrebna pomoć. Lečić ne sme da glumi dok je ministar! Caru je morao neko da kaže da je gô! Tim se raspada kad ode trener. Situacija u kulturi će eskalirati eksplozijom! Lalić će dugo gladovati. Došao je bliže cilju. Prekinuo sam štrajk glađu!... Ovo su (sa sve uskličnicima) samo neki od novinskih naslova koji su propratili dvodeljni, zapravo, četrdesetosatni štrajk glađu Ivana M. Lalića, dramskog pisca, a dojučerašnjeg upravnika Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. Međutri udarne TV vesti našla se i ona o glađovanju. Zaključan u svečanoj loži SNP-a, u majici kratkih rukava (znači, nije bilo hladno) s utisnutim naslovom predstave *Oslобођење Скопља*, uz kutije vitamina, vodu i sokove, primao je novinare, prijatelje i „prozvane“, odlučan da se iz lože ne miče dok se ne pokrene mašinija reformi u pozorištu, a i šire – u kulturi.

Kako je počelo?

Posle dugog traganja za upravnikom SNP-a, licitiranja ko bi to mogao biti i, redom, odbijanja onih kojima je mesto nudeno, Lalić se prihvatio funkciju, reklo bi se ambiciozno i pun entuzijazma da

„pozorišni kombinat“ oporavi. Stigao je prošle godine, u vreme Sterijinog pozorja koje je otvorilo baš SNP i to baš s njegovim komandom *Cuba libre*, u režiji Kokana Mladenovića. Kad je prošao prvi „napad“ samouverenosti i stvoren tim koji svih u teatru nisu prihvatali, novi upravnik je počeo da se suočava sa – stvarnošću. Gde god bi „zagrebao“, počinjalo bi da „curi“ ili „smrdi“. I dok su u pozorištu jedni pozdravljeni „grebanje“, drugi su se odlučili da budu posmatrači, možda i ometaći. Zato je Lalić, posle deset meseci „upozoravanja javnosti“ – o stanju u teatru, radu i nagradivanju, zloupotrebi, dugovima i cenama komunalnih usluga, zgradi mastodontu koja se raspara – odlučio da podnese neopozivu ostavku. Dvadeset prvog marta objavljuje: njegovo mesto je slobodno od 1. aprila! Na taj se čin, kaže, odlučio posle konsultacija u Ministarstvu kulture Republike Srbije, Pokrajinskom sekretarijatu za nauku i kulturu i razgovora s Nenadom Čankom, predsednikom Skupštine AP Vojvodine, a „uprkos pozitivnim ocenama njegovog dosadašnjeg rada“. Na radikalni rez odlučio se zbog „odsustva ozbiljnih sistemskih reformi u kulturi, što je naše pozorište u celini, pogotovo dva mastodonta kakvi su Narodno pozorište u Beogradu i SNP, prepustilo laganom odumiranju, pa se njihov opstanak zasniva isključivo na ličnom entuzijazmu i akrobatskim veština zanesenjaka koji se nalaze na njihovom čelu“. Podsećajući na to da su dva najveća srpska teatra, bez snažne

Namerno, ili slučajno, 1. aprila, baš na dan kad SNP prelazi iz republičkih u pokrajinske ruke, Ivan M. Lalić počeo je štrajk glađu, najavljujući da će ići – do kraja.

Šta je dalje bilo?

Lalić, već bivši upravnik SNP-a, otišao je, dakle, u svečanu ložu, zaključao se i počeo, kažu, u svetskoj istoriji prvi štrajk glađu zbog pozorišta. Zašto? „Da puna istina o tome ko se, koliko i kako brinuo o SNP-u u proteklom periodu izade na videlo, da bi se, napokon, pristupilo neophodnim reformama u našim pozorištima“. Kako je dan odmicao, Lalić je isticao zahteve koje valja ispuniti i njega spasti od končnog iscrpljenja. Bilo je, navodno, 14. neki kažu i 18 zahteva, među njima i taj da ministar B. L. ne podnosi ostavku ali da javno saopšti da se neće baviti glumačkim poslom dok mu traje ministarski mandat, već da prione na danonočni ministarski rad, da se oformi ekspertska grupa i izradi elaborat za sanaciju NP u Beogradu i SNP-a, da Ljubivoje Tadić, upravnik nacionalnog teatra, podnese ostavku ukoliko se pokaže da je, mimo upravničke plate, davao sebi honorare za predstave u kojima je glumački angažovan, da ostavku, iz moralnih razloga, podnese Alisa Stojanović koja je, iako predsednik Upravnog odbora NP, u tom teatru režirala predstavu *Sudbina i komentari* i uzela honorar, da se raspisu konkursi za upravnike pomenuta dva pozorišta, raspisće se tender za rekonstrukciju zgrade subotičkog pozorišta, da mu se

Čekajući zakon o pozorištu: Lalić u velikoj loži SNP-a

(Laliću) javno izvine oni iz Pokrajine zbog „malicioznih izjava u javnosti“ i nerealno projektovanog budžeta SNP-a za sledeću godinu, da Aleksandra Jovićević, ministrova ruka pomoćnica, nakon „toliko savetovanja“, saopšti novu koncepciju Sterijinog pozorja, da se oformi ekspertska tim koji bi nadgledao formiranje budžeta za kulturu, da ministar Lečić poslednji *Kontejnjer* odigra u SNP-u i prihod priloži za popravku ulaznih stepenica... U želji da depersonalizuje svoje zahteve Lalić je pozvao u „svoju“ ložu Ljubivoja Tadića, Alisu Stojanović i Svetozara Cvetkovića kako bi, kao pametni ljudi od struke, porazgovarali i „shvatili da neke promene mogu da podu od nekih moralnih normi i da dovedu do pročišćenja“. „Želim da isporovociram ljude da podele odgovornost i spreman sam da platim cenu. Ovo je igra velikog rizika.“

Razgovori u loži

Onda su u Novi Sad, u ložu, stigli ministar Lečić i njegova pomoćnica Aleksandra Jovićević. Razgovor je trajao dva sata. Navodno, ministar nije se držao dogovora s Lalićem kad ga je navorao da se prihvati upravnikovanja. Dogovor je bio da krenu u reformu pozorišta: Lalić kao insajder, Lečić kao ministar. U međuvremenu se ministar zabavio drugim poslovima, a Lalić je ostao na svom, uz saznanje da 70 odsto srpskog budžeta za kulturu „jedu“ Narodno pozorište i SNP, a ne pomažu se!

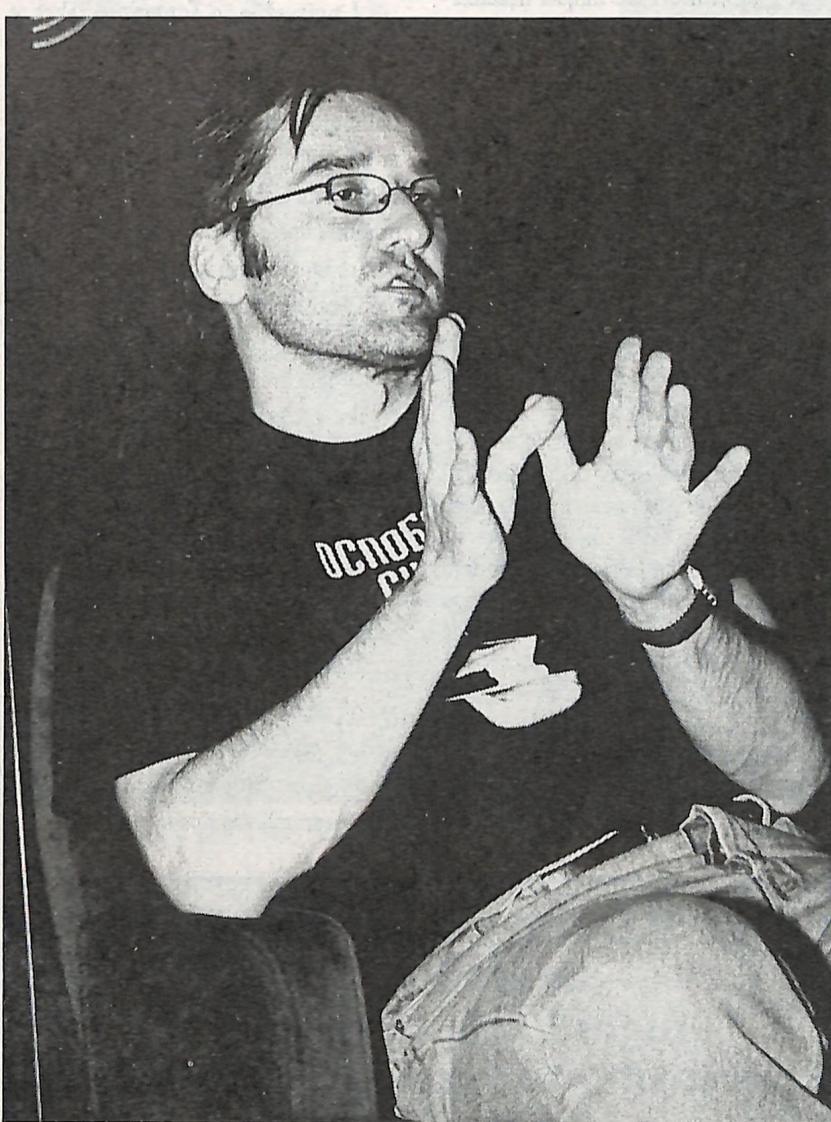
Lečić je posle razgovora zaključio da će „Lalić dugo gladovati ako bude čekao da se njegovi zahtevi reše“, da „živimo u

takvoj zemlji gde je i on (Lečić) mogao bezbroj puta sa se samozapali na trgu“, da će prestati da se bavi glumom „ako će to ubrzati reformu u kulturi“. Što se *Kontejnjer* tiče, što da ga ne odigra za stepenice kad ga je igrao i besplatno!

Dok se čekalo da u Novi Sad stignu ljudi od struke koje je Lalić pozvao, nagađalo se o njegovom „mentalnom statusu“, primećeno je da „nije sramota ići kod psihologa“, pominjane su „duhovna epilepsijska“ i slične dijagnoze. Ostavku je zatim podneo Boris Isaković, direktor Drame SNP-a, izjavljajući da je „krajnje vreme da se sistem menja a da većina više ne može da vlada, naročito u pozorištu“.

Glumci SNP-a različito su reagovali. Radoje Čupić je ocenio da „Lalić pokušava da učinju situaciju u kulturi popravi“, dok je Jasna Đurić izjavila da je „rekao samo ono o čemu se šuška po bifeima“. Danica Maksimović, predsednica Saveza dramskih umetnika Srbije, je priznala da je šokirana, a situaciju je ocenila kao – delikatnu. „Niko više ne treba da rizikuje život zbog ideala“, zaključila je. Zoran Bogdanov, glumac SNP-a, obratio se javnosti pismom: „Svi upravnici koji su poslednjih 20-ak godina dolazili u ovo pozorište, a i oni koji su ih dovodili, pate od duhovne epilepsije. Kao i ovaj sada, jedni drugima su mečali hladan ključ u ruke od naših vrata. Za ‘ideju’ i ponašanje Ivana M. Lalića ‘nema ključa’ koji bi ga dozvao sebi. Nasrtljivce niko ne voli.“

Racionalni Nebojša Bradić, upravnik Beogradskog dramskog, ocenio je da sve to „nije priča o jednom čoveku i njegovom gestu“, već pitanje pozorišnog i kulturnog sistema. Bradić upozorava da

Majica sa natpisom „Oslobodenje Skoplja“ kao simbol: Ivan M. Lalić

Pozorište lutaka "Pinokio" raspisuje

KONKURS

za dramski tekst

I nagrada - 30.000 dinara

II nagrada - 24.000 dinara

III nagrada - 14.000 dinara

Nagrada podrazumeva otkup teksta

za izvođenje u Pozorištu lutaka "Pinokio"

Radovi se predaju u tri primerka potpisani šifrom.

Autorstvo se dokazuje kopijom teksta.

Rok za predaju radova je

5. IX 2002. godine.

Radovi se dostavljaju na adresu:

Pozorište lutaka "Pinokio"

11080 ZEMUN

Karadordeva 9

„moramo doći do toga kakvo pozorište hoćemo, koji teatri moraju da imaju stalne ansamble, koji rade po sistemu ugovora, šta su obaveze nacionalnog teatra, a ko je 'višak' u pozorišnim kućama". Napominjući da i jedan Roberto Čuli režira u pozorištu u kojem je upravnik i da je na nama da odlučimo da li ćemo tako nešto dopustiti, ili ćemo smatrati skandaloznim, Bradić se uključuje u Lalićevu priču o tome da Ljubivoje Tadić igra u pozorištu u kojem je upravnik (upravlja za platu, igra za honora), a Alisa Stojanović, iako predsednica Upravnog odbora, režira ...

Kroz Lalićevu ložu su za 40 sati prošla mnoga imena, među njima glumci Sergej Trifunović, Dragan Jovanović,

Goran Šušljk, Jasna Đuričić, reditelji Žanko Tomić i Darijan Mihajlović, koji je i predsednik Sindikata SDUS-a... Ljubivoje Tadić nije došao. Teško je povorati da je kao dobro vaspitan čovek, što su novine prenele, rekao kako „Lalić treba da se kandiduje za titulu kretena godine“, uz savet „da najpre napravi neko vredno delo pa da mu se obrati“. Alisa Stojanović je ostala bez komentara.

Kraj priče

Svetozar Cvetković, upravnik Ateljea 212, je došao. Kao čovek koji uvek zna šta radi, razgovarao je s Lalićem šest sati. Složili su se da su rezultati akcije

koju Lalić vodi „već vidljivi“, mada je izostao očekivani „domino efekat“. Razgovor se u zoru završio na kasno večeri kod „Čire“. Ceh je galantno platio Cvetković. Lalić je potom saopštio da prekida štrajk glađu, pošto je dobio „čvrste garancije“ da će većina njegovih zahteva biti ispunjena. Najavio je i žestoku sindikalnu borbu za zdravije i bolje pozorište. Prvog aprila Pokrajina je u svojoj nadležnosti preuzeala SNP. Za vrištoču dužnosti upravnika Pozorišta postavljen je Dragan Inić. Skupština Vojvodine bi na narednoj sednici trebalo da izabere Upravni odbor, a novog upravnika do polovine maja. Do kraja sezone nema novih projekata, vreme je rezervisano za „peglanje dugova“. Kad je

Lalić ušao u SNP, zatekao je devet miliona dinara duga za komunalne usluge. Računa da je dug u međuvremenu narastao na 13 do 15 miliona. Smatra se da bi novi upravnik trebalo da krene sa crte, tj. s otpisanim dugovima pozorišta.

Šta, posle svega, kaže izgledneli I.M.L? „Najbitnije je da su se probudili odgovornost i brig za pozorište i kulturu, ne samo medija nego i Ministarstva

kulture i esnafa. Sada će u Ministarstvu kulture morati brže i efikasnije da rade, jer su shvatili koliko opasni možemo da budemo ako nas stave na marginu, kao što jesu.“ Reče, i spasi dušu svoju, spakovala kofere i ode u beli svet za svojom sudbinom.

Ako Branislav Lečić odigra Kontejner i prihod dā za popravku ulaznog stepeništa SNP-a, biće to znak da su stvari – krenule.

IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije: promišljenost, trezvenost i zajedništvo su imperativ trenutka

DEGUTANTNE DISKVALIFIKACIJE

Hronologija „slučaja Lalić“

Snežana Miletić

Sobzirom na „medijsku manipulaciju“ koja se povodom štrajka vezivala za njegovo ime, a koja je, prema Lalićevim rečima, kulminirala 6. aprila u Telefaktu BK televizije, kada je objavljeno da „odlazi u emigraciju, što je potpuno istrgnuto iz konteksta dužeg intervjua datog BK televiziji“, bivši upravnik SNP-a objašnjava da je „pri nuđen da obustavi svaku dalju komunikaciju s medijima koja nije autorizovana, ili ne ide „u programu uživo“. U saopštenju dostavljenom javnosti, Lalić dodaje da neće, kako je i najavio govoriti o razlozima za prekid štrajka, „otići u emigraciju, već će započeti elab-

Piter Grinvud nagovještava da nešto debelo ne valja u komunikaciji između SNP-a i Ministarstva kulture. Čovek koji je, došavši na čelo Baleta SNP-a, probudio novi žar među igračima, bio je vidno razočaran i najavio da „ovako kako je sada u SNP-u neće još dugo moći, da će još samo kratko krpliti repertoar bez novca jer entuzijazam ne može večno da traje!“ Grinvud je tada rekao da je Ministarstvu kulture još onomad izneo planove osnivanja Nacionalnog koreografskog centra u Novom Sadu – „Arts and culture development“, čime su tamo, navodno, bili oduševljeni. No, sve

glađu nije dobar put. Nikako ne smemo zaboraviti da je taj bivši upravnik napravio tri dobre predstave i otvorio vrata koja ranije nisu bila otvorena. Ljudi najzad treba da preuzmu odgovornost, ali je problem što su dugo radili s mnogo entuzijazma, bez ikakve naknade. Sada su umorni i u potpunoj konfuziji“.

Lečić / Jovićević vs Lalić

U trenutku kada su u Svečanu ložu Velike scene SNP-a Lalića posetili ministar kulture Srbije Branislav Lečić i njegova pomoćnica Aleksandra Jovićević, štrajk glađu „nadgledali su“ reditelj Žanko Tomić i novinar. Lečić i Lalić izgledali su vrlo raspoloženi, obojica uvereni da su u pravu, spremni da odbrane svoje stavove i u njih ubede onog drugog. Rezultat njihovog razgovora iza zatvorenih vrata iščekivao je priličan broj novinara. Iz prikrajka, nadomak čuvenog okruglog stola, ceo „slučaj Lalić“ promatralo je nekoliko glumaca koji su sedeli u društvu Egon Savina koji se tu zatekao zbog Gospode Glembajevih, te večeri na repertoaru. Savin je primetio da je Lalić u većini zahteva u pravu, ali se nije složio s prozivkom kolega. Razgovor u šest očiju u Svečanoj loži prekinut je u dva navrata, jednom je to učinio Boris Isaković, koji je potom otišao da igra Leona Glembaja, a drugi put Dragan Jovanović, koji je te večeri u Pozorištu mladih igrao Čikaške perverzije. Jovanović je Lalića, bezuspešno, pokušao da „korumpira“ kesom voća. Tokom celog razgovora spona između lože i spoljnog sveta bio je Darijan Mihajlović. Nakon više od dva sata ubedivanja, iz lože su izašli samleveni Lalić, nervozna Aleksandra Jovićević i vidno neraspoloženi Lečić. Njihov razgovor izgledao je kao igra gluvih telefona. Lalić je rekao da Ministarstvo u ključnim segmentima nije podržalo SNP, a Lečić je tvrdio suprotno, da su neprekidno imali svu podršku njegovog ministarstva. Lečić i Jovićević tvrdili su da reforme ne mogu biti brže no što su, a drugi su konstativali da reformi nema ni na vidiku. Bića je to serija neplodnih i besmislenih monologa na osnovu kojih se moglo naslutiti samo to da se Lalić zainatio a da Lečić i Jovićević nemaju odgovore na ključna pitanja, naročito ne na ona koja im je u ime sindikata Dramskih umetnika postavio Mihajlović. Mladi reditelj je primetio da kao što komunikacije nije bilo između SNP-a i Ministarstva, nema je ni između Sindikata i Ministarstva. Mučnu atmosferu prekinuo je Lalić koji je nakon gotovo jednosatnog novinarskog propitivanja ustao od stola rekavši da mora da čuva snagu.

Reakcije zaposlenih

Bilo je vrlo zanimljivo gledati zaposlene SNP-a kako reaguju na štrajk. Jedni su misili da je to Lalićeva privatna bitka, da je pobrak lončiće, drugi su se hvalili da su znali da će se to baš tako završiti, treći su se nervirali jer prvi nisu shvatili da je to sada „više od (privatne) igre“, četvrti nisu ništa komentarisali glasno ali su, odlazeći kod Lalića, pokazivali svoj stav o činu bivšeg upravnika. Najviše je bilo onih koji nisu imali petlju da zauzmu stranu. Otvoreni u tome što misle o štrajku bili su: Boris Isaković, Jasna Đuričić, Endru Grinvud, Sonja

„Nadgledajući“ Lalića: štrajkač razgovara sa Snežanom Miletić

orat na temu sistemskih promena u pozorištu, predočen novinarama na jednoj od konferencija za štampu u SNP-u, nastaviti da razrađuje sa saradnicima u Sindikatu dramskih umetnika Srbije“. Zarad suzbijanja dalje senzacionalizma, on odustaje od namere da protiv nekih medija i pojedinaca digne krivične tužbe jer su „nā neverovatno brutalan i primitivan način uznemirili njegovu porodicu i prijatelje, šireći vesti o njegovom, navodnom, ludilu. Ipak, svaki sledeći takav, degutantan pokušaj diskvalifikacije jednog čoveka, čiji zahtevi, polako ali sigurno, bivaju uvažavani kao sine qua non pozorišnih reformi, biće predmet sudske tužbe“, kaže Lalić.

Grinvud upozoravao na lošu komunikaciju

Mesec dana pre Lalićeve ostavke, u intervjuu direktor Baleta SNP-a Endru

Javno o onome što svi krišom govore u kafani

Studenti Akademije umetnosti u Novom Sadu, podstaknuti gestom Ivana M. Lalića, oglasili su saopštenjem:

„Shodno tome da mi, studenti Akademije umetnosti u Novom Sadu, jesmo oni koji su u ovom trenutku, u ovoj državi, odlučili da se bavimo umetnošću i predstavljamo budući kulturni identitet ove zemlje, želimo da damo snažnu podršku inicijativi bivšeg upravnika SNP-a Ivana M. Lalića za konačnim pokretanjem reformi u teatru. Pozorištem je ovlađala apatija. Jedino mesto gde se čvrsto stoji iza stava ‘da je situacija poražavajuća’ je pozorišni klub. Već sutradan na snagu stupa dobra stara: ‘Ćuti i trpi!’. Polazeći od jednostavnog životnog principa, po kojem je svako

potiskivanje problema, kobno, a jedino ispravno rešenje rešavanje konkretnim delanjem, još jednom bezrezervno podržavamo borbu koju je hrabro započeo upravnik SNP-a u ostavci Ivan. M. Lalić“. Sledi potpisi 27 studenata Dramskog odseka novosadske Akademije umetnosti, svih godina i klasa.

„Revizor je stigao“

Iako im naslov *Revizor je stigao* kasni, jer revizor ne samo da je u međuvremenu otisao, nego i štrajkuje gladi budeći nemirne pozorišne duhove, trupe „Duplo dno“ možda bi svojim filmom mogli da otkriju zašto u „Nemogućoj misiji“, zvanoj Srpsko narodno pozorište, alternacija Tomu Kruzu nije uspeo da bude dramski pisac Ivan M. Lalić!

Film govori o Lalićevom dolasku pre 10 meseci u Novi Sad. Uz njegovu dozvolu članovi „Duplog dna“ nekoliko meseci javno su špijunirali službenike i

umetnike SNP-a, snimali razgovore, pratili izvesne promene u ponašanju ljudi spram onih koji su personifikacija vlasti i potencijalne moći. Film je podeljen u tri dela, prvi je Lalićev ulazak u SNP i upoznavanje s radnicima, drugi prati „slučaj Makbet“ a treći, koji je život naknadno izrežrao, jeste Lalićeva ostavka i sukob s Ministarstvom kulture. Sav prihod od premijernih karata (100 din. ulaznica) trupa je prvobitno htela da uplati za SNP, ali će, kažu, razmisliti i o predlogu da prihod daju Lečiću, koji, bude li finansijski situiran, neće toliko morati da igra *Kontežner sa pet zvezdica*, pa će najzad moći da prione na posao ministra kulture Srbije.

Pokrajinski konkurs

Novi upravnik SNP-a treba da startuje bez dugova, složili su se pomoćnik pokrajinskog sekretara za kulturu Dragan Srećkov i Branislav Lečić. Sreć-

kov kaže da se s Lečićem dogovorio da se, pre no što u SNP dođe novi upravnik, moraju sanirati svi dugovi „da bi novi upravnik krenuo od nule“, kao i da se do kraja sezone obezbede finansije za premijeru malog baletskog projekta. Nakon što se formira Upravni odbor SNP-a, na prvoj narednoj sednici mogao bi da se raspisne konkurs koji će, da bi kandidati imali što više vremena da se predstave, trajati mesec dana, pa se zato novi upravnik može očekivati najranije do 15. V. a najkasnije do Sterijinog pozorja, veruje

Srećkov i dodaje: „Štrajk gladi Ivana M. Lalića, koji je pokrenuo lavinu u pozorišnom esnafu, razlutio je ljude iz drugih sfera kulture koji su zapunjeni i revoltirani jer nisu znali da se tolike pare izdvajaju za SNP“. Srećkov tvrdi i da je dobio desetine poziva iz Vojvodine od ljudi koji se raspituju kad će Pokrajina sanirati druge institucije kulture.

Ivan M. Lalić je, inače, najavio da će se prijaviti na pokrajinski konkurs za upravnika.

U GLADI SU KRATKE NOGE

Najpoznatiji štrajkač gladi u našem okruženju otočeo je i okončao svoj čin uz veliku mediju pompu i halabuku, saopštenja za javnost, komentare zvaničnika i svakog čuda. Nekako u isto vreme i ja sam stupio u štrajk koji je na mojoj veliku žalost prošao potpuno nezapaženo. Pošto štrajkujem i dalje, uz mnogo veća odričanja i duševne patnje, rešio sam da ovim putem obavestim pozorišnu i svekoliku javnost da ću istražati do ispunjenja svih zahteva koji slede na kraju ovog teksta.

Naime, 1979. godine upisao sam glumu na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, u klasi prof. Dejana Mijača. Pre prijemnog ispita popio sam u kafani „Zlatna greda“ pet (5) rakija marke „Manastirka“ (1 čašica 0,05l). Položio sam prijemni ispit. Sve vreme studija temeljito sam pio alkohol uz pretnjе predisključenjem i isključenjem s Akademije, pogrde i prezir autoritativnih i manje bitnih profesora, službenika, portira, kafe kuvarica i čistačica na Akademiji. Uoči diplomske predstave moj pokojni otac Nedeljko i ja popili smo ravnopravno (od 18:00 do 19:30 časova) litar i po rakije marke „Brka“. Diplomirao sam i dobio ocenu deset (10). U toku profesionalne karijere odigrao sam stotinjak uloga, dobio dovoljno nagrada, uskakao u predstave uoči samog početka, stekao svojevrstan ugled u profesiji, bio predsednik SDUS-a, glavni i odgovorni urednik monografije o Petru Kralju i uživao u mnogim vanpozo-

rišnim aktivnostima. Za tih 20-ak godina često sam bio gladan, dešavalo mi se da iz raznih razloga ne jedem ni po 10-ak dana, ali na prste mogu nabrojati dane u kojima nisam pio raznovrsna alkoholna pića. Inspirisan ponajboljim od njih (rakija marke „Žuti stršlen“, koju proizvodi istaknuti dramski umetnik u penziji Đorđe Jelisić) počeo sam da pišem poeziju i bio na putu da objavim prvu zbirku pesama. O mom pesničkom talentu neka posvedoče ovi stihovi:

Boleo me je svaki zglob
Boleo me je svaki pršlen
Već pomicajah i na grob
kad odjednom Žuti stršlen

Žuti stršlen Tihomire
Žuti stršlen nesrećnici
umiriće sve nemire
začuh nekog kako viče

Osvrnuh se ka tom glasu
videh Đorda Jelisića
i s osmehom on mi našu
čašu nekog rajskog pića

Žuti stršlen kao rekonom
zazuji kroz moje biće
kao nekad majka mlekom
zadoji me ovo piće

Dakle, popivši otprilike deset hiljada litara (10.000) žestokog alkohola i adekvatnu količinu piva i vina, ostvario sam zapaženu karijeru, u nekim periodima bio neophodan za funkcionalisanje poz-

rišta u Srbiji, služio kao negativan primer mlađim umetnicima i pozitivno uticao na karijere onih koji su igrali meni pripadajuće uloge, jer su se razni reditelji, upravnici i producenti plaštili moje sklonosti alkoholu. Vredi pomenuti da sam isplaćujući svoj i dugove svojih prijatelja unapredio ponudu nekih pozorišnih bifea, ustupivši im lične kućne aparate (mikrotalasna pećnica, električni roštilj, aparat za filter kafu, kompjuter itd), te bitno uticao na poboljšanje standarda i uslova za rad dramskih umetnika.

Nezadovoljan odnosom društvene zajednice resornih i drugih ministerstava, vlasnika, zakupaca, konobara, a bogati i nekih posetilaca pozorišnih bifea i drugih kafana prema mojoj umetničkoj ličnosti dana 1. IV 2002. stupio sam u ŠTRAJK TREZVENOŠĆU, a sve u cilju ubrzavanja reformi, privatizacije i približavanja evropskim i latinsko-američkim standardima. Svesno žrtvujući, u ime opštег dobra, svoj ugled, umetnički integritet i lična zadovoljstva istražujući u svojoj odluci do ispunjenja sledećih zahteva:

1. da se ovaj tekst objavi u sledećem broju „Ludusa“, uz molbu da urednik iskoristi lične veze i proturi ga i u druge novine, uz adekvatnu novčanu nadoknadu autoru;

2. da mi se omogući da se pojavi (može i bez tona) u bar tri TV Dnevnika; ako ne može u udarnom terminu biću zadovoljan i popodnevним ili noćnim (BK Naslovi, B-92...);

3. da me Olja Bećković pozove u emisiju *Utisak nedelje*;

4. da se osnuje ekspertska grupa koja će utvrditi iznos do sada uloženog novca u alkoholna pića i da mi nadležno i njemu srođna ministerstva istu refundira, budući da sam ulagao u poboljšanje pozorišnog života u Srbiji i Republici Srbkoj;

4. da mi se omoguće vize za neograničen broj putovanja u inostranstvo uz mogućnost povratka u zemlju po okončanju štrajka, jer je kod nas alkohol još uvek najjeftiniji i toči se u pristojnim količinama (1 čašica 0,05l);

5. da se svi reditelji koji mi do sada nisu nudili uloge javno obavežu da to neće ni ubuduće činiti (ovo ne važi za studente, aspirante, strane državljanе i dilettante), jer ću u protivnom morati da psujem;

6. da se u slučaju saradnje s osobama iz tačke 5 isti odreknu svog rediteljskog honorara u moju korist;

S lptom: Lalić čeka početak „utakmice“ (Foto: Đ. Tomić)

ili direktno na račun uvoznika „Jack Daniels-a“ s naznakom – za Tihomira – te da mi se tako olakša oporavak posle napornog štrajka i omogući razvoj moje kreativnosti, karijere, a samim tim pozorišnog, kulturnog i uopšte života u Srbiji, Evropi i Latinskoj Americi.

Tihomir Stanić

Samostalni dramski umetnik, pesnik i pripovedač

11. da mi se ponudi bar mesto upravnika u nekom pozorištu uz punu svest da ću to odbiti, jer moju tešku situaciju ne bi trebalo dodatno komplikovati;

12. da se u tekstu zakona o pozorištu (ako nisam zakasnio i ako već nije izglasан) uvrsti amandman koji bi glasio: „I glumci su ljudi, i oni su ponekad potrebni pozorištu.“;

13. da, ako se prihvate svi moji zahtevi, sva pozorišta u Srbiji (tezgaroše ne obavezuju, ali ih neću odbiti) uplate prihod od jedne predstave na moj račun

IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije:
nemojmo dozvoliti da se problemi nagomilavaju i ne rešavaju samo zato što smo neinformisani

NOVO!

Monografiju
„Mira Banjac“,
u izdanju Saveza
dramskih umetnika
Srbije i Pozorišnog
muzeja Vojvodine,
priredio je
Zoran Maksimović

Carolije srpskog upravljanja

CETERUM CENSEO...

Ili šta mi uopšte radimo u ovom poslu

Maša Jeremić

Ostavka mog kolege s klase i pozorišnika Ivana M. Lalića na mesto direktora novosadskog SNP-a, prihvaćena je sa razumevanjem, zbog jednostavnice činjenice što niko od nas, koji smo se, sličnih godina i načina razmišljanja, prihvatali nezahvalne uloge upravnika različitih pozorišta, nije – od kad smo imenovani – dobio ni jednu zakonsku potporu, ili sistemsku izmenu koja bi omogućila promene u teatru. Sama sam jesen je zapala u sličnu krizu, suočavajući se s nagomilanim, iz prethodnog perioda, problema u načinu funkcionisanja mastodontskog budžetskog modela pozorišta. Dilema je bila: baviti se onim što zaista umem, dramaturgijom, ili trošiti nerve

na papirologiju, uspavanu birokratiju, činjenicu da će/neće uskoro biti donet zakon o pozorištu, nadati se donošenju onih krupnijih, sistemskih, na koje bi se pozorišni oslanjao... Mnogo praznih obećanja, a i dalje vezane ruke u svakom pogledu, nepostojanje bilo kakve kulturne politike (ne-kulturnu trpimo već decenijama) pokolebale su me u želji da makar pokušam da nešto u pozorištu u kome radim, izmenim.

Verovali ili ne, moje kolebanje tada su s punim razumevanjem prihvatali i članovi Upravnog odbora, i Osnivač Malog pozorišta. Verovali ili ne, u poslednji čas sam se, doduše uz ozbiljne razgovore s članovima UO, predomislila (mada su sumnje ostale), i preokrenula

sled misli. Teatar ipak čine predstave, pa ako smognemo snage da napravimo makar jednu u sezoni koja će u organizaciono-umetničko-tržišnom smislu doprineti izmeni načina razmišljanja i onih koji planiraju budžete, i onih koji kreiraju (ili bar tako misle) politiku i zakone ove zemlje, najzad i publike – uradili smo mnogo. Istovremeno, nadobudni kritičar koji još uvek čući pritajen negde u mojoj glavi, umesto da kritikuje produkciju, počeo je kritički da posmatra šta ne valja u postojećoj situaciji, i vrlo glasno to da izgovara, piše, obznađuje.

S druge strane, Sindikat dramskih umetnika s Darijanom Mihajlovićem na čelu, te Savez dramskih umetnika s Danicom Maksimović, suočavaju se sa

istom problematikom i istim sumnjama. Zahtevaju bolji položaj i dostojnije uslove rada za članove, pokušavaju da sklope sporazume s pozorištima, da pronađu formu delanja koja bi olakšala funkcionisanje teatara, dok mitski zakon o pozorištu ne stupi na snagu.

Nažalost, između starih, važećih, novih – još nepriznatih, te želenih, a nesrećnih zakona – u ovoj državi za sad još možemo samo da pokušavamo da „funkcionišemo“, i prinudno gladujemo. Gladujemo i priželjkujemo – veće plate i honorare, standard, ozbiljan posao i, naravno, formulisanje odrednica zaboravljene nacionalne kulture i kulturne politike.

Cini mi se da je svojim naknadnim postupkom, štrajkom gladi, Lalić negira, nepotrebno teatralizovan, činjenicu da mi svi štrajkujemo gladi od časa kad

smo se za pozorište opredelili, i poželeti svojim radom – umetničkim ili društveno-angažovanim – da ga promeni-mo, preuređimo, učinimo boljim.

Da bi se pomerili s mrtve tačke moramo da shvatimo da je teatar, kao i kultura uopšte kod nas, odavno svedena na nivo socijalnog slučaja, da opšta kriza moralu utiče i na kreativnost umetnika, da iznad svega srušimo unutrašnje zidove sankcija koje smo sami oko sebe digli, i prestanemo da umesto rada obelodanjujemo afere, koje bismo kasnije upisali kao dodatne političke poene za ličnu korist. Ovo „nas“ odnosi se manje na ljude od pozorišta, a više na odabrane i izabrane da se bave zemljom, društvom, ekonomijom, finansijama, privredom, zdravljem, obrazovanjem, pa i kulturom.

Memoari jednog dramskog teksta (13)

TESNA KOŠULJA

III iznenadni susret sa sabratom

Petar Grujić

mestu gde sam, nehotičnim pokretom nepažljive spremice, pao s police na vrhu, moj položaj će biti koliko-toliko snošljiv.

„Zar tu, u paučini iza ormana?“

„Baš tu! I štaviše, svakoga jutra molim Bogu da me metla one iste blagoslovene spremice šutne u još gušču paučinu, samo da im slučajno opet ne dopadnem šaka.“

„A kome to?“

„Pa zar ne znaš... Zar zaista ne znaš gde si se obreo?...“

Odgovorih da ovde boravim privremeno, zbog okolnosti koje sam mu potanko objasno. Na to, starac prasnu u smeh koji nije obećavao ništa dobro, i reče: „U tom slučaju: dobro došao u Tesnu košulju!“

„G... gde?“

„Iako su pozorišta koja si danas posetio između sebe od nedavno na tzv. ‘ratnoj nozi’, ona imaju istovetnu naviku da sebe nazivaju karakteristično pompeznim i rogovatnim imenima. Ipak, za mene su ona bila i ostala jedno-te-isto, tj: tesna košulja njihovih mudrovanja u koju ni najpovršniji dramski tekst, po prirodi stvari, ne može da se ugura a da, naprosto, ne ostane zadavljen.“

Primetivši moju radozonalost, Časna starina je opet duboko uzdahnuo, i zatim nastavio: „Možda sam prestar da ti to govorim, draga dete, ali do sada si valjda već shvatio da u ovom gradu obitava čak nekoliko pozorišnih generacija među kojima je, zbog sve težih uslova za rad, kao i čestih, isuviše naglih i nazingled nepredvidljivih promena tzv. ‘društvene klime’, jedina zajednička stvar ostala – vazduh koji udiši i qasfalt po kojem hodaju. Samo pet-šest godina razlike u godištim, i ovi ljudi počinju da govore naizgled isti, a u stvari sasvim drugačiji jezik, usled čega jedni za druge postaju potpuni stranci. U XX veku (tom, koliko sam zapazio, za istoriju pozorišne drame prilično bledom i skoro nevažnom razdoblju) čak nekoliko zanesenjak je objilo pola zemljine kugle ne bi li dokazalo postojanje tzv. univerzalnog teatarskog jezika, ali veruj mi da bi sve njihove teorije na i najmanji pokušaj primene u ovom zlosrećnom gradu, istog časa otišle u tzv. ‘param-parčad’...“

Krivaca za tako žalosno stanje ovde je bezbroj, ali među glavne ubrajam baš one u čijem pozorištu se nalaziš, a koji, posmatrano iz mog ugla, mirno mogu da se ovenčaju titulom ovdasne ‘najmraćnije od svih najmraćnijih pozorišnih generacija’.

A evo i zašto...“

(Nastaviće se)

Kockom do sudbine

Ta scena se ponovila još nekoliko puta, i mi smo između ovih pozorišta čitavo prepodne izigravali „ping-pong“. Sve dok strelica za benzin pored volana nije počela da pokazuje „crveno“. P.P. tada zakoči, izvadi paru iz džepa, bacio je u vis, i – para je pala na jednu stranu. Tako smo se obreli na sphaluku koji je tih godina osvanuo u glavnom (cinici bi rekli i jedinom) znaku raspoznavanja o postojanju beogradskih pozorišta u javnosti, tj. u novinsku rubriku pod naslovom „repertoar“. Uprkos njegovom grandioznom, „ganc-novom“ i „tip-top“ izgledu, ovde nismo zatekli nikoga, osim, pored fontane ispod stuba dekorisanog plastikom u dorsko-jonskom stilu, konobaru koji je P.P.-a posmatrao čutke i sa sumnjičavim izrazom na licu.

Sa časnom starinom

„Časna starino!“ obratih mu se s tremom u glasu, „Drago mi je da te vidim i osećam čast da budem u tvom društvu, ali dozvoli mi da te upitam – otkuda ti ovde?“

Shvativši da je prepoznat, posle kraće pauze, on nevoljno odgovori: „To se i ja pitam“, a zatim duboko uzdahnu i nastavi, „ali, dokle god budem na ovom

MARIA CRNOBORI

MARIA CRNOBORI
Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 300 dinara

MATA MILOŠEVIĆ
Priredile:

mr Ksenija Šukuljević - Marković
i Olga Savić
cena: 300 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 300 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredila Feliks Pašić
cena: 300 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 300 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović
cena: 300 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović
cena: 300 dinara

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzećem sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

1. Marija Crnobori	primeraka
2. Mata Milošević	primeraka
3. Ljiljana Krstić	primeraka
4. Petar Kralj	primeraka
5. Olivera Marković	primeraka
6. Rade Marković	primeraka
7. Stevan Šalajić	primeraka
8. Mira Banjac	primeraka

Poručene knjige i PTT troškove platiti poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 631 464, 631 522, 631 592;

POŽAR JE UGAŠEN

U Zaječaru (za sada) rešen spor

Zorica Dimitrijević

Narodno pozorište „Zoran Radmilović“ iz Zaječara bilo je ovih dana u medijima prisutno više nego za nekoliko prethodnih godina zajedno. „Slučaj“ je počeo krajem marta kada su članovi Podružnice Sindikata dramskih umetnika iz zaječarskog teatra zatražili smenu v.d. upravnika Zorice Zec, koju je tri meseca ranije imenovala SO Zaječar, osnivač pozorišta. Nekoliko nedelja spor se komplikovao, a u posrednišku misiju uključili su se SDUS i SDU. Srećom, predsednik UO Sindikata Darijan Mihajlović i član Predsedništva SDUS-a Mirjana Ojdanić bili su uspešni mirovori. U odvojenim pregovorima koje su vodili u SO Zaječar i Pozorištu 16. IV je postignut kompromis. Biće raspisan konkurs za umetničkog direktora, ansambl će birati svoje predstavnike u UO, a rad će biti nastavljen. Imajući u vidu da je „sve dobro što se dobro završi“, možda je sad suvišno iznositi detalje. No, podsećamo ukratko na hronologiju spora.

RASPETLJAVANJE

Ili kako sam „odigrala“

Danicu Maksimović

Mirjana Ojdanić

Od naših članova iz zaječarskog pozorišta „Zoran Radmilović“ dočismo poziv za pomoć u razrešavanju komplikovane situacije koja je tamo kulminirala pre nekoliko meseci između gradskih vlasti, nove v.d. upravnice Zorice Zec, novog UO i većeg dela (7 od 12 članova) glumačkog ansambla. SDUS je dobio pritužbe svojih članova i njihov zahtev za smenu UO i v.d. Upravnice. S argumentima da je ne-pametno i neoprezno izmenjen Statut, da nije konsultovan SDUS pri izboru upravnika, da je upravnica poskidača s repertoara uspešne predstave, pokušala osujetiti njihovo već zakazano gostovanje (Kranj), da je razjurila četvero glumaca, odmah dobila stan od Opštine, napravila neprihvatljiv i nestručan plan i program rada, itd. Dovoljno za 5 smena upravnika... Naravno, ako je tačno. Naša je obaveza kao SDUS-a da podržimo članstvo u svakoj situaciji, ali nije da mu

bezrezervno verujemo. Ipak, treba provjeriti šta je ovde istina. Trebalo je da idu Danica Maksimović (SDUS) i Darijan Mihajlović (Sindikat) 16. 4. 2002. Pošto je Danica imala zakazanu predstavu, a ja nisam, poslala je mene. Jugom (vozi Darijan) treba gladna godina da se stigne u Zaječar, pogotovo ako nisi doručkovao. Jedina prednost potešestvija je što pola puta niste u dometu i nikо ne može da vas mobilno gnjavи.

A kad stigosmo...

Kod predsednika gradske Vlade stizemo sa srpskim akademskim zakšnjenjem od preko pola sata. Predsednica UO detaljno i staloženo, što-dolikuje proforskog fizike, nam objašnjava da, do dolaska Z. Zec UO nije dobio na uvid ni Statut ni sistematizaciju radnih mesta, ni finansijski izveštaj teatra, a otkrili su 7 ili 8 zaposlenih bez saglasnosti opštine i otvaranja novih radnih mesta (za šta se opština mora pitati jer daje plate). Kaže i da su ona i još jedna članica UO dolazile u SDUS zbog konsultacija oko novog upravnika, ljubazno ih je primio G. Stojanović i pružio im svu pomoć, ali predviđeni upravnik na koncu nije postavljen jer Opština nije ispunila jedan od njegovih uslova (stan). Rekla nam je da ni Z. Zec nije dobila stan, već živi u iznajmljenoj garsonjeri. U pozorištu posaznajemo da je gđa. Zec napravila kakav-takav plan rada, uz konsultacije s Muhamerom Pervićem i Bucom Mirkovićem, jer u to vreme angažovani Umetnički direktor nije napravio nikakav plan, a nešto se moralno dostaviti Opštini

već s višim instancama“, zaključio je Cvejić.

Glumci tvrde da je osnovni uzrok nevolja dovodenje za upravnika, kako se čulo na konferenciji za novinare, „prinudnog komesara s nula minuta radnog staža u pozorištu“. Pri tom Zorica Zec, pisac i direktor privatne izdavačke kuće, nije imala potrebne kvalifikacije, tj. visoku školsku spremu. Zato je UO, protiv volje ansambla, izmenio Statut, koji sada dozvoljava da se za upravnika postavlja i lice sa srednjom školom i bez radnog iskustva u oblasti pozorišta. Promena Statuta, kažu glumci, izvršena je pod političkim pritiskom. Ansambl je tražio i izbor novog UO, jer su postojeći

napustila jedina dva glumca u njegovom sastavu. Upravnica nije reagovala na ostavke već je dala na usvajanje svoj program rada napravljen bez ikakve konsultacije s glumcima i tadašnjim umetničkim direktorom, rediteljem Dejanom Krstovićem. Glumci su u više navrata ukazivali na „maltretiranje u režiji nove upravnice“ na nedavnim gostovanjima u Kikindi i Kranju, odlaganje premijere *Balkanska kancone* Bogdana Španjevića u režiji Nemanja Petronjea, amaterski i improvizovani repertoarski plan i sistematsko „ubijanje“ normalne atmosfere za rad...

Posrednička misija

Na sve to Zorica Zec je krajem marta saopštila da je UO odlučio da „zaposleni u ovoj kući ne mogu da daju izjave za javnost“. Umesto dijaloga nastavlja se samovolja, a početkom aprila Dejan Krstović poštom dobija rešenje o otkazu. Krstović je tokom 2000. i 2001. u Zaječaru režirao predstave *Sibila ili Bertove kočije* Velimira Lukića (osvojila 6 nagrada na Susretima „Joakim Vujić“), Fejdoovog *Magarca* (nagrada publike na Dalmatina Zorana Radmilovića) i *A Leonardo?* E. Flisara. Navodni razlog za otkaz je nedostatak novca zbog čega osnivač ukida mesto umetničkog direktora. No, glumci pitaju kako je u isto vreme bilo novca za hotelski smeštaj reditelja prilikom pripreme (i dalje neizvedene) *Balkanske kancone*, pa ovi odluci tumače kao kažnjavanje Krstovića koji je bio protiv izmene Statuta.

Sledi obrt. Upravnica se obratila javnosti tvrdеći da sukoba nema! Kaže da je logično da na početku rada onih

koji se ne poznaju postoje određena neslaganja, ali da se to vremenom normalizuje. U međuvremenu, u Pozorištu je bila i finansijska inspekциja. Nezvanično se pominje dug od 120.000 dinara. Posle razgovora s predsednikom i potpredsednikom Izvršnog odbora SO Zaječar Pavlom Stanojevićem i Ljiljanom Todorović, koja je i predsednik UO Pozorišta, Darijan Mihajlović kaže da je problem u tome što oni nisu shvatili da moraju da konsultuju struku. „Bitno je da smo uspostavili kontakt, a žalosno je da je ostvaren tek sada“, kaže on. „Pitanje umetničkog direktora je sada najprečej pozorište nema program. Obećali su da će raspisati konkurs, koji će biti objavljen i u „Ludusu“. Insistirali samo na rokovima a obećano je da će to biti u roku od 30 dana. Dogovoren je i da, ako budući umetnički direktor bude adekvatan, preuzme i poslove upravnika, a da Zorica Zec obavlja dužnost operativnog direktora“, veli Mihajlović, dodajući da takva „rokada“ ipak zahteva odredenu proceduru.

„Razgovor je osnovno sredstvo“, zaključila je ovim povodom predsednica Saveza dramskih Danica Maksimović. „To je bio jedan od osnovnih stavova Saveza posle 5. oktobra. Tađa smo saopštili da želimo da nas pitaju, konsultuju se s nama, podsetila je. „Taj metod rada može da funkcioniše. Ima i pozitivnih primera, uspešno smo posredovali kada su probleme imala pozorišta u Pirotu i Somboru. Ali, nije dobro što nas zovu samo da gasimo požare. Nudili smo pomoć i ranije, a oni hoće tek sada kad se digla hura po štampi“, kaže Danica Maksimović.

IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije: sve nas interesuje šta i kako dalje

Ko je ko

Stekla sam utisak da su se svi našli u davno probušenom čamcu i da je sukob oko toga kako da se ne potone, o čemu niko nema baš preciznu ideju, kao i inače u takvim čamcima. Nakupilo se tu i političkih sukoba, oštrog revanšizma... Novi UO se našao prvi put iza zavese i bio šokiran time što sve tamо ima i kakav su svi umetnici, kao što se i ja šokiram kad pročitam divnu pesmu, a posle sretnom pisanog pesnika. Predsednica UO je navukla antipatiјe dela ansambla, što je prirodno za profesorku fizike. Ne znam glumca koji je voleo fiziku, jer oni koji su voleli i znali nisu danas glumci. U pitanju su različiti načini komunikacije, razni idejni fondovi i pojmanja sveta. Ipak, mislim da su glumci mogli bolje da iskoriste činjenicu što je gospoda uz to i potpredsednica Opštine i ljubitelj pozorišta. Znamo da glumci rade na emociju i simpatiju, ali ponekad se mora saradivati i s nekim ko ti nije simpatičan, ako imate zajednički interes. Dolazi vreme vladavine interesa. Zorica Zec se ponaša kao službenik Opštine na radu u teatru, što ima neke logike (Opština je osnivač, odobrila je budžet od 8.000.000 din), ali malo podseća na situaciju kad bi se vaš kućni pravnik ponosao u pozorišnoj kući kao službenik suda ili zakonodavca. Nevolja je što ona nije umetnik i nema radnog iskustva u teatru, ali ostavlja utisak da ima dobru volju i želju da učini najbolje. Htelj mi to ili ne, Osnivač je postavlja, a njena smena nije u našoj ingerenciji. Dobili smo obećanje da će se pri postavljanju

Umetničkog direktora konsultovati SDUS.

Onome ko može da bira između okopavanja kukuruza i intervenisanja u tonućem pozorištu, preporučujem – ono prvo kao lakše i bezbolnije. Od 7 kolega koji su tražili našu pomoć troje nije moglo da dođe iz Zaječara, a mi smo, o svom trošku, zapucali iz Beograda. Darijan je pozajmio novac za benzin, a ja za putarinu. Ima glumaca koji su zaboravili da pozorište postoji radi publike, a ne radi nas. Ima i predsednik Opštinske vlade koji kaže da nije zakonska obaveza Opštine da drži Pozorište, što liči na činjenicu da nije zakonska obaveza Vlade da drži Narod.

Vraćajući se noću, po klizavom drumu i tražeći gde da kupimo cigarete (pošto smo smazali 4 razne kutije) bili smo svesni da niko nije zadovoljan: kolege, jer nismo uspeli da ispunimo njihove zahteve (to nije u našoj moći; postoji novi Zakon o samoupravi), a ni Opština jer nismo umirili ansambl (ni to nije u našoj moći). (Predsednik opštinske Vlade smatra da glumci treba da budu zadovoljni činjenicom da redovno primaju plate, a u Zaječaru ima fabrika u kojoj hiljadu radnika ne primaju plate.) A ni mi nismo zadovoljni, jer kompromis, čak i ako se potpuno poštuje ne garantuje uspeh u repertoarskom pozorištu koje ne može da igra svoj repertoar, a ima 12 glumaca i 12 ljudi u tehnicu, od ukupno 42 zaposlenih (za 18-oro nisu umeli da nam objasne ko su i šta rade).

I gde je, da izvinete, ta druga obala na koju treba da stignemo u ovim bušnim čamcima? Je li to stvarno obala reke, kao što se nadamo, ili smo možda na nekom Okeanu?

Program festivala u Kranju na kojem su gostovali Zaječari

**PRODAVNICA
CENTRO
FOTO**
Beograd,
Maršala Birjuzova 9
011/632-692

KATANAC NA SCENU

Više od tri decenije tragalo se za idejnim rešenjem rekonstrukcije Narodnog pozorišta. Rešenje nije pronađeno dok je novca bilo, a sada nema ni rešenja, ni novca, ali ni pozorišta kome je inspekcija zabranila rad

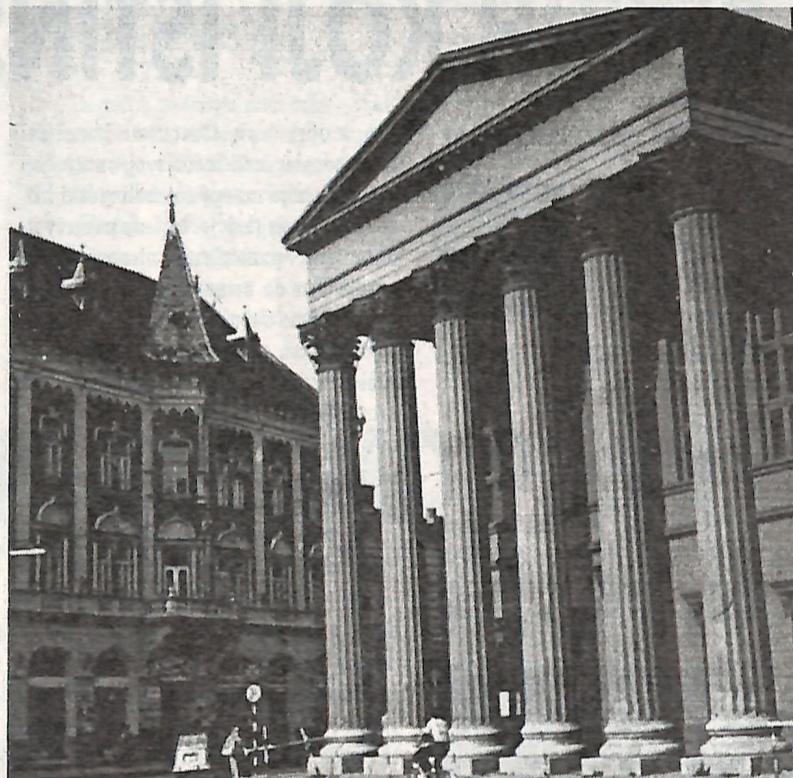
Aleksandra Isakov

Upravo na Međunarodni dan teatra, Narodno pozorište u Subotici ostalo je bez svoje zgrade. Tačnije, zgrada postoji, ali je republička gradičinska inspekcija, iz bezbednosnih razloga, zbog obrušavanja delova objekta, zabranila rad u njoj. Ispred prepoznatljivih pozorišnih stubova, na Dan pozorišta, postavljena je bina i glumci drame na srpskom i mađarskom jeziku u centru grada su izveli predstave. „Došli smo mi kod vas, jer ne možete vi kod nas”, poručila je okupljenim građanima glumica Vesna Klajić.

Upravnik teatra, mr Ljubica Ristovska je na konferenciji za novinare najavila da ansambl neće prestati s radom, a predstave će se igrati na gostovanjima, dok se u Gradu ne pronade i sposobi prostor gde bi mogli da se smeste i glumci i publiko. Takođe, kaže, ni ansambl ni tehnička neće napustiti zgradu pozorišta jer bi to značilo i definitivnu smrt teatra u Subotici.

Račun u milionima maraka

Tako je, nakon gotovo tri decenije traganja za odgovarajućim idejnim rešenjem za rekonstrukciju Zgrade, ali i potrebnog novca, Narodno pozorište dovedeno do krajnjih granica. Krov nad bezmalo celim objektom prokišnjava, kada duva vjetar vidno se ljujla dimnjak, s kotlarnice (koja godinama ne radi)

Da li će ostati samo stubovi: Narodno pozorište u Subotici

JONESKOVA LEKCIJA

U leskovačkom teatru otvorena Mala scena i štampan mesečni repertoar

Velimir Hubač

Leskovački teatar je, u drugoj polovini marta, dobio novu – Malu scenu. To nažalost ne znači da je zgrada pozorišta rekonstruisana i da je u njoj opremljen novi prostor za scensko prikazivanje, već su na samoj pozornici (za sada jedinoj) leskovačkog teatra, u prostoru rotacije, postavljene specijalno za tu priliku konstruisane tribine, lako pokretljive te omogućuju veliki broj kombinacija odnosa publike i aktera na sceni.

Joneskov komad *Lekcije* u režiji Nenada Todorovića bila je prva premjera na Maloj sceni. Uloge u ovoj kamernej drami uspešno tumače Blagoje Ivanović (Profesor), Dušica Milošević (Učenica) i Gordana Petković (Marija), scenograf je Srdan Cakić, kostimograf

leme koji decenijama nisu rešavani. Račun se izražava samo otpriklje i ide do stotine miliona maraka pa nije jasno ni ko će ga i kako platiti, a ni kako izgradnju pozorišne zgrade učiniti dovoljno primamljivom investicijom i za eventualne strane ulagače. Ti pre što se sada ispostavilo da se, uprkos svim do sada urađenim analizama, ne zna u kakvom je ona zaista stanju. To što se i „na oko” može utvrditi da je ruinirana, graditeljima nije dovoljno pouzdana ocena. Ne zna se ni kakvu zgradu novog teatra Subotica hoće. Projekat koji je radio YUSTAT nije završen i po tom nacrtu, koji je angažovao naše najbolje stručnjake u oblasti pozorišnog projektovanja, nije dobio još završnu fisionomiju. Bar ona nije poznata javnosti.

Pozorište u Subotici jedini je vojvodanski teatar čija zgrada nije rekonstruisana i detaljno obnovljena krajem 70-ih i početkom 80-ih. Po nekim izjavama tadašnjih pokrajinskih funkcionera, novac je bio na računu, spreman za zagradu subotičkog teatra, ali Grad nije prihvatio ni jedan od desetina izrađenih projekata revitalizacije zgrade. Očigledno je najstariji teatarski objekat u zemlji, podignut još 1854. s prepoznatljivim dorskim stubovima koji daju

pečat fisionomiji gradskog jezgra, bio pretežak zadatak za one od kojih je zavisila odluka. U međuvremenu, kako je pozorište propadalo, rastao je broj novih projekata.

Opet političari

Umesto ostvarenja arhitektonskih zamisli, desio se kulturni skandal: jedino domaće pozorište koje igra predstave na dva jezika, zatvoreno je zbog nemogućih uslova za rad. Problem nije samo u tome što je zatvoreno, jer je ono je u poslednje tri decenije bio jednom godišnje zatvarano zbog gradičinskih „anomalija”, već je nevalja u tome što se ne nazire rešenje za skidanje katanca s vrata pozorišta. Najavljeni su i krivične prijave, jer politika i političari su neodgovorivo deo ove priče, kojima Jožef Kasa,

bivši gradonačelnik Subotice a sada potpredsednik republike vlade, tereti nekadašnjeg upravnika teatra Ljubišu Ristiću da je uništio zgradu. Neko je primetio da bi, ako ima osnova za nju, krivična prijava bila pun pogodak ali da je podneta dok je Kasa bio gradonačelnik, a Ristić direktor pozorišta.

No, od ovakve vrste „nadgornjavanja“ ni glumci ni publika nemaju nikakve koristi. U Gradu se traži rešenje za pozorišnu scenu i za to će najverovatnije poslužiti bivši bioskop „Jadran“, kasnije sala KPGT-a. Ali, i za nju su potrebna ulaganja. Kolika, još se ne zna, očekuje se analiza i izveštaj gradičinskih, elektro i hidro inžinjera.

KAKAV „JOAKIM“ TREBA SRPSKIM POZORIŠTIMA

Maja ove godine domaćin Susreta će biti

Piro, dogodine najverovatnije Teatar „Joakim Vujić“ u Kragujevcu

Slobodan Krstić

– da li je to festival revijalnog ili takmičarskog karaktera sa, verovati ili ne, čak 20 nagrada.

Osim toga, od ove godine više nema kotizacije; domaćin brine samo o organizaciji, prijemu učesnika i zajedničkoj večeri, a sve ostalo ide na teret učesnika. Jedna od novina će verovatno biti i utvrđivanje stalnog mesta održavanja Festivala. Do sada je praksa bila da se domaćini menjaju svake godine, a od naredne će se to možda promeniti. Naime, Teatar „Joakim Vujić“ iz Kragujevca izrazio je želju da ubuduće bude stalni domaćin ovog festivala. Zoran Petrović, upravnik kragujevačkog pozorišta, taj predlog ovako obrazlaže: „Mi u Kragujevcu ne možemo da organizujemo susrete „Milivoje Živanović“, „Zoran Radmilović“, „Ljubiša Jovanović“. Nosićemo ime Joakima Vujića, jedno smo od najstarijih srpskih pozorišta, pa mislim da s pravom želimo da budemo stalni domaćini Joakima“.

Upravnik još napominje i da u Srbiji ima čak 47 festivala, a da para – nema. Taj problem, po njegovim rečima, mora da reši Ministarstvo kulture, od kojeg Kragujevčani kao potencijalni domaćini očekuju značajnu finansijsku pomoć.

Da li će Kragujevčani dobiti „Joakima“ u „trajno vlasništvo“, kao što je to da nedavno bila ambicija Piroćanaca, znaće se 21. maja, kada u Pirotu, kako se očekuje, upravnici pozorišta iz uže Srbije najzad nađu zajednički jezik. Trenutno, Kragujevčani imaju nezvaničnu podršku svojih kolega, ali ipak treba sačekati konačni dogovor. Jer i do sada je bilo predloga o redefinisanju ovog festivala, da bi zatim rad ipak bio nastavljen po starom, i to samo zato što su osnivači skupštine opština gde pozorišta deluju i što je, nezavisno od kvaliteta, učešće svima zagarantovano. Sada se, međutim, sasvim nedvosmisleno postavlja pitanje: treba li ubuduće pod tim kriterijumima i dalje organizovati Susrete profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“?

Ovih dana počće i rad na novom projektu za Veliku scenu. Nenad Todorović, vršilac dužnosti upravnika teatra, postaviće na scenu dramu Ljudmila Razumovske *Kući*... Premjera se očekuje u prvoj polovini maja, a odluka o učešću Narodnog pozorišta iz Leskovca na ovogodišnjim Susretima profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“ u Pirotu biće doneta nakon ove premijere.

Turbulencije koje su potresale kolektiv delimično su se smirile i ipak se radi, iako uz izvesne opstrukcije u ansamblu. Ovih dana trebalo bi da se usvoji nova sistematizacija radnih mesta (u postojecu ima drastičnih nesrazmera u pojedinim sektorima) a očekuju se i promene zakonskih propisa o pozorištu, što će, nadaju se u upravi leskovačkog teatra, dovesti i do efikasnijeg rada.

I na kraju, još jedna novina, odavno u praksi ozbiljnih repertoarskih teatara. Naime leskovačko pozorište je štampan mesečni repertoar! Od 8. aprila do 8. maja, osim igranja predstava sa svog repertoara pred leskovačkom publikom – *Bajke o caru i pastiru*, *Zone Žamfirove*, *Omče na omču*, *Lekcije* i drugih – gostovaće se u Bujanovcu, Medveđi i Šapcu, a u Leskovcu će da pohode ansambl iz Niša, Šapca i Beograda.

KAFKIN SVET MI JE VEOMA BLIZAK

Beket je rekao da uvek udaramo u isti ekser, što znači da od toga što nosimo u sebi, osnovnog osećanja i toga što smo doživeli u detinjstvu i mladosti, ne treba da se odvajamo. Ja stalno radim varijacije na iste teme, i čini mi se da mi život neće biti dovoljan da napravim sve varijante te teme

Olivera Milošević

Jozef Nad i njegova trupa iz Orleansa u Francuskoj već skoro dve decenije svakom novom predstavom uzbudjuju pozorišni svet originalnim izrazom i specifičnom scenskom veština. Naša publika ga je zavolela na Bitetu, gde su s velikim uspehom izvedene predstave *Anatomija zveri* i *Vojcek*.

Proljeće su tri godine od Vašeg učešća na Bitetu. Šta se u međutim dešavalo s Vašim pozorištem?

Završili smo ovu predstavu o Kafkinom svetu, uradio sam duet sa Sesil Tiblemon uz Vladimira Tarasova na bubnjevima, pa duet s Dominikom Mersioom. On je iz kompanije Pine Bauš. Uradili smo i još jednu veliku predstavu. Zove se *Filozofi* i posvećena je svetu Bruna Šulca.

Vaši prvi radovi, poput *Anatomije zveri*, za temu su imali sredinu iz koje ste krenuli u svet, Kanjižu, da bi se kasnije Vaše interesovanje proširilo na velika klasična literarna dela. Predstava inspirisana Kafkinim delima je iz tog opusa.

Kafka je moj omiljeni pisac od detinjstva i bio je red da napravim predstavu o njemu i njegovom svetu. S ovom predstavom zaključujem taj ciklus velikih pisaca. Počelo je s Borhesom, nastavljeno s Beketom, Bihnerom, Šulcom i Kafkom. Vratiti se svom kanjiškom svetu solo predstavom koja će se zvati *Dnevnik nepoznatog*. Biće to načina vrsta intimnih dnevnika. Tako se posle izvesnog perioda ponovo vraćam kanjiškom svetu, da bi se zatim bavio prijateljstvom Baltusa i Artoa.

Ironija i crni humor

Dela svih velikih pisaca koje ste radili su za Vas samo polazna ideja da na sceni razmišljate na svoj način. Šta ste pronašli kod Kafke a bilo Vam je posebno važno da pokažete na sceni?

Kafkin svet je meni veoma blizak. Njegova pojava takođe, pa to kakav je bio i kako je živeo, kako je imao sukob sa svojom materijom i svojim svetom. Moja predstava je omaž Kafki. Nismo napravili adaptaciju nekog njegovog dela, ali je bilo više nivoa koji su me interesovali. Tako smo u prvom delu predstave hteli da prenesemo ambijent kabare, jer Kafka je, kako sam razumeo, od svoje samoće bežao u kabane i kabare, da bi se družio i posmatrao ljude. Zatim mi je bio zanimljiv njegov Golem, jevrejski mit o kojem on često piše. Njegovo pismo ocu bilo mi je jednako dragoceno i podstaklo me da napravim malu scenu o odnosu oca i sina. Da bi se na kraju predstave osetio i taj sud koji razmatra slučaj krivice.

Ako je suditi po predstavama koje smo imali prilike da vidimo, kao i izboru autora koji su Vas inspirisali, u Vašem svetu na sceni nema mnogo radosti.

U Straži, recimo, ima mnogo ironije i crnog humora. Sećam se da sam se često smejam dok sam čitao Kafkina dela.

Vi ste već skoro dve decenije u Francuskoj i izuzetno ste uspešni u svojoj profesiji. Volite da kažete da na scenu donosite ono što ste sa sobom poneli iz

akrobatskih veština, spoj fizičkog teatra i literature. Kako biste opisali tu specifičnost?

To je moje ogledalo. Sve ono što nosim, što me dodiruje. Od toga u pozorištu pravim svoju sintezu. Za mene je i likovna strana u pozorištu veoma važna. Počeo sam sa slikarstvom, studirao grafiku, i to mi je ostalo važno. Zatim, ljubav prema literaturi, na sceni je to poseban odnos prema književnosti, ona mi više znači kao koncentracija. Muzika mi je jednako važna. Hteo sam da budem i muzičar, ali nisam postao, pa sam shvatio da svojim telom, preko muzike, mogu da se izrazim. Otuda mi je muzička partitura naophodna za svaki rad, kao i odnos prema predmetima. Sve to čini osnovne temelje moga pozorišta.

Svake godine u Kanjiži odigrate po neku predstavu, a čujem da imate najveći tremu kada tamo igrate.

Tačno. Svake godine odigrano bar performans. Ove će im pokloniti svoju solo predstavu. Sledće će napraviti nešto s ovdašnjim muzičarima i glumcima.

Hoću da to postane redovno. Septembar je mesec kad se vraćam kući i tada ću svoj rad podeliti s ljudima koji su ostali ovde.

Kakve su njihove reakcije na Vaš uspeh u svetu? Šta Vam, recimo, kaže majka?

Ponosni su, naravno. Razgovaram s ljudima o tome što oni vide u mojim predstavama. Njima je to u isto vreme i izuzetno blisko, jer osećaju da sam to ja, ali i veoma daleko, jer nisu mogli ni da zamisle da može da postoji takvo pozorište. Istovremeno su i ponosni i začuđeni.

Radićete i predstavu po Pavićevom *Hazarskom rečniku*. Nedavno sam razgovarala s uglednim evropskim rediteljem koji će takođe praviti predstavu po tom romanu. Zanima me što je Vama važno da preko Pavićevih Hazara donesete na scenu?

Neću raditi adaptaciju tog dela već će ga uraditi na svoj način. Za mene je to veoma važna knjiga. Dopuniću je i dodati joj nastavke. Ta forma i Pavićeva ideja me inspirišu, to je nešto što još nisam radio. Predstava će imati muški i ženski deo, muški i ženski pogled na svet.

JEDAN OD RETKIH KOJI ISTINSKI BDIJE

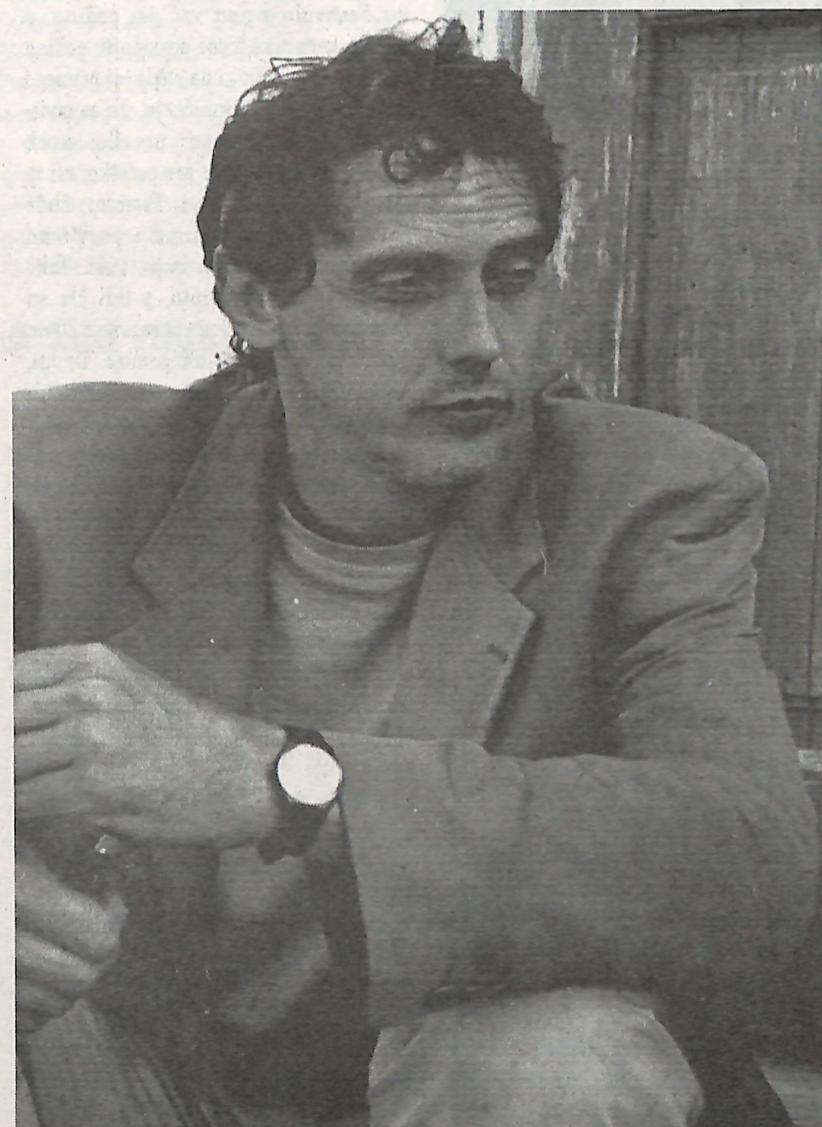
Krajem marta Jožef Nad je boravio u Novom Sadu

Snežana Miletić

Umetnika svetskog glasa Srpsko narodno pozorište je ugostio 31. marta na sceni „Jovan Đorđević“. Sa 11 plesača Nacionalnog koreografskog centra iz Orleansa, pred više od 1.000 ljudi, Nad je, inspirisan Kafkinim delom, izveo predstavu *Les veilleurs (Straža)*, čija je premjera bila 1. X 1999. u Theatre de la Ville de Paris. Tokom tri dana Nad je držao radionicu u SNP-u i Ujvideki sinhaz-u.

Nad danas

Seda kosa dala je poseban šmek njegovoj čutljivosti. Korača – zemlju ne dodiruje, povijenih, širokih ramena, na prvi pogled mraćan, na momente izgleda

Uskoro ću se vratiti kući zauvek: Jožef Nad

kao mudri, van stvarnosti izmešteni kinooperater koji mota svoj unutrašnji film i ne haje mnogo za „holivudski hit“ koji se oko njega daje. Izgleda neverovatno mirno, uznemiruje njegova usponost. Kao da nema briga, a njih, kaže, pakuje samo duboko u sebe. Pali cigaretu za cigaretom, mota ih tanko, od najfinijeg „gold virdžinija“ duvana. Jutro je. Pije kratki espresso, traži gusti a dobija bistri sok od jabuke. Ne doručkuje, katkad samo voćku. Vremenom je primetio da praznog stomaka najbolje misli, radi i sanja. I dalje spava vrlo malo i obožava jutro, zapravo fazu laganog razbudivanja. To najčednije i najkreativnije doba dana, za njega je izvor mudrosti. „Neka da sam mislio da ću se, kada dodem u 40-te, a sada mi je 43, malo primiriti, sve raditi sporije, da ću imati više vremena za predstavu ali i da ću imati više vremena za sebe. No, iako me niko ne tera da radim više, nikako da usporim. Ušao sam u čudan period života kada mi u glavu nadolazi gomila slika koje moram da stavim na scenu. Imam u ovom trenutku dve – tri ideje za predstavu, ali samo jednu probam. Ostale stavljam na papir. Koncept za jednu upravo sam završio. Radi se o performansu *Baltus i Arto*. Nakon toga, naredne godine počeoću da radim predstavu po *Hazarskom rečniku* Milorada Pavića, čija će premjera biti 2004. Već neko vreme čitam tu knjigu i drugu literaturu koja mi pomaže da razotkrijem taj čudni isprepleteni svet naših istorija, a već sam radio i workshop na tu temu.“

Nad nekad

Jedinac, među prijateljima poznat kao Joška, Viski i Skipe. Društvo iz Kanjiže pamti da je još za školskih dana bio čudan. „Stalno je izvodio nešto bez govora, akrobatička i borilačka veštine su mu isle od ruke, vrlo lepo je slikao, izlagao već u 11. godini“. Nakon srednje umetničke škole, upisao se na studije umetnosti i muzike u Budimpešti, a preno što će ga u Parizu zapaziti koreografi Mark Tompkins i Fransoa Vere, učio je i kod Marsela Marsoa. Svoju trupu osniva 1986, a od 1995. je direktor Nacionalnog koreografskog centra u Orleansu. U

Parizu, 17. IV, u galeriji „Lis“ imaće izložbu instalacija.

Rodna Kanjiža

Iako je umetnik svetskog glasa postao u Francuskoj, Kanjiža je ostala nepresušna vatra njegove umetnosti. Stoga joj se stalno vraća, a krajem prošle godine je omogućio renoviranje tačnog pozorišta u okviru Kulturnog centra „Cnesa“. Kad se s već poznačenim bekgraundom „čudaka“ iz te tipično vojvodanske varoši zaputio prvo u Peštu a onda i Pariz, Kanjiža je ostala da bdi nad njim a on ju je zauzvrat uvek izvodio na scenu, u društvu Borhesa, Beketa, Bruna Šulca, Bihnera, Kafke... ali u bojama i mirisima uvek sa sećanjem na zemlju, blato, seno, kukuruze, plavo nebo Vojvodine, makar kroz muziku Vladimira Tarasova, Stevana Kovača Tikmajera, Đerda Sabadoša ili Silarda Mezeija, saradnika na projektu *Filozofi*. Premijera je bila u Kanu, ovog leta će je 16 puta igrati u Avinjonu, a potom 14 puta u Orleansu. Sve je podređeno gledaocu, on je centralna figura predstave, ona je njemu posvećena. Scenografije praktično nema, izgrađeno je jedino 120 sedišta za publiku.

Kafka Vojvodanin

„Kafka mi je oduvek bio važan, imam utisak da sam ga uvek igrao na sceni, da smo se uvek pratili, ja njega i on mene. Njime i Beketom zaluđen sam još od petnaeste godine kada smo ih moj školski drug Zolika Bičkei i ja otkrili. Možda mi se baš zato što smo ih prerano našli, danas, sa svim sećanjem na Kanjižu i životnim iskustvom, ponekad čini da je Kafka i vojvodanski pisac.“

Krst večitog stranca

Nakon Novog Sada, Nad je sa Stražom isao u Sofiju a zatim Varšavu. Pre toga bio je u Pešti, u Madač teatru. Zanimljivo je da državni mediji, koji su na svakih pola sata podsećali na Sveti dan pozorišta, nijednom nisu pomenuli gostovanje svog sunarodnika. Stranac u zemlji u kojoj je rođen, stranac u Mađarskoj,

krst stranca je odneo i u Francusku: „Biti stranac nekad može da bude i prednost. Po odlasku u Francusku, za mene je to bila dvostruka snaga, ne zbog inata, već istinske želje da nađem najbolji i najhrabriji deo sebe i dam ga. U inostranstvu te niko ne pomaže ako nisi jako dobar ili izvanredan. Ako ne nadmašuješ lokalni nivo, u Parizu te niko neće primetiti. Vodio sam veliku bitku, najpre da uđem u plesni, potom koreografski krug, a onda da zaslužim sopstveni prostor u njemu. Međutim, to što sam otisao, a nije bilo nimalo lako, donelo mi je vrlo važan osećaj distance koji je umnogome odredio moj dalji život i rad. S distance sam malo čistije video od čega sam se odvojio, u čemu sam živeo. Sada više ne patim što sam otisao jer sam praktično stalno na putu. Ti putevi su dugi ali su uvek isti jer uvek odlaziš i враћaš se negde. Imam sreću da stvaram u zemlji koja zaista podržava umetnike, brine o njima. Zato bi francuski kulturni model mogao da bude za ugled mnogim evropskim državama.“

Posvećenik umetnosti

„Teško je biti dobar u svemu. Ne pozajem mnogo ljudi koji su uspeli da budu dvostruko dobri: da dobro rade posao i budu uzorni porodični ljudi. Svako ima pravo da bira, i ja sam izabralo. Do sada nisam htio ni da počušavam nešto na privatnom planu jer bi mi to oduvuklo snagu od igre. Jeste, to je surovo prema meni samom, ali je to moj izbor. Osećam da sam sada na kraju faze koju ču zaokružiti sledećom solo predstavom. Biće to svojevrsna freska Kanjiže. Dnevnik nepoznatog čoveka biće sećanje na moja dva druga koji su se ubili. Jedan je slikar iz Kanjiže, a drugi

skulptor. Treći motiv u predstavi su pesme Ota Tolanića, a četvrti elemenat sam ja.“

Unutrašnja matematička konstrukcija

„Moram da imam taj kontrapunkt. Mir sada dok pričamo i nemir na sceni, inače bih sagoreo. Prija mi red, disciplina je moje prirodno stanje, red donosi dobro, nered zbrku u glavi i oko sebe. Volim red, moje predstave su disciplinovane, vrlo malo je improvizacije. Verujem da čovek najbolje radi ako se disciplinuje. Radim po unutrašnjoj matematičkoj konstrukciji koja samo ponekad dolazi intuitivno. Nekada sam sa saradnicima, pre no što počnemo predstavu, mnogo pričao o onome što ćemo raditi, ali sam uvideo da nas to ovlašći daleko od cilja. Zato im sada kažem što je ideja i poredam ih onako kako treba da stoje, iz tog stanja krećemo. Iz te početne pozicije kreiram kompoziciju koju i oni, disciplinovano, u okviru zadatosti, vremenom boje. Zato ljudima s kojima radim, a koji nisu iz Kanjiže, nije potrebno da objašnjavam boje i mirise moje varoši. Situacije su svuda iste, samo treba proizvesti stanje.“

Oni koji bdiju

„Još uvek se mogu naći takvi zanesenjaci. Ima ih, ali su zatrpani onima koji su na površini. Oni pomno bdiju da sve ne postane novac, komercijalno, nekvalitetno, lako, jeftino, falš. Da takvih nema ja ne bih mogao da pravim predstave. Ne nalazim ih na audicijama. Ne volim audicije, ima mi u njima nešto falš, neiskreno, nategnuto. Ljudi biram po osećanju, nekoj neobjašnjivoj

frekvenciji, kvalitetu, muzikalnosti, iskrenosti pre svega.“

Dubine ovdašnje, širine tamošnje

„Znam da su ovdašnji Mađari skloni da budu vrlo zatvoreni. Biti zatvoren prema svetu nije dobro, ali biti zatvoren sa sobom je dobro, jer te to tera da se zadubiš u sebe, u svoje dubine. Neko polazi iz svoje zatvorenosti da bi otkrio svoje dubine a neko obrnuto, iz svoje širine otkriva kakav je njegov unutrašnji svet. Kao mlad bio sam otvoren, recimo rano bio fasciniran orientalističkim plesem, onda sam otkrio novi japanski ples, ali sam istovremeno uvek čitao ovdašnju poeziju, slušao lepe muzike da bi se napunio i izrazio sopstvene svedote. I slikari su mi uvek bili važni, Biro, Veličković... ti koji su mi duhovno bliski. Očeva (Tolnai) poezija je takođe vrlo važna za mene jer opisuje svet u kojem sam se rodio.“

Plemenita snaga muzika

„Muzika je za mene najlemenitija umetnost i velika snaga. U narednim projektima počinjaju od nje, a neću je kao do sada uvlačiti u predstavu kada je ona već skoro gotova. U prvom narednom projektu krenuću od muzike. Pozvaću neke meni drage džez muzičare a sve će početi 7. IX u Kanjiži, na tamošnjem džez festivalu kada ču s muzičarima Endruom Sirilom i Vladimirom Tarasovim, koji već imaju program, uraditi performans. I Stiv Lesi, s kojim sam već radio u Orleanu, izrazio je želju da se pridruži ovom istraživanju, a zvaču i Čarlsa Dejla

i Entonija Brekstonu. Svetska premijera projekta biće tek nekoliko dana kasnije.“

Stolice i žene

Nađovi prijatelji kažu da je oduvek voleo sve priče i legende, vojvodanske, naročito kanjiške. Jedna od njih kaže da mu je deda, kada je mladi Nađ krenuo u Francusku, rekao da se čuva žena. Da li baš zato da mu ne dođu glave, tek u Nađovim predstavama nikad ne igraju više od tri žene. „Nije deda imao nikakvih neprijatnih iskustava s Francuskinjama. Govorio je to sa 'iskustvom' iz knjige jer je puno čitao o Parizu i putovanosti tamošnjih žena. Uskoro ču iskušati sudbinu jer ču u predstavi koju ču raditi po Paviću, na scenu uvesti šest žena! I već sam na dodatnom oprezu!“ A stolice? „Fascinacija njima potiče iz detinjstva. Istođeda, tesar, imao je sto ispod kojeg je uvek sakrivao knjige. Kad god sam tamo zavlačio ruku, nalazio sam drugu knjigu i putovao listajući je. Zato je valjda sto za mene uvek bio simbol putovanja, mesto susreta i razmišljanja.“

Kritika, novinari

Kritičarka uglednog pozorišnog časopisa, francuske „Kasandre“, Mirjam Blode, koja već dugo prati Nađov rad, iako je pre toga videla sve njegove predstave, kaže da je životnu filozofiju „francuskog Vojvođanina“ shvatila tek nakon slučajnog susreta u njegovoj Kanjiži. Bilo je to pre nekoliko godina, Nađ se vraćao s Tise, lagano je okretao pedale na svom ogromnom rasklinatom biciklu od čijih je točkova štipaljkama zaštitio duge nogavice. Ta tako tipična vojvodanska slika fascinirala je Francuskinju toliko da je poželeta da piše seriju eseja o

njegovom životu i radu. A novinar? Priča se da je posle premijere Filozofa u Kanu Nad imao čitav scenario bežanja od novinara. Smeje se. Kaže da tamo malo priča s novinarama. Ovde je posle i pre Straže pričao sa svima. Na srpskom sa francuskim akcentom. To mu je ovde dužnost, kaže.

Master klas

U subotu, dan uoči predstave, Nad je držao master klas u Ujvideki sinhazu, gde je odgledao probu tamošnjih glumaca. Tema časa bila je cirkulacija energije, pažnje, kontrola disanja, a iste vežbe pokazivao je i sutradan na radionici u SNP-u. Jedina glumica na radionici, Lidija Stevanović, susret s Nađom opisuje je kao veliko zadovoljstvo. Žao joj je što u njenom pozorištu nema više susreta s ovakvim svetskim imenima i što nije bilo više glumaca na radionici jer „su im tela od dugogodišnjeg igranja klasičnog pozorišta potpuno zakržljala“. Balerine Mirjana Drobac i Andreja Kulešević kažu da im je radionica pre svega bila mentalno pokretanje. Žao im je što je čas trajao prekratko.

Nad 2006. godine

Za četiri godine Nad namerava da raspusti Nacionalni koreografski centar u Orleanu. Prethodno će sve predstave koje je tamo napravio igrati na višednevnom maratonu u Orleanu, Parizu, Pešti i Kanjiži. A onda se vraća kući, u Kanjižu, gde je kupio veliku kuću s dvorištem u kojem će napraviti malo pozorište. Tek onda će možda ispuniti veliki san svoje majke, da se najzad skrasi pored neke žene i „prestane da hoda po velikom svetu“!

BAGAŽ S KOJIM SMO POŠLI U NOVI VEK

Najnovija predstava Nikite Milivojevića, inscenacija Bekstva, pokazuje da su snovi Bulgakova postali naša noćna mora, metatrazirali su i deluju opasno

Olivera Milošević

Velički bilbordi s plakatom na kojem je crtež Enki Bilala u Solunu pozivaju publiku na predstavu *Bekstvo* koju je po Bulgakovljevom delu u Grčkom nacionalnom teatru režirao Nikita Milivojević. Posle *Ivanova*, *Zločina i kazne te Don Žuana* u atinskom Teatru Amore *Bekstvo* je četvrta predstava u izuzetno uspešnom „grčkom opusu“ našeg reditelja.

Kakvo je Vaše Solunsko iskustvo?

Grčka se slučajno našla na mom profesionalnom putu i sada se to što sam tamo uradio zaista može nazvati grčkim opusom. Rad na predstavi *Bekstvo* je novo iskustvo, mada su nacionalni teatri svuda manje-više isti. Nacionalni teatar u Solunu sličan je onom u Atini ili Beogradu, s mnogo tromosti u funkcionalisanju, ali sve to ostane iza vas kada napravite predstavu koja doživi lep uspeh. S *Bekstvom* se desilo nešto posebno jer ova predstava sublimira sve što sam radio poslednjih godina. Taj Bulgakovljev tekst sastoji se od osam snova, a meni je san sve više bio odrednica u radu; san kao nemogućnost da se stvari tačno defini-

nišu. Novinu u radu su predstavljala i čudna pravila tamošnjih sindikata koja propisuju koliko i kako možete da probate, a to me je pomalo sputavalo. Ali, predstava je doživila uspeh i publika je veoma zadovoljna. Najvažnije je, dakle, da se u Solunu dogodilo nešto lepo.

Drama neverovatnih slojeva

Bulgakovljev komad pruža različite mogućnosti za rediteljska tumačenja. Kakav je bio Vaš pristup?

Za mene je to fascinantni komad koji sam godinama želeo da radim. Odrednica o snovima je za mene bila od presudnog značenja za predstavu. U svakom komadu pokušavam da nađem i nešto svoje, lično. Za mene *Bekstvo* nije istorijski komad. Možda samo utoliko što pripada vremenu ruske revolucije i Bulgakovljevom životu. Po drugoj odrednici taj komad otkriva neverovatne slojeve za koje ne možete da utvrdite da li pripadaju stvarnosti ili ružnim snovima. To je

nešto što me je fasciniralo svih ovih godina. Već dugo živimo u raskoraku sa stvarnošću, čudeći se da li sve ovo uopšte moguće. Svakog dana je pred nama realnost koja nema racionalne oslonce. Ova predstava je za mene postala veoma važna jer sam u njoj prepoznao sve teme kojima sam se ranije bavio: tu je i tema vere, pitanje žrtve, krivice, odgovornosti, a ljubavna priča je u prvom planu. Sve to dalo je jednu na svoj način modernu predstavu koja ima kontakt i s onim što smo ostavili na kraju prošlog veka a što smo kao nasleđe poneli u novi milenijum. Snovi Bulgakova su tako postali naša noćna mora, metatrazirali su i deluju opasno.

Koliko Vi značite grčkom pozorištu, a koliko grčko pozorište znači Vama?

Ako postoje slučajnosti ovo je bio veoma lep slučaj u mom životu i izuzetno važan za mene u profesionalnom smislu. Nije to samo zanimljivo iskustvo rada na jeziku koji ne poznajete, niti je to otuda što upoznajete zanimljive ljudе. To su i otkrića novih saradnika i novih mogućnosti u pozorištu. To je i sagledavanje onoga što ti drugi ljudi mogu novo da vam ponude. Oni su mi otkrili divne stvari – velike talente i predanost u radu. Voleo bih da nekako svoje stolne saradnike tamo i ovde spojim, da osete to moje dragoceno iskustvo.

Stalno negde bežim

Bila je to obostrana fascinacija, i oni su fascinirani Vašim načinom rada?

Taj susret bio je obostrano zanimljiv. Moje predstave su tamo donele nešto novo, novi kvalitet koji je postao značajan za to što oni rade u pozorištu. Četiri pred-

stave su dovoljne da me upoznaju kao reditelja, a ako su još i uspešne sve je jednostavno: zovu ponovo. To je mera uspeha. *Bekstvo* je, za sada, vrh te saradnje.

Kakve su reakcije tamošnje javnosti na predstavu *Bekstvo*?

Lepo je kada glumci svake večeri posle predstavejavaju da su uz aplauze pozdravljani sa „Bravo!“. Tamo sam čuo mišljenja da tako uspešnu predstavu u Solunu nisu imali od šezdeset i neke, a to je vanserijski kompliment.

Zanimljiva je i Vaša saradnja s Bilalom. Kakva veza postoji između togu što on radi i Vaših predstava?

Počelo je s *Banović Strabinjom*. Njegov crtež je bio tačan „ulaz“ na našu predstavu, bio je dobar prvi znak. Nastavili smo i u *Ivanovu* u Budvi. Uvek sam u njegovim radovima pronašao tačnu ideju svoje predstave, njen znak. U Solunu je plasiran njegov čuveni rad iz opusa o totalitarizmu. Njegov junak na ledima nosi težak kofer kao breme na kojem piše Beograd-Pariz. I ja, kao u

Bekstvu Bulgakova, poslednjih godina stalno negde bežim da bi se vratio tamo odakle sam pobegao, tako da tu postoji i lična priča koja ima veze i s ovim Enkijevim radom. Kao da sam tim njegovim radom predstavu proširio. Čitav Solun je u bilbordima s Enkijevim posterom. Stalno mu se zahvaljujem, a on razume da to što radi može imati veze s predstavama.

Kakve su mogućnosti da naša publika vidi predstavu *Bekstvo*?

Ona je nastala u novom zdanju koje podseća na Centar „Sava“, u pozorištu izgrađenom kada je Solun bio kulturna prestonica Evrope. Ogroman je to prostor. U planu je da *Bekstvo* pokažemo ovde, mada nisam siguran da u Beogradu imamo adekvatan prostor; možda bi joj najviše odgovarala scena Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. Predstava ima 30-ak glumaca i voleo bih da je vidi ovdašnja publika. Možda bi i u Ateljeu 212 mogla da se smesti. Svakako ču se potruditi da moji prijatelji iz Grčke dođu ovde.

„Ludus“ razgovara sa Sašom Torlakovićem

DOK JE MLAD, GLUMAC TREBA DA IGRA VELIKE ULOGE

Reditelja doživljavam kao kolegu, partnera, a ne kao neprikslonoveni autoritet. Predstavu vidim kao sliku. Hajde tako da kažemo: reditelj je autor kompletne te slike, a glumac jedan njen deo, boja

Sagovornik Milivoje Mlađenović

Jesi li se odmorio od Opsade crkve Svetog Spasa? Mogu da ti kažem – jesam. Mislio sam da će mi biti potrebno više dana odmora, pošto je rad na predstavi bio izuzetno težak, ali pozorište i jeste čudesno, pa čovek posle dva dana ponovo poželi da radi! Zato je uvek izazovno.

Bio je to izazov posebne vrste. Ne sećam se da si u jednoj predstavi imao više uloga. Možemo li ustaviti koliko ih je bilo pet-šest?

Ne znam, pravo da ti kažem. Mislim da ih je šest. Glumac uvek ima potrebu da što više pobegne od sebe, da se poigrava nekim glumačkim elementima, i da u toj igri pobegne i od sebe samog, gotovo do neprepoznatljivosti. To, čini mi se, nije uopšte teško, kada je u pitanju ovakav tekst, kao Opsada Crkve Svetog Spasa, i kada su tako raspisane uloge. Trebalo je samo povući niti koje povezuju sve te

uloge. Tu mnogolikost doživljavam kao jedan lik s puno boja i nijansi, mnogo suprotnosti istog lika.

Onako kako je Kokan Mlađenović pristupio romanu Gorana Petrovića, to ima dramtursko opravdavanje?

Čak i kada uzme čovek da čita roman, može da vidi srdonosti likova. Tako da nije bilo nešto posebno teško. Ono što je bilo najteže, meni kao glumcu u ovom poslu, jeste sažetost i brzina pojedinih scena. Znači, da u katkom vremenskom periodu, od pola minuta, recimo, glumac ima zadatku da donese čitav svet Venecije, politke mletačkog dužda, politiku tog vremena, koja je, uzgred, ista kao i danas. To je u stvari više lica zla. Dakle, to je bila prepreka za glumce, odnosno otežavajuća okolnost da u munjevito kratkom vremenu daju publici što više informacija o osobinama tog čoveka.

Tvoje uloge u somborskem Narodnom pozorištu kreću se u širokom rasponu. Nisi se dao žanrovski, fuhovski svrstati?

Ne znam koliko sam se lično borio protiv toga, ali mogu da kažem da sam kao glumac imao sreće da igrat razne predstave, radim s dobrim rediteljima. To je uvek opasnost za glumca; ako je izuzetno dobar u jednom fahu, onda reditelj kaže: „Aha, uzeću ga, jer mi treba da bude baš to i to“. I tako glumac biva smešten u fah. Uvek sam se trudio da likovi koje igrat budu različiti. Da li je komedija ili drama u pitanju, to je, čini mi se, manje bitno. Važno je da čovek veruje u ono što radi i da se uvek pridržava elemenata glumačkog zanata.

Ti si zanat učio kod velikog učitelja, Branka Pleše. Voleo bih da ga se setimo i ovog trenutka.

Cesto mi dolazi u misli. Nisam od njega učio, on mi je samo otvorio čitav jedan svet, ponudio mogućnosti i naučio me kako da učim. Moram priznati da vrlo često, radeći ulogu, ako imam nekih dilema, nad tekstrom, ili nesuglasicu sa samim sobom i piscem, sedeći sam nad nekom dramom, prizivam svog profesora. Pitam se, Bože, šta bi on sada rekao, kako bi ovo raščlanio, i to mi često pomaže, veruj mi.

Kakav je bio Branko Pleša, kao pedagog?

Ogroman! Još uvek ne mogu da verujem da nije među nama, i nikako da se pomirim s tom činjenicom. Izuzetan kao pedagog, kao glumac verovatno neprevaziđen, kao čovek beskraino duhovit, zanimljiv. Zaista sam imao sreću što sam četiri godine, a i kasnije, radeći u Pozorištu, imao priliku da se s tim čovekom družim i kontaktiram.

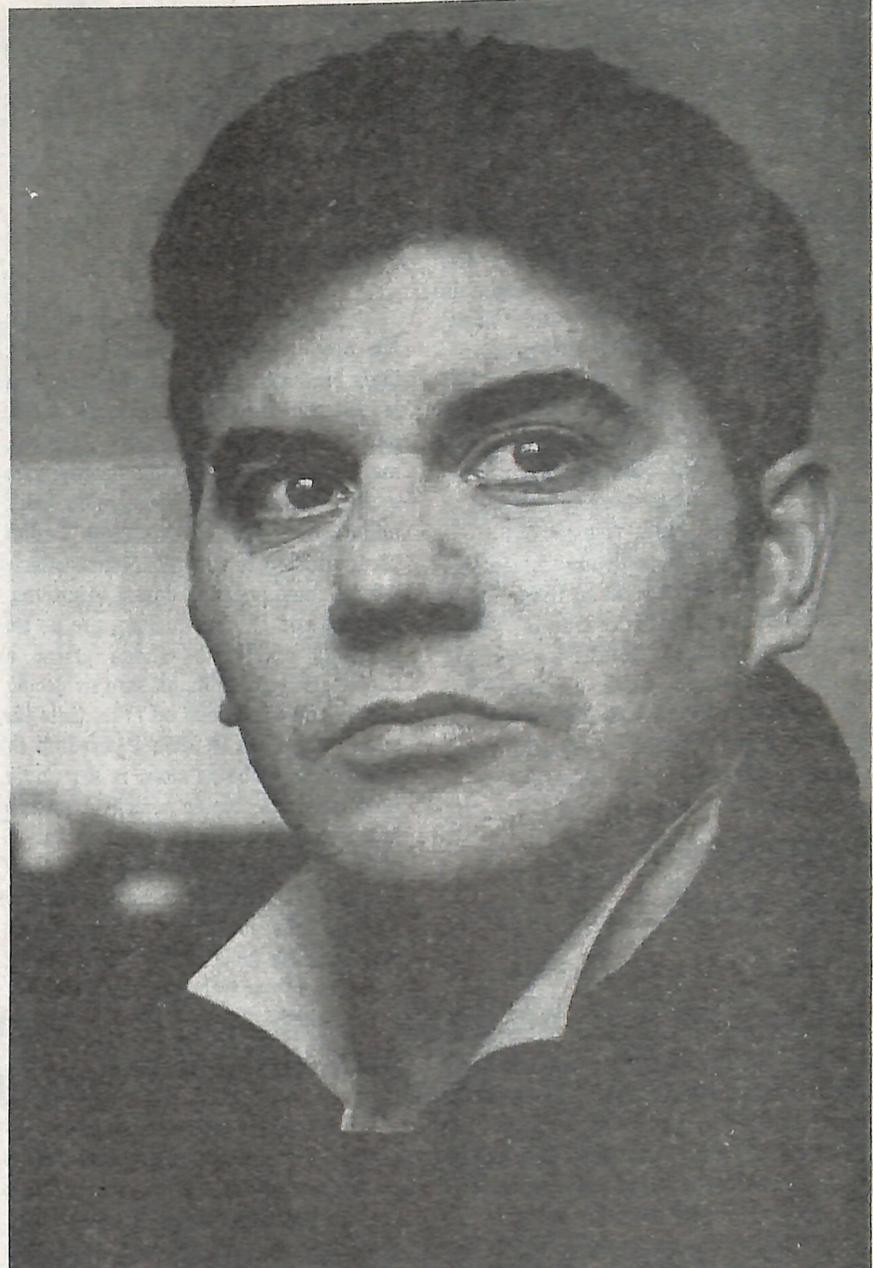
Pleša je brinuo o svojim učenicima i kada, posle škole, odu u profesionalce, pratilo je šta sve rade. Da li je i tada davao primedbe?

Jeste, ali nije bio od profesora koji su svoje studente protežirali, gurali u neko pozorište, nabavlali im posao. Bio je čovek koji je vrlo pomno pratilo svaki naš korak, i to cele generacije. A kada je bilo neko gostovanje u Beogradu, dolazio bi, zatim često boravio i ovde, u Somboru. Tako da je bio veoma upućen u to što svi mi, i koliko igramo. Bilo mi je važno što će posle reći o tome, koje će primedbe i sugestije dati. Uvek se uzbudim kada govorim o tom čoveku, jer... Ne znam. Toliko je, zapravo, bio veliki umetnik da možda nisam u stanju da ga u jednom razgovoru opišem.

Čuvajte to što imate...

Doživljavamo ga i kao umetnika koji je uticao da somborsko Pozorište postane značajan pozorišni centar...

Imao je jasnou ideju: kada se pravila Akademija u Novom Sadu, a on je jedan od njenih osnivača, smatralo je da u Vojvodini, gde ima najviše pozorišta, treba da postoji škola odakle bi glumci isli u ta pozorišta. Mislim da je ta njegova misija ostvarena. To je jako plemenita i zanimljiva stvar. Govorio nam je: „Važno je posle Akademije raditi, ne sedeti, ne čekati posao, tračiti vreme, nego ići u vatru, za poslom!“ I poslušali smo ga.

Jednom, kada nam je bio u gostima, ne znam kojom već prilikom – ti se možda bolje sećas – sedeli smo celu noć i razgovarali. A teme naših razgovora su uvek bile protkane pozorištem, koliko god one bile i privatne, teatar je uvek bio linija koja se provlačila. U jednom momentu je rekao: „Čuvajte ovo što imate. Možda niste ni svesni što imate, ali ako izgubite to, tek onda ćete shvatiti što zapravo znači somborsko pozorište.“ Znači, njemu se dopala lepa, radna, pozorišna atmosfera koja je vladala, i vrla, u našem pozorištu. Mislim da je njemu bilo izuzetno draga što radimo u takvoj kući. Mi smo, sigurno – govorim o svojoj generaciji – doprineli da ta atmosfera bude takva kakva jeste, i da traje.

Iskreno, nisi se nikad pokajao što si došao u Sombor?

Nisam se pokajao. Ponekad sam razmišljao da bi bilo dobro igrati u drugim pozorištima... Nisam nešto preterano gostovao – dva puta u Srpskom narodnom pozorištu, jednom u Ateljeu 212. Eto, to mi je možda krivo. Što nisam više u drugim pozorištima bio prisutan. Somborsko pozorište doživljavam kao svoju drugu kuću. Evo, i kad nema proba, kao danas, sedimo u pozorištu i razgovaramo – o pozorištu. Teatar traži kompletogn čoveka i – odanost. Sto odsto. I mislim da smo mi ovde imali priliku da se upravo predamo pozorištu sto odsto! Na drugom mestu možda ne bismo imali tu šansu. I ne kajem se, zaista. Ali uvek mi je teško kada neko od kolega ode iz Sombora. Naravno, sve razumem, tu potrebu da se promeni sredina, ali sam odlazak svakog kolege uvek odbolovao.

Ako se ne varam, ovo je tvoja trinaesta godina neprekidnog života i rada u Somboru?

I više. Praktično od kada je Vida Ognjenović radila Kako zasmejati gospodara.

Ne vodiš evidenciju, kao neke tvoje kolege, o broju premijera?

Zaista, ne.

Bilo ih je, koliko se sećam, više od pedeset. I to su bile sve velike uloge...

Eto, to je sreća. Čovek, dok je mlad, treba da igra velike uloge. Mislim, ne može svako, naravno. Ja sam opet i u tom pogledu imao prilično sreće. Sada nisam željan velikih uloga. Kako dodu izvesne godine, sve više mi se igraju uloge koje nemaju puno teksta... Biti protagonist je mač s dve oštice: s jedne strane imam puno prilika da kažeš nešto što znaš, pa i pogrešiš, a s druge, nekada moraš, zarad celine predstave, da se lišiš nekih lepih detalja koje si smislio, jer nema prostora i vremena u celom komadu da bi i to pokazao. Protagonista ima i posebnu odgovornost da ne dozvoli da predstava i jednog trenutka „padne“, ne samo na premijeri, nego i docnije, na reprizama. Otuda se protagonista dodatno nervira ako sve ne funkcioniše kako treba, jer on zaista ima uvid od početka do kraja, od prve do poslednje scene. A dobro znaš kako je: nekad kolega dove direktni iz glumačkog salona, odigra svoju scenu i vrati se u salon. Možda nije ušao u pravu temperaturu. To je ono što glumca koji nosi predstavu nekad može dodatno da poremeti. Ali šta da se radi, i to je pozorište.

Kako pristupaš ulogama. Kako izgleda tvoj proces gradnje uloge. Slediš li reditelja ili se boris i za svoj prostor?

Reditelja doživljavam kao kolegu, kao partnera, a ne kao neki neprikslonoveni autoritet. Predstavu vidim kao sliku. Hajde tako da kažemo: reditelj je autor kompletne te slike, a glumac jedan njen deo, boja. Kada radim na ulozu, mislim da se sva rešenja, sve dileme, sva razrešenja likova i situacija, nalaze u tekstu. I to je tako, naravno pod uslovom da je tekst dobar. Znači, svaki dobar pisac se potrudio da o liku napiše puno tog i to uvek mora da stoji u tekstu. Moji eventualni sukobi s rediteljem proističu iz toga što uvek tražim da se, ako imamo nekih problema, vrutimo tekstu i u njemu nađemo razrešenje problema koji postoje u budućoj predstavi. Da ne fantaziramo, nadomeštamo, pravimo se pametniji od piscu! Sekspir je sigurno o svim likovima

Scena iz predstave „Opsada crkve Svetog spasa“

dobro napisao, i ko su i kakvi su. Pa ako ne saznamo sve iz usta samog lika, neki drugi lik će o njemu reći mnoštvo detalja. Ukratko, valja dobro pratiti tekst.

Neki reditelji definišu umeće režije jednostavnim iskazom: pročitati dobro tekstu, to je sve.

Dešava se i da od lošeg teksta ispadne dobra predstava, ali to je ono što mi ne znamo kako da definišemo, pa kažemo da se desila hemija.

Somborska pozorišna hemija, da li ona deluje?

To je neko čudo neobjašnjivo koje se desi u toj interakciji između reditelja i glumaca, ali ne može se desiti ako glumac, pre svega, nema poverenja u reditelja, a samim tim i reditelju u glumce. Dešava se da se okupimo oko jednog, neću da kažem projekta, jer me ta reč usocira na nešto drugo, nego bolje reći: okupimo se oko pozorišne ideje. I postavimo sebi zadatku — šta zapravo hoćemo određenim delom da postignemo. Toga je bilo, i ti si svedok, da smo radili nešto što možda nije velika dramska literatura, ali su se iz toga izrodile značajne predstave.

Džaba, bez glumca nema pozorišta

Prošao si niz rediteljskih sistema, i to je dragoceno. I rad s Mucijem Draškićem, Jagošem Markovićem, Kukanom Mladenovićem, Zoranom Ratkovićem, Dušanom Petrovićem, Miroslavom Belovićem... Sve su to različita iskustva.

To su za mene bile postdiplomske studije, mnogo mi je pomoglo u radu. Da nije bilo takvih reditelja — Ratkovića, Draškića, Belovića, Vide Ognjenovića, sigurno ne bih odigrao toliko uloga. Bilo je i dobrih i loših, ne ulazim u kvalitet, ali je sigurno da sam od tih ljudi i umetnika mnogo naučio. Bez njihovih predstava i posvećenja nama, ne bi bilo ni Kate Kapuralice, ni Afere nedužne Anabele, ni Dekamerona, ni Ruženja naroda, ni Sumnjivog lica a ni mnogih drugi sjajnih predstava. A kada su reditelji moje

generacije u pitanju, to mi je blisko, jer ti ljudi imaju iste dileme kao i ja. Zato je s njima najlepše i najlakše raditi, jer je i nivo komunikacije među nama isti, a isti je i jezik kojim govorimo. Bojam se, međutim, najmlađe generacije reditelja koji imaju potrebu da budu po svaku cenu savremenici, moderni. Prenebregnu činjenicu da bez glumca nema pozorišta. Često vodeni željom da naprave dobru predstavu, održu se glumačke igre, a zarad scenskih i likovnih elemenata. Džaba! Bez glumca ne može!

Veruješ li ti u moć pozorišta?

Gledam sebe i svoju porodicu u tom kontekstu. Mene je pozorište sačuvalo. Kad pogledam period u poslednjih 10-12 godina, pozorište je bilo jedino utočište i mesto gde sam se mogao skloniti od stvari na koje nisam mogao da utičem. S druge strane, imao sam utisak da je pozorište bilo mesto gde sam mogao da uticem na stvarnost, na političku situaciju, naravno — ne mnogo, a ni presudno, ali i to je nešto. Možda je to moja zabluda. Pa, iako je tako — pristajem na to. Pozorište je za mene oaza, mesto gde se najsigurnije i najlepše osećam. Već na ulici mi nije tako prijatno kao u pozorištu. Tu sam svoj, tu sam najiskreniji, najlepše mi je kad sam sa svojim kolegama.

Ali nije bilo uvek i sve baš tako. Neke stvari su ibole...

Činjenica je da kod nas, u našoj zemlji, ima mnogo dobrih glumaca. Ako u nečemu ne oskudevamo, to je u dobrim glumcima. Čudesno, na koju god stranu ove zemlje da kreneš — od Beograda prema jugu, i ovamo na sever — videćeš glumce koji će te iskreno dirnuti, ganuti... Ovo nije kukanje nad sudbinom glumca u Somboru, ali mislim da naše društvo, generalno, ne ceni to što ima. Imamo dobre glumce, pa sad — okej! Ne treba ih nešto preterano ni čuvati, jer ih imamo u izobilju! Reći će trivijalnu stvar, ali ponekada je glumcu, ako ima probe u hladnoj sali, dovoljna šolja čaja i stisak ruke. Glumci nisu nerealni ljudi koji ne sagledavaju životnu situaciju, već oni neprestano tragaju za istinom. Oni su dobro upućeni u mnoge stvari, u političku situaciju, društveni život... Oni

Sa Lidjom Pletl u „Buđenju proleća“

barataju emocijama, lako ih je povrediti...

Možda je i sam pozorišni sistem uticao na takav tretman glumca?

Verovalno. Mogli bismo o tome posebno da razgovaramo, i dugo... Činjenica je, često glumec pogrešno dele na dobre i loše, ali tvrdim da u svakom ansamblu ima i boljih i manje uspešnih, ali i bez onog po snazi skromnijeg glumca, ne bi bilo predstave. I taj glumac, koji nije zvezda, unese u predstavu izvesnu pozorišnu boju, dà predstavi svoj pečat. Ansambl ne bi mogao da opstane samo s genijalcima, prvacima, kao što ni fudbalski tim ne bi mogao da podnese jedanest Pelea, Ronald...

Šta ostane o glumcu

Možda ne valja ni način vrednovanja glumačkog umeća. Kako ti vrednuješ našu pozorišnu kritiku?

Pročitam pozorišnu kritiku, ne samo o našim predstavama, nego i onu koja se tiče drugih pozorišta. Retko, izuzetno retko, da nađem da je neki kritičar napisao nešto određenije o glumcu. To je uglavnom prepričavanje, stereotip. A ne može me nikо ubediti da jedan Petar Kralj ne zaslužuje ozbiljnu pozorišnu kritiku, studiju o tome kakvo je čudo napravio na sceni. Zato mi je krivo; znači da u predstavi igraju veliki glumci, a ovamo u kritici — nekoliko redaka, jer to, da su glumci uradili posao, to se kao obavezno podrazumeva. Kod nas se stalno nešto podrazumeva. Još je tragicnije ukoliko se zna da je pozorišna umetnost najfemernija od svih, najkratkotrajnija. I onako o glumcu ne ostaje puno. Završi svoj radni vek, odigra svoje uloge. I ništa. Malo je zapisa o tome. Zar kritika ne bi mogla da bude svedočanstvo o umetnosti nekog glumca.

A kada je reč o festivalima, šta kažeš, jer i oni su neka vrsta vrednovanja...

To je posebna priča. Festivalske nagrade su stvar trenutka, plod raznih kompromisa. Jedne godine sam bio u žiriju i video kako se to radi. Tačno je da na festivalu glumac, recimo, ne dobije nagradu kad je zaslужio, a dobije neki drugi put, kad je slabiji.

Dok si bio mladi, bio si zbog takvog stava kivan na festivalske žirije?

Da, sada više ne. Imam apsolutno razumevanje za žiri. Nije to jednostavno — dati nekome nagradu. Ali, za glumca nagrada ne sme da bude najvažnija

stvar. Ne postoji lepša nagrada nego kad predstava dobro ide, kada publika učestvuje u toj interakciji, kada se desi pozorišna magija. Imao sam sreću da tu magiju osetim, mogu to slobodno da kažem. Možda to zvuči prepotentno, ali kad je prava ekipa na sceni, svesna da sto odsto drži pažnju publike i vodi tu publiku kroz čarobni svet, i kad ljudi s druge strane rampe na to pristaju — ne postoji nijedna nagrada koja bi to mogla da nadomesti! Veruj mi.

Od svih uloga koje si odigrao, koja ti se čini prekretnička u karijeri?

Postoji nekoliko. Nešto što je možda načinilo pekretnicu, vezano je za predstavu *Ukročena goropad* i rad sa Zoranom Ratkovićem, mojim kolegom i izuzetno dragim prijateljem. To mi je pomoglo da se malo više otkačim i dublje sagledavam svoju ulogu. Zatim, Luka u *Kate kapuralici*, svakako. I *Malvolio* mi je takođe drag. Kuštrimović u *Ruženju naroda*. Ma, ima mnogo uloga kojih se rado sećam, ali te predstave se ne igraju, a predstave su bile dobre. Sećam se *Gordane Laze Kostića*, takođe u Ratkovićevoj režiji...

Drago mi je da to čujem, jer sam se borio mnogo za tu predstavu, ali nju kao glumci nisu voleli?

Moguće je da nisu dovoljno verovali u taj koncept, ali meni je to bila veoma zanimljiva predstava. Tu sam se osećao kao riba u vodi. Pa se setim predstave *Slučajna smrt jednog anarchiste* s Dušanom Petrovićem. To je predstava koju smo svi voleli, ali koja je, eto tako, nestala...

Šta se to desi u pozorištu pa izvesne predstave skliznu, nestanu?

Predstava koja je nova, koja pobuduje pažnju, mora da ima određeni kontinuitet da bi opstala, da bi se sačuvala. Nekad se desi ono najgore, da se neko iz podele razboli pa je onda teško kasnije obnoviti predstavu. Postoje predstave koje su dobre, ali publika nije previše zainteresovana za njih. To nam se desilo s *Rodoljupcima*. Volem da se najavi završetak života neke predstave, jer i to je svečani trenutak. Kad pričamo o pozorištu, vrlo često sam subjektivan. Ne mogu objektivno da sagledam stvari. Sve probleme pozorišta, situaciju doživljavam kao nešto najvažnije na svetu. Tako je moj doživljaj.

Ti i ja smo dosta zalogaju u ovom pozorištu zajedno pojeli. Bilo je i slatkih i gorkih...

Bilo je svega i svačega, ali opet, kada se čovek okreće, to je verovatno tako u životu, uglavnom se sećamo lepih stvari koje su nas pratile i koje smo doživljavali. A bilo je i žestokih sukoba.

Bilo je, ali mislim da su oni potekli iz želje za dobrobit pozorišta.

Tako je!

Scena iz predstave „Kopenhagen“

LUDUS MOŽETE KUPITI...

U Beogradu u knjižarama:

Beopolis (Makedonska 22), **Naš dom**, (Knez Mihailova 40), **„Pavle Bihali“**, (Srpskih vladara 23), **Plato** (Akademski plato 1), **Stubovi kulture**, (Trg Republike 5), **„Školicica“**, (Gospodar Jevremova 33), **Zadužbina Ilije M. Kolarca** (Studentski trg 5), kod Kolportera grada Beograda

U Novom Sadu u knjižarama:

„Solaris“ (Sutjeska 2), **Most** (Zmaj Jovina 22), „**Malá-veliká knjiga**“ (Žarka Zrenjanina 4)

U Kikindi:

Narodna biblioteka „Jovan Popović“

U Kragujevcu:

Knjižara „Stablo“ (Studentski kulturni centar, Radoja Domanovića 12)

LJUBIŠA BAČIĆ - MEDENI KOLAČIĆ

Prošlo je dve godine od odlaska Ljubiše Bačića

Baćića

Milan Mihailović Caci

Pamtim ga klinac iz priča svoga oca sa kojim se družio pedesetih.

Pamtim ga kada je u Beogradu bilo nekoliko lambreta, možda samo dve. Jedna je bila njegova.

Ne pamtim kada mi je, na kom mestu, u blokčići oranž korica, sa kvadratićima na listovima, napisao sitnim slovima u čošku – autogram: Lj. Bačić. Verovatno na Crvenom Krstu i sigurno 1962. kada sam se dokopao tog tajanstvenog prostora, kao statista u Andori Maksia Friša. Pamtim Neviđenu predstavu, Klopku za bespomoćnog čoveka, Slatku Irmu, Bogojavljansku noć... njegovog Peru – mesnog imitatora, Klošara, Berbera, Ludala... Bili su to moji dečački provodi.

Ne pamtim prvi susret, naše upoznavanje kao kolega u Ateljeu 212. Verovatno u bifeu... ili na mojoj prvoj probi – kad

sam uskakao u Purpurno ostrvo Bulgakovu 1972.

Pamtim njegovu rolu u Purpurnom ostrvu i ono parče papira na kome je cela uloga. Kako mu je bežala iz ruku da je iznad samog poda zgrabi.

Pamtim kako ga štam po Parizu, silom, jer me nerviralo što kruži oko hotela i svima govoril: „Nemam orijentaciju“. I kako moj pariski cimer staje pred fotoaparat na Monmartru i pred Kardenovo pozorište gde smo igrali Divove s planine Pirandela... i kako me budi noću, šetajući po sobi nervozno, pretvoren u užarenu tačkicu zapaljene cigarete.

Boža iz Protuva, Kva-Kva iz Divova, Švonder iz Psećeg srca, Gospodin Dival iz Dame s kamelijama, Đorđe Trifković iz Malvine, Car Aleksej iz Ibija, Zarov iz Čonkina, Antonije iz Korešpodencije... to

je delić našeg zajedničkog života na sceni.

Pamtim njegovu gitaru i usnu harmoniku, nešće konjake i kimovače, njegova „letovanja“ pod mojim orahom, njegove brižljivo smisljene štosove, fazone, zezalice koje sam zapisivao po tekstovima, ceduljama, zdravstvenim knjižicama, saobraćajnim dozvolama...

Njegovu poeziju ne pamtim, nju znam kao najdražu molitvu.

Bio je dragocen na sceni noseći varnice koje pale one oko njega, koje

inspirišu i obogaćuju. Njegovi medaljoni bili su draži od nečijih glavnjaka.

Pamtim nekoliko njegovih suza: kada je čuo dobar stih, pravu rečenicu, kada je nekom uginuo pas... Pamtim njegovu poslednju suzu! U Domu penzionera, njegovom odabranom domu, na zidu, iz novina izdrpana fotografija psa koji je zagrio mače. Bačiću padne pogled na sliku, a suza se skotrlja preko osmeha.

Jednom mi je iznenada rekao: „Voleo bih da si mi sin“. Uvek sam verovao da je Ljubiša Bačić bio vrlo ozbiljan čovek. Ponekad mu se otelo u sred razgovora: „Nedostaje mi Bardolf!“ Često, vrlo često izgovorim sebi: „Nedostaje mi, užasno mi nedostaje Bačić!“

Za njega i njegovu Stenu gologlavu, njegovim, sokobanjskim akcentom, za-beležio sam 15. aprila 2000. nekoliko stihova. Znam, neće se načutiti na stihoklepca.

BAČIĆU

Pobèg' o nam Bogu na istinu,
Knjiga mu je zaklopila oči.
Svako svoju prigrlio tmivo!
Za njim tuga molitvu toči.

Da odmori nabòrano čelo,
Da mu suza klizne stazom neba,
Da prigali mir za srce vrelo,
Da mu duša zabilista gde treba.

Sa prijateljima u bifeu Ateljea: Ljubiša Bačić, Đuza Stojiljković i Đorđe Jelišić (Foto: Saša Gruden)

JELENA TRUMIĆ

(1916-2001)

Jelica Stevanović

Svetla pozornice jaka su i magična. Očarala su početkom veka i mlađu Edita Milbacher, učiteljsku kćer, rednu 6. VIII 1916. u Ráku Sentmihalju, kod Budimpešte. Privukla su je tako snažno da je za sve vreme školovanja (osnovna škola i dva razreda gimnazije) jedino želela da i sama stane pred ta svelta, pa je i napustila sigurnost doma i zaštitu majke, te došla u Beograd. Bez pomoći, s jedva nekim sredstvima za život, ali – u Glumačku školu Narodnog

pozorišta. Nije joj tako teško padala ni usamljenost, ni strogi i preskomni uslovi života u ženskom radničkom skloništu, hladnoća, pa ni glad. Imala je san, želju i cilj. Vredno je učila, pored Glumačke škole pohadala i časove baleta kod Jelene Poljakove i Nataše Bošković. Kasnije je iskoristila i retku priliku koja joj se ukazala – da pohađa školu pantomime u Parizu.

Snovi su počeli da se ostvaruju 1938, kad je prvi put, još učenicom, stala pred

dugo sanjana svelta Narodnog pozorišta. Već sledeću, 1939/40, predratnu sezonu, Edita započinje kao honorarni član Narodnog pozorišta i igra Lenče u Zoni Zamfirovoj. Učenicu u predstavi Direktor Čampa, Ciganku u Bez miraza, Dečaka u Devovačkoj kletvi, Devojku u Ženidbi i udādbi, i, dotele najznačajniju ulogu, Arijel u Šekspirovoj Buri. Postaje stalni član glumačkog ansambla, ali pod imenom Jelena Trumić. Ime je promenila kad se udala za slikara Stojana Trumića, ali do 1944. na plakatima piše njen devovačko ime i prezime. Redaju se uloge u stalnom angažmanu: Tarnjolka u Šumi, Tili Slouboj u Cvrtku na ognjuštu, Perneta u Sraćnim danima, Perica u Nesuđenim zetovima, Lujzica u Molijerovom Uobraženom bolesniku, Anhen u Geteovoj Steli, Kolja u Roditeljskom domu, Nada u Neprijateljima Maksima Gorkog. Poslednja premijera u Narodnom pozorištu bila joj je Mlada garda u režiji Braslava Borozana, i uloga Valje Borc.

Kratak zapis iz dnevnika njenog starijeg kolege, Mate Miloševića, svedoči da je Edita bila (nepravedno, po njegovim rečima) raspoređena u ansambl novoosnovanog pančevačkog pozorišta; 11. X 1948. Bojan i Mira Stupica zamolili su ga da razmisli ima li za nju neku ulogu u komadu koji je tad počinjao da radi – Duboki su korenji Arno D'Isoa i Džemsia Goua. Mima Dedinač je rekao da bi u tom slučaju primio ovu mladu glumicu u angažman u tek osnovano Jugoslovensko dramsko. Sada kao Edita Trumić, 12. III 1949. igra Hanu Terner u pomenutoj predstavi. Bila je to, po svemu sudeći, jedina njen predstava u ovoj kući.

Pančeve joj je bilo sudeeno. Sledeći muž, 1950. dolazi u ovaj grad i ponovo dobija angažman u Srpskom narodnom pozorištu, ostaje do njegovog zatvaranja 1956, i ostvaruje 20-ak uloga, od Ulite u Šumi Ostrovskeg i Rake u Nušićevu Gospodi ministarki, preko Lujze u Šilerovoj predstavi Spletka i ljubav, Ciganke u Žulumčaru Čorovića, naslovne role u predstavi Ana Kristi Eugena O'Nila,

Preplatite se na LUDUS

Godišnja preplata za SRJ - 500,00 din.

Dinarski žiro račun:

Savez dramskih umetnika Srbije

40806-678-8-2010628

NOVO!

PRIMAMO PREPLATE IZ INOSTRANSTVA

Godišnja preplata - 15,00 EUR.

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

ODLAZAK GLUMCA

Ninoslav Nino Milićević

Prvih dana februara 2002. Narodno pozorište u Leskovcu je ostalo bez dugogodišnjeg člana Ninoslava Nino Milićevića koji je preminuo je posle kraće i teške bolesti. Rođen 1955. u Čačku u porodici iz koje je i glumac Jovan Milićević, njegov stric. Ninoslav je svoj život u pozorištu počeo u rodnom gradu kao stalni član Dramskog studija. Za uloge u Šekspirovom Ričardu III i Bitangama Berija Rekorda osvaja nagrade.

Član drame leskovačkog teatra postaje 1980. i u ovom kolektivu ostaje sve do smrti. Ostvario je više od 60 uloga, uspešno igrao u dramama i komedijama, te predstavama za decu, uspešno tumačio likove u stranim i domaćim komadima, klasični i savremenog drame. Bio je Lisandro u Šekspirovom Snu letnje noći, Osvald u Ibsenovim Āvetima, Kosih u Čehovljevom Ivanovu, Savica u Popovićevom Svetislavu i Milevi, Petar u Kovačevićevom Sabirnom centru, Sterija u Ženidbi i udādbi, Leon Vagić u Brešanovom Nečastivom... Poslednja uloga mu je bila – Car u Trifunovićevu Rajci o caru i pastiru (premijera je bila 11. I). Iza njega su ostali supruga Ljilja, sin Stefan i kćer Natalija.

V.H.

O SASTAVU I KAKVOĆI DANA KOMEDIJE

Nesaglasnost stavova publike i žirija ne bi trebalo da zbumuje, pogotovo ako se ima na umu estetička kategorija na kojoj počiva jedini naš žanrovski festival

Milivoje Mladenović

Dosetljivi Jagodinci su vrlo jednoslovno i razgovorno artikulisali praviskonsku ljudsku potrebu za zdravim smehom. Kulturološkoj pojavi koju filozofi, psiholozi, antropolozi učeno i usiljeno vekovima opisuju, analiziraju i promišljaju, stanovnici grada u kome je negda živeo fiktivni Jovanča Micić, dali su estetski oblik, ustanovili meru, odredili izraz. I smeju se tri decenije kontinuirano, neusiljeno, nekontrolisano, demokratički jagodinski, pomoravski. I mada je institucionalizovan, protokolisan i „društveno kodifikovan“, jagodinski smeh odzvanja zdravo, živahno, kao znak – slobode i autonomnosti ljudskog bića.

O histrionima jagodinskog porekla

Jagodinci su zaljubljeni u pozorište, a prema Bergsonu narod koji ispoljava takva osećanja prema teatru je duhovit! To što je ova jagodinska ljubav ostala nerediozvana, što ovaj grad ni dan danji nema profesionalnog pozorišta, nije kriv Bergson već oni koji tu pojavu nisu ozbiljno shvatili. Ali mord de se ozbiljno shvati čimjenica koliko su svekolika srpska pozorišta gostujući na Danima komedije magično uticala na to da se za glumačku umetnost opredeli Tomislav Trifunović, Miodrag Petrović, Saša Torlaković, Slobodan Tešić, Srđan Aleksić, Ivana Jovanović, Dragiša Milojković i drugi Jagodinci, danas delom rasuti širom teatarske Srbije, a drugim delom konzistentno vezani za – Sombor. A šta Jagodina, amaterska i naivna, danas ima od tog egzaktnog podatka o odgajivačkoj ulozi Dana komedije, jetko negoduju pozorištu naklonjeni jagodinci. Teše ih prilično utopističkom idejom da će se jednom glumci ovde rođeni i glumom začarani okupiti u zajedničkom projektu. Naravno da bi takva koncentracija histriona jagodinskog porekla imala producionog smisla, i to snažno simboličkog – to stoji, a njihova energija bi možda bila upotrebljena kao impuls za stvaranje profesionalnog teatra. Ideja Jagodinom kola dugo, po pravilu bude podgrejana u festivalsko vreme, a onda, u postfestivalskoj letargiji, prirodno, zgasne. Moguće je, ipak, da će utopijski karakter ideje u bliskoj budućnosti poreći preduzimljiva i energična Radmila Temeljković, direktor Kulturnog centra u Jagodini, uz naklonost Dragoslave Jakšić, predsednice Upravnog odbora, te sadejstvo mladih saradnica Zorice, Vere i Nataše. Radmila, kao što joj prezime kaže, počinje od temelja – pruža nam dokaze, projekte o adaptaciji pozornice, kao najvažnijem preduslovu za funkcionisanje ozbiljnog pozorišta. Ideja je zdrava i društveno respektabilna, jer celo pomoravlje nema profesionalno pozorište! Ako ćemo iskreno o demetropolizaciji Srbije – nema joj realnijeg polazišta od budućeg „Moravagrada“. Jedini problem u realizaciji može da bude ono tipično srpsko i balkansko:

ko će da bude u centru – Jagodina, Čuprija ili Paraćin. I tu već počinje komedija naših naravi.

„Narandžaste večeri“ u šljivarskom okruženju

Ovogodišnje, 31. Dane komedije, selektor Dejan Penčić Poljanski složio je kao mali pregled istorije komedije. Na početku Viljem Šekspir koji je nanovo dokazivao bliskost s nama današnjima. Najpre u *Ukročenoj gorjadi* niškog Narodnog pozorišta. Reditelj Milan Karadžić je njemu svrstivenim postupkom, u saradnji s dramaturgom Ivanom Dimić, poprilično „olakšao“ ovu komediju, zanemario priču, na vjeku vjekov aktuelnu, o ugnjetenosti, neravnopravnosti polova, a dominantnom učinio ljubavnu igru i zanos, uštogljenosti i licemerju sveta uprkos. Njegova Katarina (Sanja Krstović) ne deluje mnogo razgropadeno, čak se čini da vrlo svesno privata igru Petručija (Aleksandar Manković). Razigrano, ritmično pozorje, u svetlim tonovima scene koja predstavlja mediteransko okruženje, sa znakovite tri narandže.

Zanimljivo, ta tri zdrava i sočna ploda upadljiva su i u *Bogojavlenskoj noći* somborskog pozorišta u režiji Zorana Ratkovića, ali ova predstava, ipak, ima ukus oporosti, tuge i opomene. „Srečni brodolom“ koji spaja one koji se vole, u

skladu s prirodom njihovog pola, tu apotezu ljubavi, remeti sudsina samoljubivog Malvolija (Saša Torlaković, nagrada „Čuran“), koju reditelj Ratković čini još crnjom udesivši da se, narcisoidni Malvolio obesi. Logičan ali surov kraj, jer šta drugo da učini osion i samoljubiv čovek kao Malvolio u okruženju bezazlene ljubavi? Ratkovićev razrešenje Šekspirove poslednje „sunčane komedije“, malo je zbumilo publiku koja od komedije očekuje smeh radi smeha, pa je možda zato bila škrtla u oceni somborske skladne i u svim elementima efektne predstave. Čak je i selektor, izrekom, bio u dilemi da li da somborskiju predstavu, zbog njenog „tužnog“ kraja, uvrsti u program ovogodišnjeg festivala.

I treće „narandžasto“, mediteransko veče u šljivarskom podneblju – Goldonijev *Sluga dvaju gospodara* u režiji Kokana Mladenovića, s tipičnim situacijama komedije del arte, i „fiksiranim improvizacijama“ na kojoj se temeljila raskošna i prostudirana igra glumaca NP iz Subotice, s dva dobra Miloša – Đorđevića i Stankovića, energična i promišljena u prvom planu. Publiku je, začudo, predstavu privatila hladnjikovo. No, žiri je cenio ovo ostvarenje izrazitih komičnih situacija sa savremenim značenjem, pa je priznanjem „Mija Aleksić“ proglašio najboljom predstavom festivala.

I Vladimir Lazić je režijom Sterijine Ženidbe i udadbe u zaječarskom NP pokazao kako klasična srpska komedija može da dejstvuje i danas. Blagim pomaranjem žanra, a time i težišta komedije sa „ženidbe i udadbe“ kao poslovnom ugovoru prema telesnom, decentno erotizovanom kompleksu, Lazić je načinio intrigantno pozorje u bidermajerskom, kičerskom ramu koji uverljivo pristaje i našem dobu.

U komičnoj povesnici *Kako Banat kroz rodoljublje ide* pisac i reditelj Radoslav Zlatan Dorić varira svoju skoro opsesivnu temu prečanskog rodoljubija.

Publika s velikim simpatijama prihvata ovu jednostavnu, duhovitom dosećkom, jezičkim obrtimu, pa i kalamburima ispunjenu formu u igri glumaca NP iz Kikinde.

Publika koja od pozorišta zahteva bavljenje problemom društva, da ne rekнемo angažman, a od komedije ozbiljan humor, je iskonsku meru Dana komedije našla u predstavi *Doktor Šuster* pisca i reditelja Dušana Kovačevića i izvođenju Zvezdara teatra. Apsurdnost naše savremene realnosti i realnost naših apsurdnih života, čvoriste su i okosnica žestokog crnouhumornog zbivanja u najnovijem komediografskom ostvarenju ovog našeg savremenog klasika, predstava koju je publiku proglašila „najsmješnijom“, a žiri dodelio „Čurane“ za glumu Jelisaveti Sablić i Petru Kralju.

Deca vole smešne stvari...

U istoriji festivala se prvi put u konkurenциji našla i predstava za decu. Odluku selektora da u zvanični program uvrsti predstavu Pozirštanca „Puž“ Španjana lepotica Branka Miličevića u režiji Slobodanke Aleksić pravovernici festivala smatrali su šokantnom, revolucionarnom, radikalnom... No, nema tu mnogo mudrovanja. Predstava za decu je u svemu, bar tako deklarativno stoji, ravноправna s tzv. predstavama za tzv. odrasle. A pozorišni komadi za decu, naučno je utvrđivo, žanrovski su, najčešće – komedije. Na koncu, konsultujte psihologe, teatrologe, dramaturge, dokazaće vam izuzetnu bliskost i naklonost poštovane dece prema komedijском žanru, jer „deca vole smešne stvari.“

Korpus predstava odabranih za Dana komedije selektor smatra „superiornim“ u odnosu na ostatak videnih predstava komedijskog usmerenja u novijoj produkciji srpskih pozorišta. Takvu odluku

mnogi, uglavnom pozorišni stvaraoci, spremni su da podvrgnu sumnji. Pri-medbe se uglavnom odnose na predstave koje su tematikom na priličnoj distanci od aktuelne stvarnosti, koje proizvode smeh bez naglašenog društvenog značenja. Ako ćemo interes za predočenu ostvarenja meriti prema egzaktnom, numeričkom glasanju publike, onda će se pokazati da ona visoko ceni selektorov izbor – najniža ocena „smehotvornih elemenata“ za koje publika glasa bila je 4,33, što nije zabeleženo u tridesetogodišnjoj istoriji Festivala! Naravno, ako ćemo verovati sudu publike, i ne raspravljamo o njenom ukusu. U tom pogledu desila se, ne prvi put na ovom festivalu, očita nepodudarnost s ocenom žirija (Dragana Bošković, teatrolog, Željko Jovanović, kritičar i Tomislav Trifunović, glumac).

Nesaglasnost stavova publike i žirija ne bi trebalo da zbumuje. Pojava logična i očekivana, naročito ima li se na umu estetička kategorija na kojoj festival počiva. Vrlo jasno – Dani komedije su ustrojeni tako da favorizuju dejstvo komičnog, duhovitog, smešnog. Moguće je da je kvalifikativ „najsmešnija predstava“ nespretno i naivno jezički skovan, ali suština je jasna. Publika eliminiše sve što ne zvuči dovoljno „smešno“. Žiri ima drugi zadatak – da ne dopusti da je publika zavede svojim utiscima i prijemom, nego da brižljivo haratajući instrumentarijem pozorišne analize utvrdi doseg komičnog i ispravi pomalo izvitopereno shvatanje žanra komedije kao dramskog i pozorišnog oblika „čija je obaveza“ da bude smesa ilustrativno smešnog, karikaturalnog, lakrdijaškog, karnevalski masnog, vickasto dosetljivog i opscenog, grotesknog. Tim medusobnim uticanjem, prožimanjem i dopunjavanjem publike i „stručnjaka“, jedini žanrovski festival se može značajno unaprediti.

„Olakšana“ ali efektna komedija: niška „Ukročena gorad“

DA PREMIJERA BUDE NAJBOLJA MOGUĆA

Novom sagledavanju profesije organizatora je, bar u mom slučaju, doprineo stav da kada se radi predstava ne sme da bude stida, sujete i predrasuda

Aleksandra Jakšić

Vladimir Dekić je jedan od najtraženijih i najzauzetijih naših pozorišnih organizatora, na njega se možete osloniti, mnogo očekivati, ali i mnogo dobiti. Njegov kvalitet se jasno uočava u realizaciji pozamašnog broja predstava nastalih po tekstovima najrazličitijih žanrova, ali i činjenici da je saradivao s eminentnim stvaraocima, recimo, s Borom Draškovićem (*Antigona u Njujorku*) Slobodanom Unkovskim (*Bura*), Goranom Markovićem (*Pandorina kutija*), Milanom Karadžićem (*Suparnici, Samo vi ćete...*, *M(j)ešoviti brak*), Ljubomirom Draškićem (*Kad delfini odlete*). Na početku karijere je radio u Beogradskom dramskom kao stalno zaposleni organizator, zatim nastavio kao slobodnjak, a sve, kaže, zbog sticanja iskustva neophodnih za profesionalno usavršavanje. Šta zapravo podrazumeva organizacija?

„Pozorišna organizacija ili produkcija, je opšti pojam, pogotovo u uslovima u kojima smo živeli i živimo, pri tom u našem pozorištu taj se pojam menja iz sezone u sezonu. Najbanalnija podela je na makro (organizacija celog pozorišta, trupe) i mikro organizaciju, po projektu, čime se najviše bavim. Ova profesija, jedna od onih koje se ne vide, omogućava da umetnički deo podele (ali i tehnički, što sam tek kasnije u poslu shvatio) realizuje predstavu u najboljim mogućim uslovima. Moj posao je da predvidim probleme i rešavam ih pre no što postanu nepremostivi.“

Cini se da je tek u skorije vreme postalo jasno koliko su organizatori potrebbni, a tome je doprinela i nova generacija organizatora pristupivši poslu drugačije i donoseći izvesne promene. „Stasavanjem mog naraštaja (upisao sam FDU 1993), mnogo se toga u poslu promenilo. Organizatori su mahom samo donosili burek i kafu (što ja, sa svojim ambicijama, nisam ni uzimao kao opciju), ili bili nužno zlo koje se zove u pomoć

tek kad nastanu problemi. No, sada je na spisku autorskog dela ekipi i organizator koji je u projektu od samog početka. Profesija je dobila satisfakciju, i naš rad je počeo da se uvažava. Organizatorski talent nije autorski, ali jeste dar. Novom sagledavanju profesije je doprineo, bar u mom slučaju, stav da ne sme biti stida, sujete i predrasuda, a s ciljem da premijera ispadne najbolje moguće. Mogu i da duvam balone, farbam scenografiju, radio sam i kao inspicijent, sufler, garderober, tonac, majstor svetla. I sve su to dragocena iskustva na osnovu kojih mogu da predvidim potencijalne probleme vezane za svaku profesiju.“

Zbunjeni u početku

Vlada je saradivao s mnogim rediteljima, posebno starijima kojima je ovakav rad s organizatorima bio stran. „U svakom projektu reditelj je presudan i otuda moj prvi saradnik s kojim je najbitnije naći zajednički jezik. Do sada sam nailazio na odličan prijem mog načina rada, i odnosa prema poslu – kod mlađih, ali i starijih i mnogo iskusnijih kolega. Primetio sam zbunjenost na samom početku, ali kasnije su me privatili, na čemu sam im zahvalan. Valjda prepoznaju da obožavam svoj posao, i da mi je projekat koji upravo radim najvažniji na svetu. A to je ključno za profesionalan odnos prema radu.“

Organizatorski posao zavisi od zahteva projekta, ali se i tiče drugih oblasti (promocije, plasman predstave). „Najzanimljivija mi je nepredvidivost problema, i raznovrsnost mogućih rešenja. Za realizaciju predstave, u organizacionom smislu, postoji stalni problem finansija, i u to sam stalno uključen. Osim predviđenog budžeta, treba pronaći sponzore u materijalu i uslugama, a sve to zavisi od teksta, žanra, podele.

Posebna stvar je organizacija proba. Prošlo je vreme kada su akteri predstave, bez vremenskih i materijalnih granica, mogli da se bave samo jednim projektom, a sve češće glumci i autori rade po nekoliko paralelnih poslova, tako da je veliki izazov uskladiti termine proba i kontrolisati tehnički deo realizacije kostima i scene, planirati rad na duže vreme.

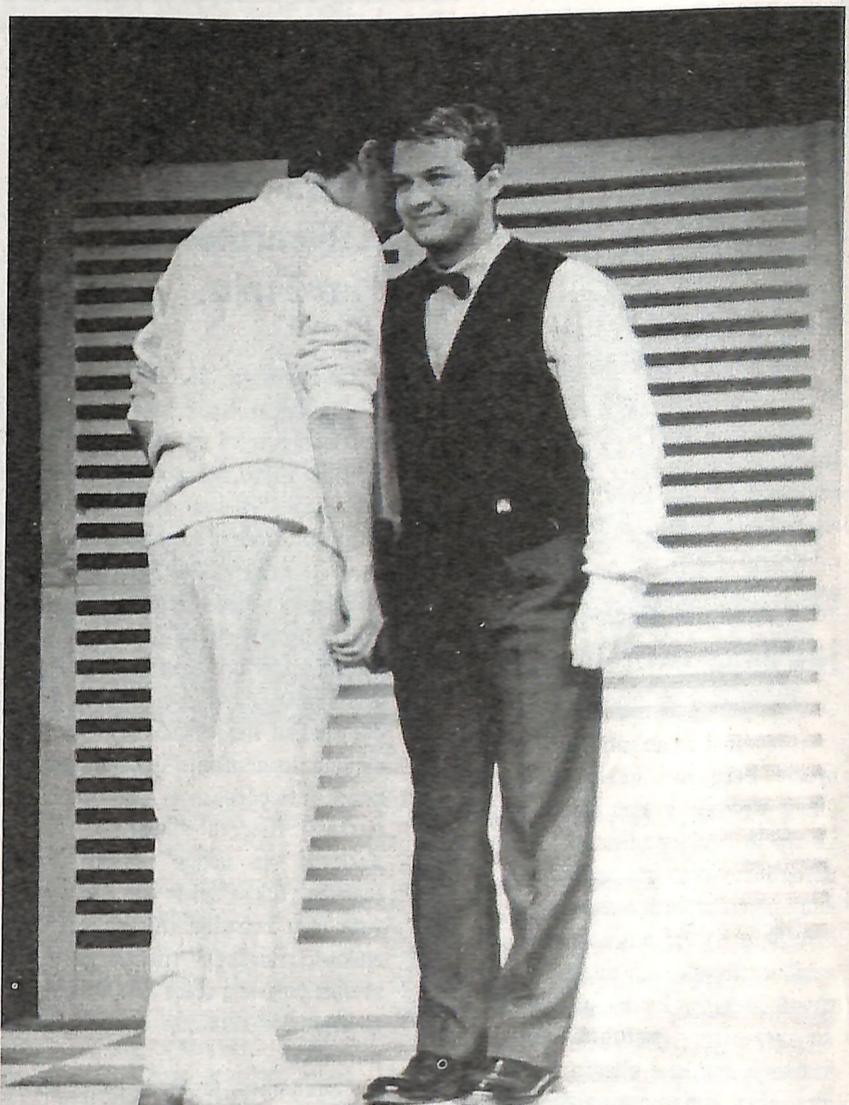
Probe se zakazuju nedeljno, ili sve češće dan-dva unapred, a za organizatora je izazov da ni u jednom času nikо ne bude favorizovan, da svačiji termini budu poštovani, da se ne ugrozi nečiji rad na drugom projektu, a da predstava koja se zajednički radi ne trpi. U tom delu posla presudan je privatni stav organizatora prema ekipi, i odnos koji se uspostavlja na samom početku, tzv. čitajućim probama kada se organizator, katkad i prvi put, susreće s timom. Tu je trenutak kada uspevam da napravim adekvatan profesionalan ali i privatran odnos, te sprečim probleme koji nailaze. Rad na predstavi je kolektivan čin a organizator omogućava najbolje moguće uslove za rad, pa zato smatram i da je izuzetno važno, ništa manje bitno od moga drugog profesionalnog odnosa, stvaranje povoljne atmosfere na planu meduljudskih odnosa u ekipi koja će dva meseca raditi težak i napet posao.

U poslednje vreme, radio sam i na plasmanu predstava. Moj princip je da prisustvujem svim probama, pa tako ulazim u srž teksta, rediteljske konцепције i onoga što predstava treba da bude. Otuda sam u mogućnosti da za promociju izdvojam bitno od nebitnog. Pod promocijom mislim na osmišljavanje radio i TV džinglova i reklama, materijala za konferencije za štampu, program i plakat. Sve to uvek činim u dogоворu s rediteljem, dramaturgom i osobom odgovornom za projekat, pa se do sada nije desilo da moja inicijativa nije naišla na razumevanje.“

Kakvo je Dekićevo mišljenje o našem pozorištu s obzirom na raznolik repertoar predstava na kojima je radio. „Još nije vreme kada bi moje viđenje pozorišta bilo uvaženo na relevantnom nivou, ali mislim da još nismo pronašli adekvatan ključ za otvaranje svih mogućnosti teatra na ovim prostorima. Mene zanima emocija u teatru, i ako nešto nije uzbudljivo, ne vidim razloga da to gledam, a ni radim. Ako meni, koji radim predstavu,

nije uzbudljivo, ne vidim da će biti i gledaocu. Dok sam radio u BDP-u s tadašnjim upravnikom Milošem Krečkovićem sam pokrenuo scenu 'Studio', osmišljenu kao poligon za mlade koji imaju šta da kažu. Tu sam osetio drugačiju energiju, novi duh, a imali smo i utisak da se nešto u našem pozorištu menja.“

rad je sasvim drugačiji, pa je i neophodan organizatoru. Najvažniji su kontakti. Pošto sam prve godine ostvario dobar odnos s ljudima i pozorištim iz prestonice i unutrašnjosti, posao mi je sada olakšan. Ali Festić sam se prvenstveno prihvatio zbog ljudi okupljenih oko projekta (koji su mi i profesionalno i privatno dragoceni) i entuzijazma i ljubavi s

Počelo je spontano: V. Dekić kao glumac (Foto: Vukica Mikača)

kojima se radi. Festić je jedna od svetlih tačaka našeg teatarskog života.“

Oprobavši se u praktično svim profesijama vezanim za realizaciju predstave, Vlada je počeo i da glumi. U početku stidljivo, a u predstavi *Kad delfini odlete* ravноправno s ostatkom glumačke ekipе. „Do toga je došlo spontano dok sam radio *Suparnike* s Karadžićem. Povjerala se mala uloga, premala za glumca, pa sam na probama markirao lik, a potom ga i zaigrao. Na premijeri je prvi aplauz pao baš u sceni u kojoj smo Marko Živić i ja. Zatim sam igrao još ponešto, a malo veću ulogu dobio u *Kad delfini odlete*. Priznajem, nisam dobio loše kritike, čak su i relevantni ljudi iz posla rekli da je šarmantno. Eto, i to sam probao.“

Da li je zadovoljan rejtingom jednog od najboljih organizatora, i šta sebi profesionalno želi? „Nikad nisam razmišljao o mom rejtingu na taj način. Mislim da je adekvatno nagrađeno ono što nudim. Zadovoljan sam što ljudi dobro reaguju na ono što radim, raduje me kad vidim da su zadovoljni, a najveća potvrda mi je kad hoće da i ubuduće radimo. Želeo bih da opstanem u poslu, da ostvarim kontinuitet, jer bez njega ničeg nema. A valjda će doći vreme kad ću moći da pokažem šta sve znam, pa i materijalno i moralno stanem iza projekta, vodim ga od podele uloga do realizacije, kada će mi upravnik pozorišta dati dobar tekst i reći da hoće od toga uspešnu premijeru.“

Provoca me nepredvidivost problema: Vladimir Dekić (Foto: Đ. Tomić)

TELO KAO POKRETNA MAPA KRVAVIH TRAJEKTORIJA

I Miss You, Franko B.

A. Vujanović, M. Šuvaković

Umetnost je danas „izvođenje“ (performing) ljudskog čina unutar ramova (frame-ova) kulture. Ti specifični ramovi okružujuće sveta (nove neprirodne prirode) i nas kao figure u tom svetu su karakteristične odrednice epohe umetnosti u doba kulture. Umetnik/ka, naš savremenik/ka, izvodi sebe (telo, psihu, figuru, identitet) kao materijalnu pokretnu mapu egzistencije i bihevioralnosti sad-i-ovde. On/a radi s izvođenjima, simulacijama, iskušavanjima biopolitičkih simboličkih ili fenomenoloških funkcija i modela ljudskog tela unutar te nove (neprirodne) prirode. Telo umetnika se uspostavlja kao kôd umetnosti u doba kulture (koje relativizuje granice između visoke umetnosti, underground scene i masmedijske kulture i postavlja se kao kulturni, a ne više ekskluzivno umetnički, artefakt) i kao bio-mašina zastupanja, ponude, razmene i potrošnje „drugosti“.

I Miss You

U velikoj sali Studentskog kulturnog centra, 23. III 2002, britanski umetnik (italijanskog porekla) Franko B. (1960) izveo je performans *I Miss You* (u organizaciji Centra za novo pozorište, CENPI, i pomoći British Councila). *I Miss You* je delo *performance arta* – slikara koji izvodi živo događanje na sceni. Izveden je na (kao modnoj) pisti od belog platna postavljenom u centru sale i ovičenoj neonskim cevima koji stvaraju bledu-mlečnu svetlost. Franko B. se lagano kreće koračajući gore-dole duž scene. Bio je nag i isteniran belim tenom po celom

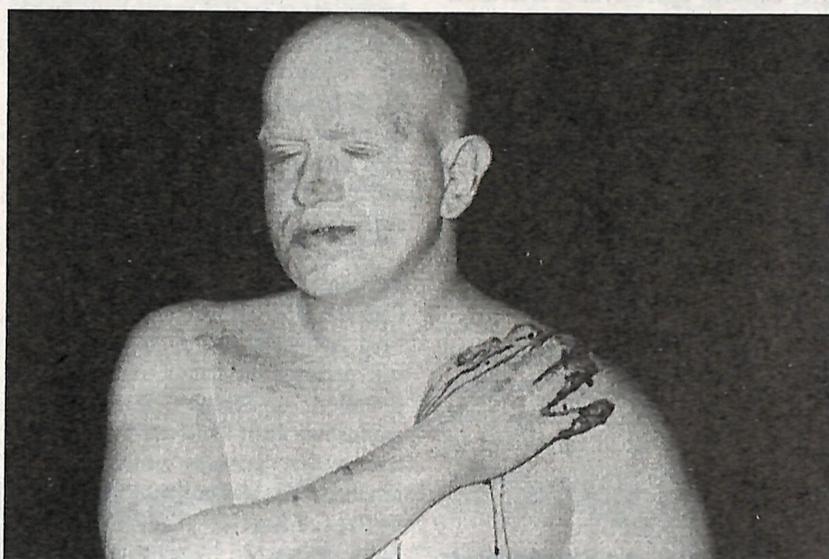
telu. S katetera iz vena na prevojima njegovih ruku slivala se krv ostavljajući tragove po telu i pisti po kojoj je hodao. Bela svetlost neon-a i bele površine njegovog tela i platna-piste su retorički prenalažavale crvenu boju kapi, mrlja ili brazdi krv. Površina tela umetnika je tokom performansa postajala pokretna belo-crvena bihevioralna slika tragova. Fotografi i publika, pozvani da fotografisu, sedeli su u nekoliko redova oko piste. Performans je trajao nepunih 15 minuta u potpunoj tišini (izuzumajući zvuk fotoaparata), a nekolicini posmatrači/ica je pozlilo tokom izvođenja.

Franko B. jedan je od najznačajnijih predstavnika savremene londonske „druge scene“, lansirane 1995. festivalom koji je organizovan londonski ICA (Institute for Contemporary Arts). Najpoznatiji i najznačajniji umetnici iz tog kruga su i Annie Sprinkle te Ron Athey. Njihova umetnost, nazvana *hardcore performance*, ostvaruje se brutalnim performansima zasnovanim na zamislima (hiperrealističke multiplicirane) doslovnosti i izvedenim kao nenarativni, nefikcionalni, ali veoma teatralizovani dogadaji.

I Miss You je karakteristično delo pozognog postmodernizma (epoha tehnokulture, umetnosti u doba kulture, biopolitike, regulacija i deregulacija identiteta) i izveden je kao apolitički politički performans: kao prelaz od pitanja makropolitike ka mikropolitici svakodnevne artificijelne, kulturom konstruisanog „organizma“. Pre simptom no kritika; indiferentnost no katarza. Ambijent modne piste nije kritika ili subverzija „kulure modnih pista“, već ambijent

u kojem se izvodi, ocenjuje i interpretira umetničko delo (umetničko tržište, svet umetnosti). To je cinički i materijalno naglašeni para-sakralni prostor. Krv koja teče iz njegovih vena i nago telo-skulptura, koji su ovde (naročito na tribini održanoj u CZKD-u, ali i u novinskim tekstovima o performansu) dovoden u vezu s problemima žrtve/žrtvovanja, nasilja, rata i (ovdašnje) dnevne politike, ipak bi najpre trebalo posmatrati u kontekstu izolovanja identiteta kulture sredstvima sveta umetnosti u kojem performans nastaje (kultura svakodnevne

biti shvaćena kao prostor proizvodnje, ponude i potrošnje umetnosti no metafora katarzičnog manipulisanja ljudskim telom). S druge strane, *I Miss You* se uspostavlja kao „arhiv tragova“ tradicije i istorije *performance arta*. U njemu se suočavaju realni uživo izvedeni *dripping à la polokovski* apstraktni ekspresionizam (krv koja prska belo telo kao slikarsko platno i belu pistu kao slikarsko platno i ostavlja po njima tragove), tradicija *body arta* (telo kao isključivi nosilac dela), tautološka doslovnost minimalne ili siromašne umet-

Dok se slija krv: Franko B. u Beogradu

kao spektakla i tehničkih rituala). Otuda su oni pre parafraza prenošenja akcenta s pojma umetnost na pojам umetnik i s pojma umetničko delo, komad (*artpiece*) na ponašanje umetnika (njegov metaforični ili doslovni govor u prvom licu), koje su obeležile predistoriju *performance arta* u 60-im i njegove početke ranih 70-ih. Sada, u doba pozne postmoderne, umetnik-performer i njegovo „delo“ – *performance art* bivaju institucionalizovani (bilo transferom u polje visoke umetnosti ili masovne kulture) i ponuđeni kao simptom u/za kulturi u kojoj deluju (te stoga i modna pista pre treba

nosti (Bol je bol! Krv je krv. Vreme je vreme), ranija umetnost bećkih akcionista (realni i brutalni ritualno-simbolički zahvati na telu), elementi ranopostmodernog performans-spektakla 80-ih (modna pista, neonske cevi, doslovno telo koje postaje i koje se nudi kao figura-skulptura, nazivi performansa kao masmedijski sloganji *I Miss You, Be Your Baby, Oh, Lover*, itd. Tako, *I Miss You* se konstituiše kao poznopostmoderni performans zasnovan na rekonkstualizovanim tragovima istorije *performance arta*, kojima se oduzima nevina doslovog čina ali i emancipatorsko-angažovane intencije

rada s elementima kulture (kulturnim identitetima, problemima, institucijama). Oni su kao arbitarno upotrebljeni za ostvarenje hladnog, otuđenog, stilizovanog, praznog-helog čina u kojem jedno možda zaista realno (individualno, doslovno) telo možda zaista (realno, sad i ovde) krvare, ali od nanosa tragova, brisanja i naslojavanja tragova i tragova tragova kulture do tog „zaista“ ne možemo zaista (neposredovano, direktno) dopreti. To paradoksalno suočenje doslovnosti (krv kapljje) i sublimnosti (krv se sliva po artificalnom belom telu figuriji) je centralni efekt ovog performansa.

Tribina Telo i politika – stvarno i „stvarno“

Povodom Frankovog performansa 23. III je odžana tribina u CZKD-u *Telo i politika – stvarno i „stvarno“* (učesnici: Franko B., Mirjana Otašević, Milan Lučić, Kazimir Ćurguz i Jovan Čekić). Prisustvovali smo promašenom, izgubljenom susretu između beogradske *doxe* (mi smo centar sveta, mi znamo šta je bolest, homoseksualnost, šta teatar, šta politička represija) i govora o izvođenju pojedinačnog izolovanog tela koje pokazuje tu svoju posebnost. U tom promašivanju beogradska *doxa* imala je priliku da se eksplicitno suoči s dekonstruisanjem svojih *sablasti* male kulture, svojih žargona i humanističkih zahteva za društvenim angažmanom jakog, centriranog subjekta. Inteligentni (i) cinični i decentrirani odgovori Franka B. pokazali su da umetnik nije katarzični mesija-heroj koji nas svojom bolnom akcijom iskupljuje od naših (srpskih, ex-jugoslovenskih) trauma, već čovek koji racionalizuje svoje pojedinačno i nedeljivo iskustvo, svoju neuporedivu egzistenciju i ponašanje u konkretnom prostoru i vremenu. Nema iskupljenja, nema oslobođenja, nema izvlačenja (istupanja iz kruga Realnog), već – suočenje koje se mora izdržati.

BELA MAGIJA I CRNA OPERATIVA POZORIŠTA

Rečnik opšte poznatih i opšte nepoznatih

teatarskih pojmove

Mirjana Ojdanić

DIJALOG – lepešime za svađu na sceni ili izvan nje.

DIKTATOR – vrsta reditelja.

DIREKTOR – prelistaj do Upravnika. To je jedan što ga neće ni Hag.

DIZAJNER – umetnik koji je osmislio plakat i program predstave tako da nema veze sa predstavom. I da publika nikako ne može da pogodi o čemu se radi. Inače možda ne bi došla.

DEKORATER – osoba u radničkom delu prema kojoj moraš biti fin, jer je sve ostalo vrlo opasno. Obično je zugubila glas.

DOTIRANO POZORIŠTE – onaj teatar kome se iz državnih ili gradskih fondova daje toliko para koliko je nužno da ne umre od gladi. Bar ne odmah.

DRAMA – književna forma koju najčešće ne pišu književnici, koji pišu knjige.

DRAMA PO MOTIVIMA – je ručak koji napravite od komšinicih sirovina. Ako je komšinica mrtva obično se ne buni, ali sa živom može biti trke.

DRAMSKI PISAC – mazohista koji piše da bi mu neko razbucag napisano.

DRAMATURG POZORIŠTA – osoba koja ne podnosi dramskog pisca jer bi za bednu platu moralu da čita njegove napade skribomanije. Iz osvete, drži ih u fioci, a može i u plakaru. Tamo se tekstovi zaključavaju ne zato da ih neko ne ukrade, pošto to niko ne bi ukrao, nego zato da ne pobegnu miševi koji treba da ih pojedu.

DRAMATURG PREDSTAVE – desna ili leva ruka rediteljeva. Osoba koja za pare, iz puke ljubavi ili iz sadiz-

ma, obavlja rediteljev posao štrihovanja, i prilagođavanja teksta rediteljskoj viziji. Služi tome da deca ne moraju da čitaju lektiru, a odrasli čak ni best selere. Jer je lektira debela, a bestseleri rasprodati, dok su predstave kratke i nejasne. Dramatizacija mnogo vole da rade osobe koje misle da će njihovo ime takođe biti veliko ako se sa Dostojevskim ili Andrićem, nađe iznad naslova na plakatu. Problem sa dramatizacijama je u tome što je, za čitaoca koji vole originalno delo (npr. roman) – dramatizacija sakacanje. A za većinu koja ga nije pročitala i dramatizacija je previše. Gledaju je oni koji baš moraju i oni što vole da budu informisani. Mnogi glumci vole dramatizacije jer su one mogućnost da se uporedi s holivudskim zvezdama koje su igrale istu ulogu u filmu. I da, naravno, budu bolji!

DRAMATIZATOR – onaj koji nešto dramatizuje. Na primer, ti zakasnji na probu, a on napravi dramu.

DRAMATIZACIJA – preuredenje druge literarne forme u dramu. Služi tome da deca ne moraju da čitaju lektiru, a odrasli čak ni best selere. Jer je lektira debela, a bestseleri rasprodati, dok su predstave kratke i nejasne. Dramatizacija mnogo vole da rade osobe koje misle da će njihovo ime takođe biti veliko ako se sa Dostojevskim ili Andrićem, nađe iznad naslova na plakatu. Problem sa dramatizacijama je u tome što je, za čitaoca koji vole originalno delo (npr. roman) – dramatizacija sakacanje. A za većinu koja ga nije pročitala i dramatizacija je previše. Gledaju je oni koji baš moraju i oni što vole da budu informisani. Mnogi glumci vole dramatizacije jer su one mogućnost da se uporedi s holivudskim zvezdama koje su igrale istu ulogu u filmu. I da, naravno, budu bolji!

ELEGANCIJA – kad igraš klošara, a ti svejedno lep.

DONATOR – retka zverka koja nešto daje, poklanja, ne očekujući protiv uslugu. Ni horizontalnu, ni vertikalnu. Dakle, sumnjava kategorija.

DOSADA – pojava koja se priznaje svima, osim onima koji su je izazvali. 2. Stanje duha izazvano monotonijom ili glupošću. Tuđom ili, najčešće – sopstvenom.

DVOBOJ – nažlost zaboravljeni način bliskog ljudskog kontakt-a. Gubi se i na scenama, a opstaje, još samo u filmu.

E

EDUKACIJA – obučavanje, obrazovanje, učenje, obuka – za one koji su zaboravili srpski.

ELEKTRIČAR – jedan kome ne smeš da se zameriš jer može da ti ugasi svetlo, pa da te niko više ne vidi kakav si sjaj.

ELITKA – zaboravljena, zastarela nauka o nečemu što se zvalo moral. A to je valjda nešto što se moralio, ali se više ne mora?

EKSPERIMENT – ono što se ne zna što se htelo, pa se ništa nije dobilo, pa se posle nazove eksperiment, da se ljudima zamažu oči.

EKSTAZA – raspadanje od oduševljenja.

ESTETIKA – nauka o lepoti. Možeš da napraviš što hoćeš ako umeš naučno dokazati da je to lepo. Jedino što publika neće da sluša dokaze. Ima i „estetika ružnog“. To je gvozdeno drvo.

ETIKA – zaboravljena, zastarela nauka o nečemu što se zvalo moral. A to je valjda nešto što se moralio, ali se više ne mora?

ETIKETA – ono što ti zapele, pa posle možeš da se slikas.

ETIKECIJA – poseban, prefinjen način ponašanja onih koji su sami sebi zapeleli etiketu, pošto im je proizvodač nepoznat.

EPIZODA – vrsta uloge koju u životu igraš često a na sceni ponekad.

EUFORIJA – stanje duha koje, iz nepoznatog razloga, zahvati umetničku ekipu, pa se posle izdvaju kao baloni. Zatim se ljute na sve koji se nisu s njima zajebali.

VELIKA FIJESTA

Atelje 212 po drugi put među

Venecuelancima

Stevanka Češljarov

Sredinom marta, ansambl predstave Roberto Cuka Bernara Mari Koltesa koju je režirao Aleksandar Popovski, prelećeće je Okean da bi učestvovao na jednom od najznačajnijih pozorišnih festivala u Južnoj Americi – u Karakasu (Venecuela). Prvi put u Karakas Atelje je povela Mira Trailović, i to s predstavama Budovan i Kralj Ibi još davnje 1978. Put je sada vodio preko Londona, i posle 10 sati leta beogradска ekipa je stigla u Karakas koji, nažalost, tog dana nije bio sunčan. Smešteni smo u hotelu „Hilton“, pored najveće i najlepše pozorišne i koncertne sale „Tereza Karenjo“.

Već sutradan je bila organizovana dobro posećena konferencija za štampu. U isto vreme tehnička je nameštala dekor, prijatno iznenadeno što je 7 tona dekora, posle mesec i po dana putovanja brodom, stiglo na odredište bez i najmanjeg oštećenja.

U sali „Tereza Karenjo“, koja prima oko 3.000 ljudi, čast da otvore Fundanteo festival, pripala je ansamblu Berlin-er teatra, a Arturo Ubertolda Brehta u

režiji Hajnera Milera bio je pravi pogodak za Festival, mnogobrojnu publiku i kritiku, pa i ne čudi što je tokom trajanja festivala baš ta predstava i pominjana kao najbolja, dok je posebno istican njen protagonist, glumac Martin Vutke. Ova konstatacija može da nam služi na čast, s obzirom na to da su nas, po načinu igre, najčešće upoređivali s Nemcima. Komplimenti su stizali od naših ljudi koji žive tamo, ali i Venecuelanca s kojima smo razgovarali, kao i kritičara, među kojima posebno treba istaći pozitivna mišljenja onih iz lista „El Internacional“.

Trema kao na premijeri

Roberto Cuka je igran četiri puta pred punom salom, a na kraju se kroz aplauz čulo i „Bravo“. Ispred pozorišta je publika čekala glumce da ih vidi te i na taj način izrazi zadovoljstvo zbog predstave. Kažu da su oduševljeni temperament-

nom igrom naših glumaca, a i tema komada im je prepoznatljiva. Uostalom, to ovog puta i jesu osnovna merila vrednosti, jer festival u Karakasu je revijalnog karaktera. Tamošnja pubika ovaj festival doživljava kao svojevrsni praznik budući da u Karakasu ne postoji nacionalno pozorište, nego trupe koje se grčevito bore za opstanak. Zato se ne retko festivalske predstave igraju po trgovima i gotovo sve su odlično posećene.

Tri predstave Roberto Cuka igrane su u popodnevni satima (od 18 časova), kada se ljudi vraćaju s posla (mada je bilo predstava koje su igrane i od 15 časova, što se smatra nepovoljnim terminom), a jedno izvođenje naše predstave je bilo u reprezentativnom terminu, od 20:30. Zanimljivost predstavlja i podatak da su karte koštale 20 dolara. Upravo zbog finansijskih razloga, Festival se ne održava svake godine. Prvi je bio 1974, a ovogodišnji je 14. po redu.

Naša predstava nije igrana bez malo dva meseca, pa je reditelj Aleksandar Popovski prisustvovao dvema probama. Pred festivalski nastup neki glumci su čak priznali da imaju tremu kao na premijeri. I Sergej Trifunović, koji naglašava da nikada ne oseća tremu, treće večeri, kada se igralo od 20:30, priznao je da se ne oseća lagodno. Posebno iznenadenje je priredila Katarina Žutić izgovorivši ljubavni monolog na španskom, koji je počela da uči tek na putu, uz pomoć prevodioca.

Konkurenca je bila veoma jaka, osim Nemaca, u Karakas su doputovali i Rusi, Francuzi, Italijani, Španci, Kanadani... Venecuelanskoj publici su se predstavila pozorišta iz 17 zemalja, što je opet bilo znatno manje no što je planirano. Nekima su, naime, u poslednji čas otkazali domaćini (zbog nedostatka novca), a drugi su sami odustali, ponajpre zbog aktuelne političke situacije u Venecueli, ovih dana veoma neizvesne. U to smo se i sami mogli da uverimo: na ulicama su mitinzi, demonstracije, a generalni štrajk je zakazan baš na dan igranja naše predstave. Srećom, otkazan je. Karakas, nikad nije važio za bezbedan grad. Nije to bio ni pre 10-ak godina

kada sam živelia tamo, ali ovoliko straha se ipak nije osećalo, niti je na ulicama bilo ovoliko policije. Promenilo se sve – na ekonomskom planu, ali i politički. Razume se, na gore. Oko 21 sat sam se vraćala u hotel s prijateljicom, kćerkom našeg poznatog glumca Karla Bulića, koja sada živi u Karakasu, pričale smo srpski, kad se iznenada pred nama stvorio policajac insistirajući da nas otpriati do hotela, a moju prijateljicu i do podzemne garaže.

S bambusom u svet

Pa ipak, naša ekipa, među kojima je bilo i izuzetno veliki broj mladih, koji su želeli da ovaj grad velikih kontrasta vide i tokom noći, nije doživela nikakve neprijatnosti. A o tim kontrastima svedoci i podatak da u isti kadar mogu stati hotel „Hilton“, dva najveća poslovna tornja u Venecueli, pozorišno i koncertno zdanje „Tereza Karenjo“, ali i rančosi u kojima živi sirotinja. Sok za naše pozorišnike je predstavljala i vremenska razlika od pet sati, sunce koje tamo sija drugačijim intenzitetom, ali i hrana. No, lekar gotovo

da i nije imao posla, iako je dežurao na svakoj predstavi i pre podne u hotelu.

Katarina i Sergej bili su bili glavni animatori u grupu, šalili su se, pričali viceve, ali za njima mnogo nisu zaostali ni veterani – Predrag Tasovac i Vlasta Velislavljević.

Ljubaznošću naše zemljakinje Mire, koja živi u Karakasu već 40 godina, mlađi su se okupali u Karibima (i malo pregoreli), a organizovana je i poseta starom indijanskom selu, sada turističkom naselju s prodavnicama suvenira i kafanicama. Tu su služeni domaći specijaliteti, empanade – testo od kukuruza punjeno sirom ili mesom, paviljon de kriollo – meso s crnim pasuljem i plantanom, specijalnom, pečenom bananom, kao i egzotično voće – nispero i parčita, a od pića poslužen je kokosov plid. I dok je većina naših za uspomenu birala šešire, papagaje, broševe u vidu orhideja (nacionalni cvet), Sergej Trifunović je svojeručno, mačetom, odrezao zeleni bambus dugačak više od dva metra. Nažalost, bambus nije stigao devojci kojoj je namenjen, jer ga nije bilo moguće (u komadu) uneti u avion, a i prepovoljenog ga je Sergej zaboravio u hotelu u Londonu.

Ateljeovci negde u džungli: na gostovanju

MOGU JA I TO, KAD HOĆU

Prilog za portret reditelja Borislava Grigorovića

Milka Lukić

Uni malo svilenim vremenima, 1980. godine, Borislav Grigorović se prihvata dramatizacije tek prevedene, potresne i sjajne knjige Strah i nuda Nadežde Mandeljštam. Iako smo već pročitali Solženjicinu, ova je knjiga izazvala još snažniji potres među intelektualcima širom zemljinog šara. U Sovjetskom Savezu, naravno, nije još objavljena, a to znači da ni u Beogradu nije baš uputno postavljati je na scenu. Tek neku godinu kasnije kod nas su nastala i bukvalna „vunena vremena“ Gojka Đoga.

Moj reditelj – a to s pravom kažem, jer zbir naših zajedničkih predstava iznosi trideset godina, čitav jedan radni vek, kod dobrog reditelja i dobrog čoveka iz Narodnog pozorišta – moj reditelj, dakle, potpisuje Nadeždu Mandeljštam u zajedničkoj dramatizaciji s Predragom Perišićem. Nadeždu, koju jedna naša

pesnikinja naziva boginjom ljubavi i stradanja. Bavi se njome sa svim svojim iskustvom poimanja scene, izvalči dijaloge, oblikuje likove, naspram ogromnog platna u pozadini koje asocira na zid, a znamo koji zid. Putem projekcije vodi paralelnu radnju autentičnih likova tog sistema koji živim akterima pred našim očima nanosi toliko jada, nepravde i bola.

Nikada toliko pisaca nisam videla u Narodnom pozorištu koliko ih je dolazio da gleda stradanje njihovog kolege u jednom naopakom sistemu. Dolaze i studenti glume s Moskovskog univerziteta. Zaprepašćeni, jer prvi put čuju za svog velikog pesnika Osipa Mandeljštama. A tek im je Nadežda nepoznanica. Ona, koja je još živa i koja ni do tada nije doživela rehabilitaciju. Tuga!

Borislav Grigorović je uvek umeo unutar svog ansambla Drame Nardonog

pozorišta, koji je voleo i veran mu ostao do danas, da napravi savršeno tačnu podelu. Stari glumci govore da je tačna podela pola predstave. U predstavi je igralo nas 13 glumaca. Bili smo zалjubljeni u projekat, igrali kamerno, duboko, bez suvog banalnog realizma. Urodilo je brojnim priznanjima. Nas troje je dobilo nagradu Udrženja 1981. godine, bilo je nagrada i na Festivalu malih scena u Sarajevu i Festivalu u Gorici. A glumačke nagrade govore o rediteljskom postupku.

Hrabri deo beogradske kritike zdušno je hvalio predstavu, manje hrabar se oslanjao na opšta mesta, mada u i oni pisali lepo. A u Ljubljani su kritike zašle u pravu srž onoga što se želelo, oko čega smo se i trudili, i što je sama Nadežda htela, a reditelj Borislav Grigorović pročitao i poštovao.

Kasnije je takođe bio koautor predstave Dom Marije pomoćnice Ivana Cankara. To što sam kao glumica doživela da me svi hvale, opet govori o mom reditelju. I gle slučaja, na gostovanju s našim Cankarom u Ljubljani opet doživljavamo ogroman uspeh. A Borislav Grigorović

Veran Drama Narodnog pozorišta u Beogradu: Borislav Grigorović

kao da je htio ovim dvema predstavama da pokaže – mogu ja i drugačije, mogu i politički teatar kad hoću, ali neću uvek.

Nije slučajno što sam, bez obzira na svoju raznoliku angažovanost, izdvojila baš ove dve predstave iz svog opusa kod Bore, jer obe govore, svaka na svoj način, o strašnim ljudskim patnjama, i svaka je

duša u publici duboko saosećala s nama. Izbor takvih tekstova sposobnost da se saoseća, govori o reditelju velikih, dubokih, ljudskih osećanja, poštenja i ljubavi kakvu moj reditelj i prijatelj oseća apriori za sve što je živo i što je život.

SAMO NE RECITE DA SAM RUŽAN

Iz programa za slovenačku predstavu *Buba*

Mladen Popović

Za dramskog pisca nema bolje provere od igre. Bar dve. Da poredi predstave. Ja to ne umem. U Ljubljani, 12. II 2002. rođeno je jedno moje dete. A zove se *Hrošč*. Zvući rogobatno, a izgovara se mekano. Jer je moje. Neću pisati o predstavi, to mi nije posao. Ali ne mogu da ne kažem da sam zavoleo igru Ive Krajnc, Aljoše Ternovšeka (Brat i Sestra iz tog teksta), Lotosa Vincenca Šparoviča (Kocka) i Gašpara Tiča (Baja), a u režiji mlađog Jake Ivana. Jaka bi me mrzeo, ali moram da kažem da je on Metin sin. Da, Mete Hočevar! Završava studije kod Dušana Jovanovića. I beskraino je darovit. Predpostavljam da me zahvaljujući njegovom čitanju, slovenačka kritika poredi s Tarantinom i Rejenhilom. Slušaćemo mi još mnogo o Jaki.

Alja Predan, dramaturg i prevodilac, tražila mi je tekst za program. Svoju intimu iz tog teksta, radošno delim s vama. Slovenci su voleli ovaj tekst, isto kao *Buba*. A samo je muka istrčala iz mene...

Na samom isteku 2001., u ulici Svetog Save, u kojoj sam živeo svoje srećno odrastanje u nekoj drugoj zemlji, moja majka sreće veću grupu mlađića i devojaka. Po načinu na koji se osvrću i radoznalo gledaju, pogledima karakterističnim za strance što bi da u sećanje upiju detalje koje mi u svojim gradovima propuštamo, majka zaključuje da nisu odavde. Prilazi im i radoznala pita: „Jeste vi neka ekskurzija?“ Da, odgovaraju. A odakle ste? Iz Slovenije. Nisam bio tada tamo, ali već vidim sliku. Znam svoju majku. Uzbudena je, skoro bi da zaplače. „Srećna vam Nova godina“, uspeva da kaže ispraćena veselim otpozdravom „I vama, gospodo“. Znam da bi, hvalisava kao sve majke, rekla da će i njen sin za koji dan u Ljubljani, pa kao pravi PR pričala o predstavi, ali toliko je uzbudena da ne može. Neverovatno, ali jebeno istinito. Danima će nam, potom, pričati o tom susretu s grupom mlađih koji dolaze da vide deo nekadašnje zemlje svojih roditelja. Dolaze u njen grad, veseli i dobranamerni. U grad u koji je prethodnih 10-ak godina dolazio samo ko je morao. Nevoljno. I to je neka njenata katarza. Razumem je...

Kada sam bio mlađ, Beograd je bio pun mojih vršnjaka, koji su s ruksacima i vrećama za spavanje, špartali gradom. Upoznavali smo se i neretko ih odvodili kućama da prespavaju. A oni bi menjali planove i ostajali duže no što su planirali. Dopadalo im se kod nas i s nama. Potom bi im uzvraćali posete, dopisivali se (nije bilo E-mail-a), ne retko se i zaljubljivali. Putovalo se Inter railom, preko brojnih granica i nije bila potrebna viza. Srbi su tada, u ogledalu sveta, imali lepo lice. Tako je prošla moja mlađost. Priželjkivao sam da i moja Jovana stekne prijatelje širom sveta. I putuje...

* * *
Mi nikada, nidge, nismo bili, kaže Brat Sestri...

* * *
Onda se srušilo ono zlo u Berlinu. Za njim i komunizam u Evropi. Prepuštajući mesto nacionalističkim. Ujed komunizma ostavio je vampirske tragedije. Novi vampiri čekaju pun mesec. U Srbiji, rečenicom: „Niko ne sme da vas bije!“, jedan uskače u sedlo nacionalizma, ne bi li prikrio svoj komunistički perpetuum mobile. Dovoljno da u ogledalu sveta i moje lice poružni. Ni krivo ni dužno.

* * *
Zašto ništa niste uradili? Godinama sam slušao to pitanje i upinjao se iz petnih žila da objasnim da sam, kao pojedinac, svoj i samo svoj, uradio sve što sam mogao. „Malo je to“, govorili su

su bombe padale na Beograd. Ne krivim ga. Moje lice je postalo mnogo ružno.

* * *
U Londonu, novembra 1992. kolege iz bivše zemlje. Najčešće uzdržane. Neko i glavu okrene. Kaže mi M. sav ljut, neće se ovo završiti dok bombe ne počnu da padaju na Beograd. Ne verujem da M. to izgovara meni. Osećam to kao lični poraz. I boli. Strašno boli. Dan kasnije saznajem da je S. uspela da izade iz Sarajeva, s majkom koja se raspada od kancera. Plaćem, ne znam da li od sreće ili od očaja i nemoći. U Londonu okićenom za Božić, bezbrižnom i lepotom, suze bole još više. Jovana ima 11 godina.

* * *
U proljeće 1993. podnosim molbu za iseljenički vizu za Kanadu. Mučna, ponizjavajuća procedura. Redovi pred ambasadama, prodavnici, bankama. Inflacija. Sivilo. Nova lica dolaze u grad, znana odlaze. Zauvek. Decembra, premijera *Nižinskog* u JDP. Čudo! U prepunom fojeu je lepi, obrazovani i čist Beograd, za koji sam pomislio da je nestao. Ogroman aplauz na kraju predstave i ja se klanjam publici. Tog časa odlučujem: zhgom, Kanado. Mesto mi je ovde. Pa šta bude. A tek je počinjalo.

je, Miralem Zupčević, igra Djagiljeva. Nismo se videli ne zna se koliko dugo. Nikome ne bih poželeo tu količinu emocije pre, tokom i posle predstave. Od tog adrenalina može da se rikne. Ali, iznad svega je lepo. I moje lice je u tom trenutku, lepo lice Beograda. Onog koga svi vole. Ili su ga voleli. Zato rešavam da u Ljubljani putujem vozom, umesto avionom preko Titograda, pardon, Podgorice. Platio bih ja taksi i do Ljubljane, ali treba dve vize, a nema taksište sa spremnom sošicom s vizama. Normalno, zar ne? Na našem Balkanu.

* * *
Marta 24. 1999. tokom predstave studenta glume s novosadske akademije, u Ateljeu 212, oglašavaju se sirene. Dežurni prekida predstavu, a ljudi, iznenadujuće mirno, napuštaju salu. Ubrzo se ostvaruje želja M. Čuju se detonacije iz predgrađa. Ne sledim, već danima ponavljana, uputstva. Mirjana i ja smo se dogovorili da nećemo u sklonište. Ostaćemo u topotli našeg potkrovila, pa ako je sudeno, neka se desi tu. Vreme provodim za kompjuterom, na ICQ i razmenjujući mail-ove. Draga M. iz Ljubljane piše skoro svakodnevno. Kao i mnogi drugi. I,

Ranjena zver je podivljala. Zaboravila da Srbinu ne smeti da tuče dete. On sam to sme, ali drugi nikako. Mladost Srbije, odrastala i stasavala pod mudrom mirotvornom politikom velikog vode, organizuje se u OTPOR. I dovode ga do ludila. Spremaju se izbori. Njegovi batinaci po čoškovima čuvaju njegove izborne plakate. Deca ih cepaju i dobijaju batine. Batinaši, kockasto ošišani (otuda KOCKA), s čudnim dijalektima, drugima ne dozvoljavaju da lepe svoje. Cepam i ja i svađam se s njima. Na TV je samo ON. Drugi si izdajnici i NATO plaćenici. Desetak dana pred izbore, završavam *Bubu*.

* * *
Zašto nikada nigde nismo bili? Uporno ponavlja pitanje Brat.

* * *
U junu 2000. Jovana je položila prijemni na Akademiju i postala student pozorišne režije. Umesto da 1. X počne da se napaja lepotom učenja o pozorištu, danima hoda s beogradskim studentima u protestu. Opet nam kradu izbore. Na Terazijama ih dočekujemo posle jedne od tih šetnji kada su prešli više od 25 km. Neki teško hodaju, ali imaju lepo lice Beograda i Srbije. Lice kome verujem. I koje jedino hoću da pamtim kada budem tamo negde, daleko... Samo dva dana kasnije Skupština gori. Od suzavaca se ne može disati. Kolone su se slivale u grad pre podne. Čačak, Niš, Novi Sad, svi. Razbijali blokade. Stajao sam kod Londona i pozdravljao te ljudi. I plakao. Znajući da se danas rešava sudbinu Srbije. Znao sam da dolaze, kažu, ili da završe stvar, ili da se ne vratre. Beograd ključa, kao i ja. Pa i ja sam neki, jebeni, Beograd. Na jednom mestu, u parku kod dvora, Mirjana i ja s prijateljima. Na drugom, ne znam tačno gde (mobilni loši rade) Jovana s društvom. Na trećem, takođe ne znam gde, majka sa svojima. I piči suzavac. Iskustvo dugo 10 godina naučilo nas je da ponesemo mokre krpe. U opštem stampedu, pod prstom providjenja, kod Beogradanke, nalećemo na Jovanu i majku. Svi smo zajedno. Očajni. Opet smo pukli. I što je najgore, ako smo sada pukli, nema više nade. Jebo te! Čuje se neko pucanje. Mladost Srbije juriša nazad ka Skupštini. Gori TV. Kuća u kojoj sam proveo 20 godina. Trebalо bi da mi je žao, ali nije. Fabrika laži i zla, grob 16 mojih kolega, neka izgori cela. I vesti kreću kao lavina. Signal RTS, PINK-a, Košave nestaju. Javlja se B92 na ekranu. Simbol beogradskog duha i otpora. Na ulicama ljudi slave. Terazije mirišu na prolivene parfeme iz razvajljene parfimerije Gazdingin sina. Na zidu je već ispisani grafiti: „Žali se tati!“ Karneval u Riu, a samo je bezvezni 5. oktobar. Ponovo volim svoj grad. Najviše na svetu. Kako su lepa sva ova deca, koja nikada nigde nisu bila.

* * *
Čemu sve ovo? Kao, kapiram nekoga ču uzbuditi svojom tugom? Ma ne. Imam svoje emocije. A one hole. Probao sam da vam kažem da me je holelo. Ako kapirate O.K. je. Ako ne, isto je O.K. Pišući ovo, kapiram da je predamnom roman. Koji neću nikada napisati. A u startu ga posvećujem Jovani i njenim vršnjacima. Koji nikada nigde nisu bili. Bratu i Sestri. I Kocki.

Brat duva. Sestra se roka. Kocka je na koki. A uvek ima neki Baja koji sve to odraduje.

* * *
Dečak koji je napisao najbolji grafit XX veka, a glasi: „Sloba, jebeš li ti išta osim nas?“, se ubio. Na zgradi u kojoj živim, super grafiti: „Blago vetr, on stalno duva!“

Hoće li me Ljubljana voleti? Boli me za emocije! Samo vas molim, ne recite da sam ružan...

Slovenačka verzija „Bube“

drugi i bili u pravu. Malo za grad od 2.000.000 kad vas izade stotinak, pa i 100.000. Tačno! Ali, postoji li kolektivna krivica? Ne pristajem na to. Tragovi pendreka na mom telu, gubitak posla, pljuvanje dok palim sveće za sve žrtve rata, nošenje crnog flora za Sarajevo i protest protiv granatiranja Dubrovnika daju mi pravo da vrismen! Sve do Boga. Ako ga ima. A nema ga! Tvrdim! Ako postoji, super se zeza! Uzgred, ko je izašao na ulice Zagreba kada je srušen most u Mostaru? Niko!

* * *
Dok avioni JNA nadleću Ljubljano i granatiraju Brnik, zovem V. i pitam, jesli li dobro? Strašno je, kaže! Očajan sam što ne mogu više. Nije okrenuo telefon kada

potpuno, neshvatljivo, navikavam se na sirene, bombe i protivavionsku koja para nebo nad Beogradom. Dan pošto je poginulo šesnaestoro mojih bivših kolega na TVB, 24. IV, stotinak metara odatle, mini busom za Budimpeštu odlazi Jovana za London. Nosi sa sobom i letnje i zimske stvari jer ne znamo kada i da li će se vratiti. Pa nek joj se nade. Dobri prijatelji, američka Jevrejka iz Miami i Englez iz Portsmoutha, biće zamena za Mirjanu i mene. Valjda sam ostavio trag dobrog negde. U tom trenutku, oglašavaju se sirene. Nikada pre, i nikada posle, u podne. Mini bus ipak kreće. Preko jedinog mosta kojim se može do Novog Sada. Moje najveće blago odlazi pod sirenama. Strah i nada. Jovana u Londonu nalazi posao. Druži se s Hrvatima, Bosancima i Albancima. Ponosan sam na nju. I na njih. Agonija se završava tako što veliki voda obznanjuje pobedu i čestita nam mir. A sve vreme smo govorili neka se samo ne završi sve ovo, a da on ostane i dalje tu. Baš to nam se desilo.

IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije:
učinimo da Savez dramskih umetnika Srbije još bolje funkcioniše

JA SAM CRVENI SEKUNDARNI PLAN, ARREST, MLAZNJAK, LUDILO NA NEBU!

Intertekstualna simulacija poststrukturalističkog materijalističkog teorijskog dnevnička beogradskih izvođačkih umetnosti

Ana Vujanović

16. III Christopher Knowles, autistični dečak koje saradivao na nekoliko Wilsonovih projekata, je na današnji dan pre 27 godina (16. III 1975) sedeo za svojom pisačom mašinom, s pola pažnje slušao TV reklamu za novu-novu vrstu ovsenih pahuljica sa medom i kucao na mašini polako i sasvim ravnodušno: JA SAM CRVENI SEKUNDARNI PLAN, ARREST, MLAZNJAK, LUDILO NA NEBU! ...Neki bi rekli da je to besmisleno, ali je Wilson ipak postao suviše uspešan.

23. III CENPI je uz pomoć British Councila organizovao performans britanskog umetnika Franka B. u Beogradu. Performans *I miss you* je izведен sinoć, u velikoj sali SKC-a. Franko je, isteniran po čitavom telu belim tenom, koračao polako po „modnoj pisti“ dok mu je krv curila iz vena na rukama i prskala njegovo belo telo i belo platno piste po kojoj je hodao. Prizor je bio hiperrealan, hladan, savršeno beo, prelep, stilizovan, neorganski, otuden... Kažu da je nekim ljudima u publici poziljio... Preosetljiv neki svet. Mi, oko TkH-kartela smo jedino žalili što se na kraju nije onesvestio od gubitka krvi. Razmišljaj zašto... Možda jer se performans izvodi na jugoistoku Evrope (*in the middle of the nowhere*) koja može da plati isticanje krvi ali ne i onesvećivanje. A performans nije pozorište! i onesvećivanje je ili „pravo“ ili ga nema. A sve što je pravo je skupo! Zar ne, Baudrillard? Zar ne...? Jutros je u CZKD-u održana tribina povodom njegovog performansa. Mada tribina nije imala mnogo veze s performansom, ipak je na eksplicitan način suočila

beogradsku dozu s internacionalnim „svetom umetnosti“ (*Dantoov artworld*). Meni je ona bila potresnija od performansa... I pitam se: da li sam ili nisam i ja deo te doze, da li ču joj ili neću izmaći, da li ču ili neću zbog toga biti neuspša i siromašna... Ili uopšte nema tog „ili“? ...Jedino „mada“ i reč koje se rasipaju...

28. III Danas je važan dan. Zato će danas pisati o Kathy Acker. Ksenija kaže da je Kathy banalna, politički korekta i nebitna. Ona kaže: Ja ni o čemu ne mogu da govorim direktno. ...Gledam njenu fotografiju na desktopu svog kompjutera. Izduženo, oštrop lice. Levi profil. Blede je, mada to nije tako sigurno (možda je samo ja zamišljam tako)... Sinoć je spavača s jednim slikarom. Hiperseksualno je savremenik hiperrealnog. Kosa kratka, izbrijana na paralelne linije: linija kose, linija izbrijane glave. Obučena je u crnu usku majicu bez rukava. Levom rukom nalakćena na sto. Fascinira me, mada se svim silama opirem fascinacijama. Deluje zamišljeno... Da li je ikada srešla markiza De Sada...? Pitam je svakog jutra. Okreće lice ka meni... pogledom klizi po ružičastoj koži dečaka. Njen pogled se jedva može izdržati. Ona kaže: Tekst ima samo jednu namenu: da zavede čitaoca! On je to znao. Leva mišica joj je istetovirana. Ona peva: *When the Mirrors break, to see is to become. De Sade did not cast out his eyes (castrate himself). Rather, he shattered mirror after mirror; behind every mirror stood another mirror; behind all mirrors, nothingness sits. De Sade wrote in order to seduce us, by means of his labyrinth of mirrors, into nothingness.*

4. IV Mada sam obično nespretna kada mi dodu gosti, u dnevniku sve ide glatko. Gostu/šći ponudim da napiše šta god želi, a jedini je uslov da ne pređe 2.000 karaktera s proredom, jer ceo dnevnik mora da stane u max 6.000. Posle Miška Šuvakovića (koji stvara teorijsku atmosferu) i Jovana Čirilova (koji stvara organizacionu i umetničku infrastrukturu), pozivam u goste Bojanu Cvejić (muzikološkinju, performerku i rediteljku). Bojana, izvoli, imaš na raspolaganju 1.500 karaktera. — Strah od „seksa i grada“: U Carstvu sam, mada sam došla iz Brisela u Beograd, *samo*. I sve što bih rekla i napisala mi se odbija odbranom uslovnosti lokalnog konteksta, koji samo „za sada“, kaže se, neće da se pogleda u okviru globalnog poretku. A ja bih da se, kada se u ovom trenutku to može, skrati put i izbegne linearna istorijska političko-ekonomski logika: od disciplinarnog režima (škola-fabrika-bolnica-zavod-porodica + njene centralizujuće nacionalno-državne ideologije) do društva kontrole (mreže segregacija i menadžmenta konfliktnog potencijala bližine nejednakih populacija), ono što mi svi kažu: „Strpi se, dok se ne uvedu glatki, dekorirani i deteritorijalizovani putevi novca, pa čemo onda moći da se naučimo odupiranju praznoj, spektakularnoj imperijalnoj mašini“. Moramo slediti evolutivni put od majke-kokoške, emancipovane „kućke“ do liberalizovane zmije...

Rizike od zloupotrebe mog pogleda od strane ekstremnih desničarskih – izama mogu da sprecim samo ako istaknem da se moj pogled upravo borii protiv redukcije kompleksnosti u novootvorenom prostoru. Kako se snaći u kolanju slobodno-konkurenčkih partikularnih interesa, između staro-buržoaskog institucionalizma, „dešnje“: povampirenih ultra-nacionalnih i – fašisoidnih pokreta (ponekad u perverznom savezu s „drugim“ kritičkim glasovima domaćeg campa) i „levlje“: NGO projektima institucionalizovanja etničke, rodne i polne drugosti koja priprema teren slobodnom prototku kapitala?

Kao pojedinačnost, ne više nacije i naroda (people), već mnoštva, da li da ponavljam pesmu o konstruisanju subjektivnosti prema diskurzivnim moćima

institucija? Ili da iz realnosti hibridnog identiteta izvučem potencijal želje? Kaže želje, ne psihanalitičke? Želje u imanentnom nematerijalnom nemerljivom radu u kojem će se produkovati samoregulirana subjektivnost, moći da se čini/deluje, glagol, aktivnost, solidarnost u borbi za pravo na kretanje „bez papira“, slobodan pristup znanju, informaciji, komunikaciji, afektima, radosti rada kao načina bivanja čoveka+životinje+mašine.

10. IV „Ja“ (AV ili RB ili) ipak imam jednu želju. Ako u ovom Tekstu, koji uništava svaki subjekt, zahvaljujući

dijalektičkom preokretu, treba da se nađe neki subjekt koji ćemo voleti, onda je taj subjekt raspršen, razvejan kao pepeo posle spaljivanja zemnih ostataka... Da sam Pisac, silno bih volela da posle moje smrti... moj život bude sveden na nekoliko pojedinosti, nekoliko sklonosti, nekoliko naglasaka, na – da tako kažem – nekoliko „biografema“, ...dovoljno samostalnih i pokretnih da mogu putovati izvan svake pojedinačne sudbine... i dodirnuti neko buduće telo... kome je suđeno isto rasipanje...

Ackertatoo

VESTI

U BRITANIJI su se već pojavile inscenacije romana Louisa De Bernière *Mandolina kapetana Korelija*. Hit roman o talijanskom oficiru stacioniranom na grčkom ostrvu tokom Drugog svetskog rata, iskorišćen je za istoimeni film s vrhunskim zvezadama. Na londonskoj sceni (Hezmarket Theatre) igra se kao opereta.

U NACIONALNOM TEATRU U LONDONU postavljen je Molijerov *Tartif*. Kažu da bestidnjeg Tartifa od Martina Clunesa nisu videli. On se služi patetičnom pantomimom, krši ruke dok smišlja kako da osvoji tudi dom, u molitvi zaviruje pod čipku trgovčeve žene (igra je Clare Holman). Čuveni komad je iznova preveo i adaptirao Ranjit Bolt, a igraju još David Threlfall, Debra Gillett i Margaret Tyzack.

ZVANICNI VODIĆ ZA LONDONSKA POZORIŠTA možete dobiti na web adresi: www.OfficialLondonTheatre.co.uk

U Britaniji se predstave često igraju popodne, nekad po dva puta dnevno. Nije neobično da predstava počne i u „15 minuta do...“. Da je slučajno tako kod nas, možda bi predstave od osam stvarno i počele u osam.

Vizija globalne harmonije: KOMPANIJA MONTALVO-HERVIEU

WEINER FESTWOCHE (Bečki festival) je veliki festival s nizom paralelnih dešavanja. Traje od 9. maja do 17. juna. U proseku je po pet programa dnevno na raznim mestima, i osim pozorišnih predstava, obuhvata vizuelne radove, muzičke koncerte, ali svi programi učestvuju u teatralizaciji grada tokom festivalskih dana. Mnogi događaji odvijaju se u novoj Muzejskoj četvrti. Festival otvara novi rad Roberta Lapagea, *Apasionada* posvećena Fridi Kahlo, legen-

darnoj slikarki. Opera iz Borda izvešće *Povratak Odiseja u domovinu* Claudiya Monteverdija. Iz Kaljingrada stiže Jevgenij Gričković (1967) s „ruskim performansom“ *Kak ja sjel sobaku* (Kako sam pojeo psa) i *Planeta*. Posle Poljske, Berlinu i Londona, stiže u Beč, te odlazi na Avinjonski festival. Pojaviće se Thalia Theater iz Hamburga, El periférico de objetos iz Buenos Airesa koji kasnije, gostuju u Avinjonu, kao i reditelj Jarzyna iz Varšave. Projekti Festivala su, u

maru Königu, a Beatriče Fritzi Haberlandt. Uveden je i lik Andela Balkana (Marko Gebbert).

MARIE CHOUINARD, koreografkinja iz Kvebek, gostuje u Evropi s dva visoko stilizovana komada. U *Le Cri du monde* trupa od 11 igrača kroz igru artikuliše zajednicu, nešto između mravljnjaka, jata ptica i ljudskog društva. Koliko god primitivno, toliko i fu-turički. Koriste muziku Šopena.

TOMAŽ PANDUR je nedavno, tačnije 22. februara, ponovo zaokružio put *Božanstvene komedije* (prvi put, 1993). Ovo je njegov povratak pozorištu. U okvirima svoje razrađene poetike, uradio je scenski triptih koji traje puna četiri sata (bez pauza). Pandur i njegova uigrana ekipa stvarali su ovo obimno delo duže od godinu dana (premijera *Infernus* bila je 20. I 2001). *Pakao* je dobio podnaslov, odrednicu – *Knjiga duše, Cistiliste – Anatomijsa melanholije, a Raj-Lux*, kao da je u pitanju vrhunska hotelska usluga. Muziku je komponovao Goran Bregović (prva saradnja s Tomazom bila je na *Babilon* 1997). Pored originalnog Dantecovog teksta, autori, Tomaž i njegova sestra Livija, bili su inspirisani i koristi citate Pavlića, Borhesa, De Sanktisa, Valša i Oda Nerdruma. Ovaj spektakularni triptih producirali su Theater im Pfalzbau iz Ludvigšafena, Teatro de Bogotá i LG Arts Center iz Seula. Uloga Dantea poverena je Thomasu Schmauseru, Vergiliju Diet-

KOMPANIJA MONTALVO-HERVIEU iz Francuske trenutno izvodi ples na temu vizije globalne harmonije koja uključuje različitosti. S retkom vedrinom Jose Montalvo i Dominique Hervieu zajednički potpisuju režiju komada *Slice of Paradise* (Kriška raja), u kome igra 7 igrača poliglotskim jezikom pokreću – afrički dans, brejkdans, savremeni ples i klasičan balet. U dešavanje su ukomponovani video spotovi na kojima se pojavljuju životinje i igrači.

GUMBOOTS DANS je ritam Južnoafričke Republike, nastao oko rudnika zlata – ritam naglašene tišine, i taman. Kad se tome doda mračni politički kontekst, dobije se uzbudljivi, iskreni izraz. Igra i pesma mladih muškaraca, prvi put prikazana na 1999. Fringe-u, sada je dostupna dokument na DVD-iju i videu, u produkciji Warner Visiona. Priredila Jelena Kovačević

NEPROLAZNA

Njen nezaboravni smeh, prodoran i silan, vedar i zvonak... probijao je zidove pozorišta i razlegao se dalje, ulicama grada

Zoran T. Jovanović

Zanka Stokić nije bila samo ljubimica najširih slojeva pozorišne publice, i to ne samo u prestonici već u čitavoj zemlji, osobito u periodu između dva svetska rata. Prava lavina napisa kritičara i pozorišnih ljudi sručila se na Žanku povodom obeležavanja dvadesetpetogodišnjice njenog umetničkog rada 1927. Iz obilja napisa izdvajamo nekolika.

Mileva-Mica Bošnjaković (1894-1983), nešto mlađa koleginica, koja je Žanku pratila od njene pojave na beogradskoj sceni (1911), piše u listu „Vreme“: „Ona je rođena glumica, i to velika glumica. To se oseti od njene prve pojave na sceni: ona osvaja odmah; svaki njen pogled, svaka njena reč na sceni je istina. Ona sve preživi na 'njen način'. Njena prisebnost na sceni zadivljava publiku, pa često i nas glumce. Ona veruje u sebe, veruje u svoju moć, da je

velika, i to je oslobođa donekle one gadne glumačke bolesti koja se zove trema. Njen smeh je čudan i retko se čuje tako nešto iskreno od srca kao smeh gde Stokić... Svojom pojavom donosi sreću, zdravlje i vesel situaciju na sceni“.

Stokićeva i Dobrinović

Milan Predić, upravnik Narodnog pozorišta, o prvakinji, povodom njenog jubileja beleži, na stanicama „Politike“, dve njene odlike, prvu, onu što „u brzom, skoro direktnom kontaktu ona na pozornici stvara između publike i sebe“, i drugu, što u njenoj glumi nema ničeg proračunatog u rđavom smislu te reći, ničeg teatralnog, ničeg artificijelnog. Sva spontana i neposredna u izrazu, ona ne

ume – na svoju sreću i u čast svoga dara – da nađe ono binsko preobražavanje sebe kao ličnosti u ‘glumcu’, ono utezanje u mider teatralnosti, koje koči mišiće, steže tako onu fatalnu crtu između života i pozornice, tako karakterističnu za toliki broj nebogomodanih glumaca“.

Pozorišni kritičar Dušan Krunić u svojim sećanjima *Između dva rata* (1962) beleži: „Žanka Stokić i Pera Dobrinović dva su glumačka genija koja je dala srpsku naciju... Ja se sećam svake uloge Žanke Stokić: to je bio imperativ njene maksimalno sugestivne glume... Jer, svaka uloga neodoljivo je osvajala naše pamćenje. Ali, ja je se najradije sećam u onoj bujnoj i bučnoj Šekspirovoj subreti iz *Bogojavljenске noći*... Žanka Stokić svojim basnoslovnim fizičkim raskošjem i svojim raspusnim temperamentom ispunjavala je situaciju svojom dominacijom. Ona je zanosila sobom i odnosiла sa sobom u svepoletnom oduševljenju, i glumce na pozornici i gledaoca u gledalištu. Njen nezaboravni smeh, prodoran i silan, vedar i zvonak... probijao je zidove pozorišta i razlegao se dalje, ulicama grada“.

Zauvek vezana za Nušića

Svetislav Petrović, pozorišni kritičar „Srpskog književnog glasnika“, povodom Pecijine Ruške, piše: „Gda Stokić nije

glumica koja u miru anališe svoje uloge do tančina, koja zida na stamenom i dobro pripremljenom zemljisu, slažući pojedinost na pojedinost kao neimar opeku na opeku, i ne ostavljući ništa instinktu i improvizaciji. Glumica od bogomdanog talenta ona oživljuje svoje uloge svojom intuicijom, i to do te mere da zaboravlja sebe igrajući ih. U nacionalnom repertoaru naročito, ona je stvorila nezaboravnih kreacija. Nijedan glumac u našem pozorištu ne ume tako da stvari onaj prisni srdačni dodir između scene i gledališta kao gda Stokić. Sva pokret, osmeh, spontanost, prirodnost, ona je jedno živo ognjište simpatije i veselosti“.

Strogi mladi kritičar Velibor Gligorić, povodom epizodne uloge Žanke Stokić kao Baba Gicke u komediji *Golemanov Bugarin* Stefana Kostova, u „Politici“ 1935, piše: „Moramo odmah istaći jedinstvenu igru gde Žanka Stokić u ulozi gluve babe Gicke. Njena igra u ovoj ulozi znači datum za istoriju glume našeg pozorišta. Pojava, maska, pokreti, reagovanje baba Gicke na razgovore okoline, izrađeni su tako savršeno i u tipu i koloritu da se ta uloga može ubrojati u uloge visoke glumačke klase uopšte. Gda Žanka Stokić poslednjih godina pokazuje takav razvoj u izradi uloga da se mogu od nje sve više očekivati brillantne i nezaboravne glumačke kreacije“.

Milan Dedinac, u „Politici“ 1929, povodom premijere Nušićeve *Gospode ministarke*, beleži: „Pojedine scene, koje je gda Stokić protumačila sa snažnom emocijom i sa mnogo neposrednog humo-

ra, samo nas uveravaju da će teško biti jednoj drugoj glumici da unese neke nove nijanse u ovu rolu... Gda Stokić biće od sada vezana u očima publike za ličnost g. Nušićeve ministarke kao što je gda Persa Pavlović postala identična sa Baba Stanom iz Sterijine komedije *Beograd nekad i sad*“.

Istoričar Borivoje S. Stojković u knjizi *Velikani srpskog pozorišta*, o Žanki Stokić zaključuje: „Žanka je uistinu velika scenska umetnica, nesumnjivo jedna od najboljih u istoriji srpskog pozorišta, sa svim najlepšim umetničkim kvalitetima koji joj taj visoki rang određuju. Velika i neiscrpna stvaralačka snaga, uzorna izražajna veština, duhovitost i inventivnost u karakterizaciji mnogih likova, vedar i srdačan humor, ljudski plemenit, neusiljenost i neposrednost u izrazu, pollet i izvesna stalna razigranost, koji razbijaju svaku jednolikost i šablone, pravilna i lepa diktacija, izvanredan realistični smisao za pravi folklorni izraz u igri – sve su to visoki i najviši elementi i kvaliteti glume koji upravo i sačinjavaju pojam glumačke veličine kakva je bila njenja. Ona je sve te lepe darove nosila duboko u svom srcu“.

Još za života, Žanku Stokić su savremenici preneli u legendu. Njena slava ostaje neprolazna. U naše dane kao da se iznova legenda obnavlja, ali u novom i savremenijem svetu.

POZORIŠTE PO MERI DRAMSKOG PISCA

Prošlog meseca u poseti Beogradu je bio Grem Vibrou iz Rojal Korta, a ovog puta „Ludus“ ide u goste londonskom Rojal Kortu, centru trendova koji kroje izgled savremene dramaturgije

Petra Pogorevc

Od Devina do Daldria

„Dok su se za velike klasike u ovoj zemlji lepo pobrinuli, u Engleskoj nemamo pozorište koje bi dosledno predstavljalo savremenu dramu u njenom punom opsegu“, čita mi iz osnivačke programske knjige tada još pozorišta u nastanku, koju je 1953. napisao njegov slavni umetnički vođa Džordž Devine. Do koje je mere izgledao nemoguć probor mlade engleske drame, i to samo nekoliko godina pre čuvene premijere drame Osbornovog komada *Osvrni se u gnev*, svedoče cinične reči velikana Artura Milera: „Treba priznati, da je englesko pozorište pre Devina izgledalo kao da se zaustavilo u kasnim 90-im. Sve drame su manje ili više izgledale jednakobrog manirizma koji je bio jednako neprihvativljen kroz japanski kabuki“.

Devine je sa smelom programskom umerenošću 1956. ustanovljenog Rojal Korta dugoročno uticao na razvoj britanske drame. Nakon što je obznanio da za nezadovoljavajuću situaciju nije moguće kriviti komercijalna pozorišta, jer u njima postoji „donja granica rizika“ ispod koje se njihove uprave ne mogu spustiti, odlučio se za postavljanje „mnogih savremenih drama, koje niku-

da neće usmeravati ukus većine, niti će biti postavljane u komercijalne svrhe, jer idu daleko ispred ukusa javnosti“. Na njegovom zaista odlučnom repertoaru našla su se ne samo dela praktično svih važnih savremenih evropskih autora, na primer Joneska, Brehta, Sartra ili Margarit Dirus, već i drame iz pera mlađih, nepoznatih domaćih autora.

Royal Kort je kasnih 50-ih otkrio Džona Osborna, Džona Ardena i Arnolda Veskeria, a postavljanjem čuvene drame *Spaseni Edvarda Bonda*, u kojoj je šokantno delovala scena linča deteta u kolicima, 1965. je doživeo i prvi skandal.

Prvi umetnički direktor Royal Korta, čiji portret danas visi na jednom od zidova tek renoviranog pozorišta, trideset godina docnije sigurno bi samo osmehom komentarisao skandal koji je potresao britansku javnost povodom prizvedbe *Razorenih* Sare Kejn, jer sve to je već video vlastitim očima i osetio na svojoj koži, i histerične kritike, masne naslove u žutoj štampi, zgražanje dežurnih moralista, kao i talas izvinjenja koji je usledio nakon početne isključivosti. No, ovog puta je zaključak priče bio tragičan, jer Sara Kejn nije izdržala pritisak i izvršila je samoubistvo. Ali nije moguće negirati činjenicu da je njena oštra igra *Razorenih* klijučna tačka na kojoj se počela oblikovati nova fela mlađih britanskih dramskih pisaca, koji 90-ih ponovo naširoko menjaju izgled evropske drame i pozorišta: Mark Rejvenhil (Ravenhill), Entoni Nelson (Anthony Neilson), Konor Mekfirson (Conor McPherson), Dejvid Harover (David Harrower), Enda Valš (Enda Walsh) i mnogi drugi. Ni u 90-ih se takođe nije moglo bez „mitske“ direkторske figure. Ovaj put je to bio Daldri koji je kormilo Royal Kortu preuzeo 1992. i još jednom otvorio vrata u istoriju.

Uvek spremni za eksploziju

Royal Kort je jedno od tri pozorišta na tlu Engleske koje program pripremaju novcem iz državne blagajne, pa ipak njegove opsežne programe nije moguće zamisliti bez sponzora, nastavlja Vibrou, „u okviru više tromesečnih sezona postavimo u proseku 17 novih premijera godišnje, organizujemo i razne seminare, radionice, koncertna izvedenja novih drama i druga pozorišna događanja. Nemamo stalni ansambl, već za na audicijama tražimo glumce među slobodnjacima na britanskom glimačkom tržištu.“

Ovogodišnja prolećna sezona u Royal Kortu prolazi u znaku početka sada već tradicionalne Medunarodne sezone dramskih pisaca, mini festivala u okviru kojeg su londonskim gledaocima predstavljene najnovije drame inostranih pisaca, ili u produkciji Royal Korta, na tzv. koncertnim izvedenjima, ili kao gostovanja inostranih pozorišta. Ove godine su na redu Norveška (u marta je na velikoj sceni postavljena drama *Noćne pesme* Jona Foseja), Nemačka (komad *Push Up* Rolanda Šimelfeniga) i Rusija (krajem marta je premijerno izvedena kultna drama *Plastelin* Vasilija Sigareva).

O Royal Kortu ne treba očekivati radikalne rediteljske poduhvate ili inovatorska dramaturška otkrića. Kao što se vidi iz postavke Fosijevog i Šimelfenigovog teksta, Royal Kort je pre svega pozorište po meri dramskih pisaca za čije predstave su karakteristični ekonomičan mizanscen, diskretna režija, prvaklasne glumačke kreacije i potpuno otsustvo dramaturgija koji bi kratio, priredivao ili menjao tekstove. Pisac je u Royal Kortu

podređeno takoreći sve, uključujući i kritičare, koji su već decenijama naviknuti da na premijerama u ovom pozorištu ponajpre vrednuju drame, a o udelu teatarskih stvaralača sude na osnovu toga koliko su uspeli da dočaraju ili nadidu kvalitete odnosno mane postavljenog teksta.

Čuveni Royal Kourt, u kojem je legendarnog Daldria nedavno nasledio novi umetnički direktor, Ian Rikson (Rickson), danas je savremeno i potpuno renovirano pozorište. Među gledaocima preovlađuju mlađi, kojima je i namenjen repertoar. Osim dve dvorane u pozorište je stala i mala dobro snabdevena knjižara, i dva vrlo prijatna bara u kojima, osim pića, služe i lakše obroke. Nad celokupnom ponudom pozorišta bdi poveća ekipa organizatora i izvršilaca, u kojoj je takođe najviše mlađih ljudi. I premda se ne može reći da je svaki događaj u ovom pozorištu mala revolucija, tu je uistinu teško prevideti atmosferu nabijenu stvaralačkom energijom, nai elektrisanu do mere da svaka iskra može da prouzrokuje eksploziju. „To je u stvari i najvažnije“, veli Vibrou. (Pevela Ivana Đilas)

Graham Whybrow (Foto: M. Mustapić)

U jednom od dva kluba nedavno renoviranog pozorišta Royal Kort sedim s Gremom Vibrouom (Graham Whybrow). Ovaj zanimljiv čovek, koji upravo srće svoju vruću kafu, radi u tom kulturnom pozorištu već osam godina kao tzv. literarni vođa. Devedesetih je, u tandemu s umetničkim direktorom Stevenom Daldriem (Stephen Daldry), na repertoar postavio dela mlađih autora koja su kasnije prodrmala pozorišnu Evropu i svet. Godišnje pregleda više od 3.000 dramskih tekstova koji stignu na adresu pozorišta, i neprestano čita detaljne izveštaje, koje o svakoj od tih drama za njega pripremi ekipa posebno sposobljenih čitača. Vibrou brine o odnosima s već priznatim autorima, otvara nepoznate talente, pomaže da se organizuju mnogobrojne radionice koje Royal Kort priprema kod kuće i po svetu, približno 30 puta godišnje putuje u inostranstvo gde je neprestano u potrazi za novim pričama, dramama, autorima. Nije neophodno da su svi po njegovom ukusu, ali moraju imati nešto što ih izdvaja od ostalih, što privlači pažnju, zbog čega je vredno reskirati, što ih uzdiže nad prošlošću ali i sadašnjošću, te otvara vrata u budućnost. „A ona je povremeno neobična“, kaže moj sagovornik, „i uvek ponovo iznenaduje“.

OD OZBILJNOG TEATRA DO POZORIŠNIH MAMIPARA

Pozorišno pismo iz Praga

Nikola Zavišić

UPragu se svakodnevno odigrava između 40 i 60 različitih predstava. Uz razne turističke atrakcije koje samo liče na predstave, taj broj dostiže i 100 predstava na dan, ma koji u sedmici. Bilo da je u pitanju klasično pozorište (za koje Česi imaju poseban izraz – činohra), balet, opera, pantomima, monodrama, klovnovski nastup, teatar pokreta, moderni ples, lutkarsko pozorište, takozvano „crno pozorište“ (češki teatarski izum iz 60-tih godina prošlog veka, koji je otkrio nedavno preminuli otac moderne češke scenografije Josef Svoboda) ili neka druga forma predstavljanja, tek Česi su narod koji oseća želju i potrebu, a konačno, ima i novac za teatar. Ta činjenica stavlja Prag na visoko mesto među evropskim metropolama. Zato nije slučajno što je 2000. Prag, zajedno s još sedam gradova, bio proglašen za evropsku prestonicu kulture.

Zato nije nimalo lako govoriti o Pragu kao pozorišnom centru. Odakle krenuti? Za gotovo šest godina boravka u ovom gradu priznajem da u mnoga pozorišta nisam ni kročio, a po svoj prilici nikada i neću. Nije u pitanju animozitet ili šta slično, već moje interesovanje ide u drugom smeru, te u skladu s tim u neka pozorišta odlazim a u druga ne. Zato je ovaj pregled nepotpun.

Praška pozorišna dešavanja vredna pažnje mogu biti svrstana u dve kategorije: izvedenje naših pisaca i svetski poznata imena koje je naša publika imala prilike da vidi na Bitesu, Infantu ili Bramsu. Od naših dramatičara Česi trenutno igraju jedino Biljanu Srbjanović, i to *Porodične priče* u pozorištu Celetna. U početku zamišljena kao studentska produkcija, predstava je prošlog poteča premijerno izvedena u pozorištu DISK, javnoj sceni Pozorišne akademije, iigrana je s uspehom. Žadivljujuća je snaga izraza koju su mladi glumci, još studenti (IV godina), uneli u interpretaciju teksta. Pa ipak, čini mi se da je predstavi falio jasan društveni i politički kontekst, što nije smetalo da se *Porodične priče* posle takozvane „derniere“ (poslednje izvedene predstave) presele na

večernju scenu jednog od uglednijih pozorišta u Pragu, u samom centru, u Celetnoj ulici. Igrajući se tu, predstava je čak nominovana za nagradu „Alfreda Radoka“, što je najviše priznanje za pozorišnu predstavu u Republici, i našla se u grupi s velikim produkcijama, mnogo glomaznijim i kompleksnijim.

Početkom aprila trupa „Miloco“ (sastavljena skoro isključivo od stranaca, najviše Amerikanaca) izvela je svoju verziju *Enciklopedije mrtvih* Danila Kiša. Predstava je radena bez većih pretenzija, uz učešće klovna i pantomimičara Joela Suggermana, Amerikanca koji već nekoliko godina živi u Pragu. Uz pohvalu što su se uopšte usudili da se bave Kišovim pričama, o ovoj predstavi se zapravo nema šta više dodati.

Kada radi veliki majstor

U ovom delu priče o doprinisu naših stvaralaca praškoj teatarskoj razglednici, pominjem i trupu ComFactory, u kojo su islandska glumica Stefanie Thors, japanski buto plesač Sakuma Sote, češki scenograf i dizajner Štefan Kuklik i moja malenkost, kao reditelj i dramaturg. Uz učešće beogradskih muzičara Nemanje Aćimovića, Davora Tatića i Sonje Lončar, prošle godine premijerno je izveden multimedijalni dogadjaj *One - Jeden*, nastao prema romanu beogradskog piscu Vladislava Bajca *Knjiga o Bambusu*. Predstava je igrana s priličnim uspehom, a kombinacija različitih kultura interpretirala je roman (koji se bavi *rinsai zen* školom i srednjevjekovnim Japanom) spajajući buto ples, lutkarsko pozorište, koncert, modnu reviju, video film, digitalno lutkarstvo (tzv. *real time puppetry*) koji je specijalno uradio australijski Poljak, profesor animacije i digitalnog lutkarstva na Univerzitetu u Sidneju, Wociech Pisarek) i teatar pokreta. U planu su nastupi na nekoliko festivala u Češkoj i Nemačkoj ovog leta.

Od svetski poznatih pozorišnih imena poznatih i našoj publici pre svega

treba pomenuti Roberta Wilsona, Ultima Vez, Dogtroep i Teatar Novoga Fronta. Bob Wilson trenutno u Narodnom pozorištu u Pragu režira manje poznatu i retko izvodenu operu slavnog češkog kompozitora Leoša Janačka Osud (Sudbina). Detalji o radu na ovoj operi biće objavljeni u sledećem broju „Ludusa“, asada valja napomenuti da je Wilson radu na ovom projektu pristupio izuzetno motivisan, do poslednjeg detalja premljen i po svoj prilici će to biti zanimljivo iskustvo, posebno za lokalne prilike, jer u češkoj ništa slično, u okviru žanra, nije uradeno. Biće to visokostilizovana opera, s brižljivo dizajniranim svetlom, koje uz mizanscen i dizajn scene, postaje ravnopravan element opere. Četrnaestosatne probe, nategnute situacije, gomila asistenata koji kao mravi trče na sve strane, Wilsonovo nezadovoljstvo, pretnje napuštanjem projekta, a onda opet euforija asistenata, beskrajni sati štimovanja ugla pod kojim svetlosni zrak pada na lebdeći cvet na sceni... sve su to detalji svakodnevnog rada s magom kodifikovanog i posebnog pozorišnog izraza od koga se može mnogo naučiti. Premijera je zakazana za 19. april.

Ultima Vez i svetski proslavljeni koreograf Wim Vandekeybus izveli su februara u prestižnom pozorištu *Archa* izuzetno ostvarenje modernog plesa *Scratching the Inner Fields*. U ovoj igri od koje se gledač čas ježi, čas plaši, čas i sam želi na scenu, a povremeno joj se pokunjen divi, učestvuje sedam izuzetnih, moćnih, suludih, brzih, nevidljivih i neopipljivih plesačica iz raznih krajeva Evrope. Nema toga što one na sceni posutoj zemljom nisu mogle da urade u jedva jednosatnoj igri koju je teško zaboraviti. Vešto, kompetentno, nepretenciozno i graciozno, Vandekeybus ove žene dovodi do usijanja pred publikom koja ih je ovacijama dugo pozdravljala ne dozvolivši im da, potpuno mokre, napuste scenu. Oni koji su na jednom od prošlih Bitesa gledali njihovu predstavu *Seven for the Secret...* znaju o kojoj vrsti pozorišnog uživanja je reč.

Da turisti malo dremnu

Ove godine u Pragu treba da gostuje i Dogtroep iz Holandije, majstori spektakla na otvorenom, skloni radu u makkivim uslovima, treba da pripreme *site-specific* predstavu na nekoj od mnogih zanimljivih lokacija u okolini Praga. Dogtroep su redovni gosti Praga, gde se pojavljuju svake dve do tri godine. Tako su 2000. godine ovde održali multimedijalnu radionicu, a pre toga su, takođe u pozorištu *Archa*, s ogromnim uspehom igrali nezaboravnu predstavu *Cool, Heavy Tango*. Još se ne zna termin njihovog dolaska jer su trenutno zauzeti milionskom produkcijom u Belgiji gde igraju u prostorima najbolje čuvanog evropskog zatvora u Brižu.

Teatar Novoga Fronta je trupa tvrdih, grubih, golih buto klovnova, koja se našoj publici predstavila na Infantu ali koncem 90-ih i na Bramsu. Njihov specifičan, tvrdokoran, nemilosrdan pozorišni jezik, u kome se mešaju tatarska neosećajnost s klovnovskim grotesknim emocijama, preinačeni buto ples s diskom duskanjem i surovo fizičko pozorište s najdljljivom poezijom, veoma je uva-

Na IX Skupštini Saveza dramskih umetnika Srbije, 24. maja 2002. godine rešava se sudbina našeg pozorišta

žavan u Evropi, pa trupa više vremena provedi putujući po festivalima no što igra u Češkoj. Trupu čine ruski Tatarin, Čeh, Ruskinja i Nemac i upravo kreće na turneu po Skandinaviji i Zapadnoj Evropi. Neširodno pre polaska predstavila je svoju novu predstavu *Prvotni Priznaky Ztraty Jmena* (Prvi simptomi gubljenja imena), nastalu prema dnevniku pronađenom u napuštenoj fabriči na Uralu.

U kontekstu ovog, prvog, javljanja iz pozorišnog Praga, treba reći i da se, uporedo s razvojem turizma koji ovde neopisivo cveta, razvilo i parazitsko, loše, mrtvo i nemoralno – turističko pozorište. Ova dekadentna pojava je sve češća kod ljudi koji imaju obrazu da zarađuju ogro-

man novac ne dajući ništa za uzvrat. No, nije problem samo u autorima takvih „predstava“, već i publici koja to gleda, dajući za ulaznice čitavo bogatstvo. Reč je mahom o rekonstrukcijama slavnih lutkarskih predstava, ogromnim muziklima i ostacima tradicije „crnog pozorišta“. Ljudi koji vode ove poslove imaju dogovor s turističkim agencijama da igraju svakodnevno, pa i nekoliko puta na dan. Takve *dajdžest* predstave ne traju duže od sata i, za 30-ak evra, pružaju priliku umornim i za pozorište nezainteresovanim turistima da se odmore, pa i odspavaju, a onda nastave šetnju naoružani foto aparatima digitalnim kamerama.

Strana scena

NOVI DAN

Nedavno je mnogim umetnicima i poklonicima pekinške opere pao veliki kamen sa srca. Hu Venge, mlađi i zapažen kineski pevač i glumac, i zvanično je primljen u prestižnu Školu Mei, i to kao njen jedini muški učenik. U čast srećnog dogadjaja priredena je i ceremonija kojoj je prisustvovalo stotinjak glumaca pekinške opere. 67-godišnji Mei Baodžiu nalazi se na čelu ove glasovite škole, koju je osnovao njegov otac, Mei Lanfang (1894-1961), ključna figura kineske opere prve polovine XX veka i jedan od istočnjačkih pozorišnih guru koji su najviše uticali na pozorište Zapada (i sâm je Breht pisao o iskustvima koje je polučio iz njegove glume). No iako je Lanfang bio poznat kao tumač ženskih, takozvanih „dan“ uloga, u današnjoj Kini muškarci koji igraju ženske uloge postali su prava retkost. Nakon što je nekoliko godina igrao „dan“ role u

„kinkiangu“, tradicionalnoj kineskoj operi koja vodi poreklo iz severne kineske provincije Šansi (glavni grad Taijuan), Hu Venge je postao pop pevač. Ali uticaj Mei Lanfanga bio je do te mere jak da je pre četiri godine odlučio da se vrati pozorištu, te je došao u Peking s ciljem da uči kod dvojice zapaženih glumaca koji su svoje umeće stekli upravo u Školi Mei. „Veoma nam je draga da smo u osviti XXI veka svedoci pojave prvog muškog učenika Mei Baodžiu“. Izjavio je ovom prilikom Žou Tielin, potpredsednik Pekinške trupe za pekinšku operu. „Na osnovu svog iskustva u kinkiangu, koje ga je pripremilo za Školu Mei, Hu pozajme sve teškoće učenja tradicionalne kineske opere“, rekao je učitelj Mei Baodžiu. „Vreme velike ‘dan’ četvorke iz prve polovine prošlog veka (Mei Lanfang, Šang Ksiaojun, Čeng Jankiu i Ksun Huišeng) je prošlo, ali se nadamo da će upravo Hu doprineti razvoju škole Mei u XXI veku.“

Teškoće učenja: iz pekinške opere

Za čitaocu LUDUS-a

10% popusta!

Dial SCnet

Web Hosting

Web Design

Web mail

Inter SCnet

SCnet Housing

Porodični e-mail

SCnet Vaš Internet Provajder!

SC net
Milentija Popovića 9
11000 Beograd
Tel./fax. (011) 311-56-84, 311-45-02
E-mail: office@net.yu

www.net.yu

PREKORAČIVANJE GRANICA

Festival teatarskih formi, Braunšvajg/Hanover, 31. maj – 15. juli 2002.

Vera Konjović

Uzemlji dobrog pozorišta, Nemačkoj, trenutno je najživljje na severu, u Hamburgu i Hanoveru. Zato će, nadajmo se, ove godine po prvi put na Bitfu gostovati Staatstheater iz glavnog grada Donje Saksonije, Hanovera s Hamletom reditelja Nikolausa Stemanna. No, i Hanover ima svoj Bitf – Međunarodni festival teatarskih formi koji se održava u dva grada. Svečano otvaranje i prva polovina su u Braunšvaju, a drugi deo i zatvaranje u susednom Hanoveru, gde je i sedište Festivala.

Po programu i događajima na i oko Theaterformen 2002, moglo bi se reći da nova direktorka Veronica Kaup-Hasler želi da kaže i dokaže da je dorasla zadatku. Inače, njoj ne nedostaje festivalskog iskustva. Do sada je bila umetnički suradnik Luca Bondya, poznatog reditelja i direktora Bečkih igara.

Festival 31. maja, otvara Mama Medea, a na zatvaranju, 15. juna, premijerno će biti prikazan Kandidat Rene Pölescha. Festivalski program čini 20 međunarodnih umetničkih projekata, od toga 13 evropskih i nemačkih premijera. Većina projekata je spoj više umetničkih vrsta – pozorišta, filma, arhitekture, likovne umetnosti i muzike. „Crvena nit koja se provlači kroz ceo festivalski program su granice i njihovo prekoračivanje”, kaže Kaup-Hasler. „Potkopavaju se granice, mešaju umetničke vrste i forme, napuštaju uobičajeni načini izvođenja, istražuju na rubovima, otkrivaju teatarske forme u drugim disciplinama umetnosti...“

Nažalost, jedan od umetnika neće doći. Nemčki pesnik W.G. Sebald koji je živeo i radio u Engleskoj, poginuo je u saobraćajnoj nesreći. Priče su mu rekвијumi o osakačenim životima, posledicama rata, industrijalizaciji i kolonizaciji, katastrofama pojedinaca. Njegovi tekstovi, fotodokumentacija, snimci mesta, predmeta i pejsaža takođe su umetnost koja prekoračuje granice. U komemorativnom programu Melanolija kao otpor učestvovaće Wolfgang Schlüter i Bruno Ganz.

Stari mit u novom ruhu

Antverpenska Mama Medea Toma Lanoya, poznatog po spektakularnim obradama Šekspirovih Ratova ruža i savremenim tumačenjima istorijsko literarnih tekstova, stari mit je u novom ruhu. I reditelj komada, Flamanac Gerrardan Rijnders orijentisan je ka novim interpretacijama klasičnih komada. Zato u njegovoj Medeji glumci govore i flamanski i holandski. Jezik je, smatraju oba autora, sredstvo za laž i izdaju. Komad je pravo minsko polje jezičkih i kulturnih razlika i predrasuda, sudar grčko-holandske i azijsko-flamanske kulture. Po klišeu prva potiče iz mozga, druga iz stomaka.

S ciriškom predstavom najtužnije Šekspirove komedije Kako vam drago Christopha Marthaleru, Festival se seli u Hanover. Ova produkcija smatra se za jednu od najneobičnijih u poslednjih 10 godina. Marthalerova Ilirija je s one strane vremena, porečka i zdravog razuma. Sve je ambivalentno, dvopolno: muškarac je prerušena žena, žena je i muškarac, ne zna se ko se u koga ili u šta zaljubljuje, u realnu osobu ili u ono što ona predstavlja.

Ni argentinski Ojos de ciervo rumanos (Oči rumunskog jelena) – tekst i režija Beatriz Catani, nije vedriji. U ovoj porodičnoj drami, pravljenoj po meri i ugledu na antičku tragediju, nema ni pravila ni tabua, pa su tako otac i kći zarobljeni besmislenom vezom i lišeni budućnosti.

Sedma umetnost je inspirisala čak dve predstave Festivala. Mladi pisac Rene Pollesch je prošle godine u Milhajmu dobio prvu nagradu za najbolju dramu napisanu na nemačkom jeziku. U svojim delima najčešće se bavi „politikom i empirijsko-histeričnim socio-loškim istraživanjima“. Njegov Kandidat je nastao po istoimenom filmu. Reditelj i autor Fred Kelemen u svojoj verziji Fahrenheit 451 istražuje relevantnost pessimističke vizije romana Raya Bradburya danas: viziju o samoizabranom zaglavljuvanju naroda, fenomenu vrlog novog sveta, društvu u kome vatrogasci ne gase vatru već spaljuju knjige, drušvu iz koga su proterani svaki skepticizam i različitost. Kelemen zaključuje da Bradburyev perfidni opis nije vizija, već stvarnost u kojoj živimo, koju smo nesvesno prihvatali. U predstavi se smenjuju pozorišne i filmske scene – i jedne i druge je režираo Kelemen.

First Night ili kako bismo mi rekli Premijera, je priča o naličju show-businessa: zabava po svaku cenu, nametnuti montirani smeh, svakodnevna borba za naklonost publike, a po kritičaru, „Guardiana“ Forced Entertainment je najbrilijantnija eksperimentalna pozorišna trupa Britanije.

Publika ulazi u slabo osvetljenu drvenu baraku s 50-ak kreveta, u sredini je naratorka koja poziva prisutne da legnu u postelju, zatvore oči i predaju se priči o Palčiću (Buchettino). Rediteljka

doživljaja namenjenog deci i odraslima je Italijanka Chiara Guidi.

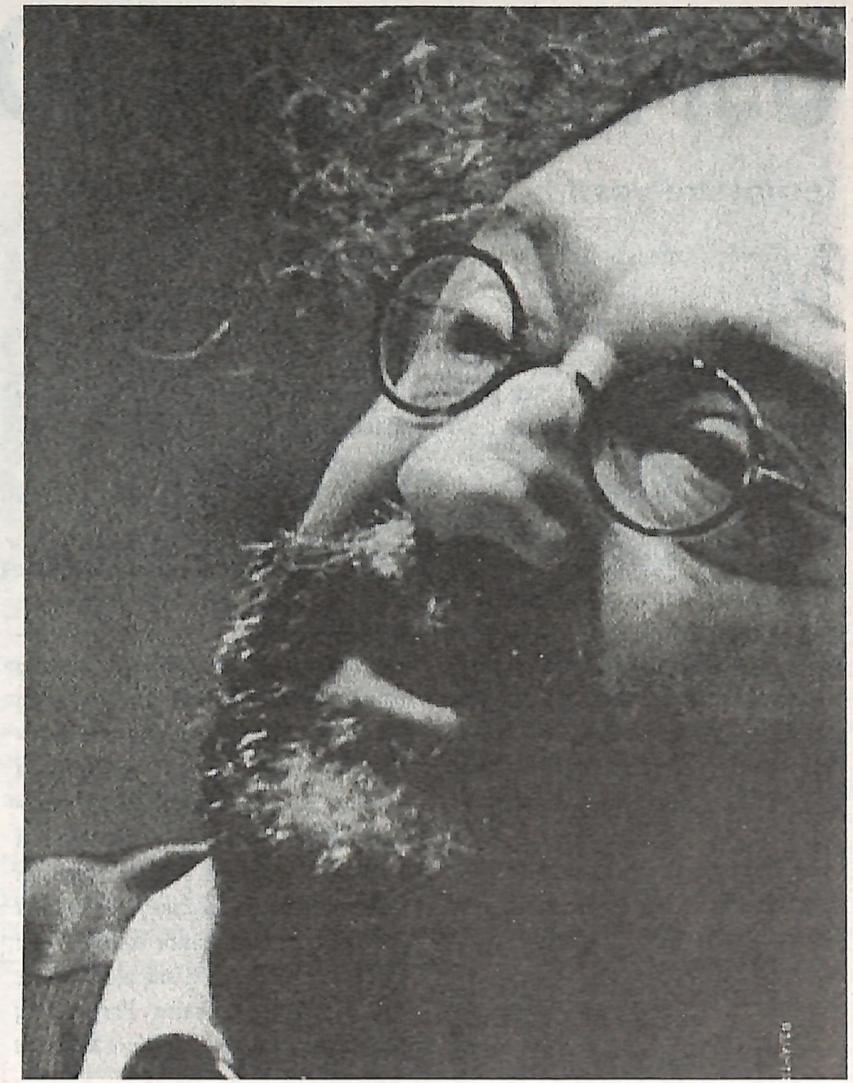
Ludilo kao metod

Rediteljski duo Bobo Jelčić i Nataša Rajković važi za najizrazitije zastupnike mlade pozorišne generacije u Hrvatskoj. Njihove banalne priče konfrontiraju gledače s rutinom i automatizmom svakodnevice. Po njima je život čak i u svojoj dnevnoj neobradenoj i ne-pozorišnoj formi, tema za istraživanje u teatru. Na Festivalu su zastupljeni sa čak tri svoje produkcije. Usporavanjem, Nesigurnom pričom i Domaćom igrom. Ova poslednja je koprodukcija s hanoverskim pozorištem, a tema joj je svakodnevno ludilo kao metod.

Koreograf Joachim Schröder i dirigent Rene Jacobs autori su pozorišno-muzičko-pevačko-baletskog doživljaja La guerra d'amore kompozitora Claudia Monteverdia. I Drummer Wanted (Traži se bubnjar) i Caveman (Pečinski čovek) su scensko-muzički doživljaji. Autor teksta i muzike i jedan od izvođača obe produkcije je Amerikanac Richard Maxwell, poznati „vizionar i istražitelj njujorške off-scene“.

U estetskim traganjima za svojim korenima, australijski fotograf Willian Yang odlazi u Kinu gde nema ni rođaka ni prijatelja. Tamo, u gradu, na ulici, on je kod kuće – dok ne progovori, tada postaje stranac. Blood Links (Krvne veze) su autobiografski monolog ilistrovani muzikom i slajdovima.

Madar Tibor Szemző je po opštem mišljenju najuticajniji muzičar Srednje i Istične Evrope. Njegova minimalistička muzika, konceptualna umetnost, performansi, instalacije i filmovi prekoračuju žanrove i tradicije. Često koristi privatni filmski materijal koga slučajno pronađali ali i sopstvene snimke. Trikovima postiže vremensku distancu, subjektivizuje stvari. Cinematographic Concerts (Filmske koncerte) čine četiri performansa: The Other Shore (Druga obala) koju ironično

Reditelj predstave „Kako vam drago“: Kristof Martaler

zove spojem svog u Japanu pravljenog filma, svoje kompozicije i „japanskog budističkog roka“; Invisible Story (Nevidljivu priču) inspirisao je madarski pisac Béla Hamváš; Cuba (Kuba) su impresije sa puta po Kubi; a Tractatus intimno filozofska dela radeno pod uticajem Ludwiga Wittgensteina.

Četveročlani režijski tim Rimini protokoll pobrinuće se za nešto neobično: povešće gledaće na najviše kote grada koji će proglašiti za pozornicu naučnofantastičnog komada. Svako će dobiti dvogled, a pomoću mikrofona i prislušnih aparata slušaće zvuke i razgovore. Uz saradnju ondašnje kriminalističke službe, gledač će postati posmatrač ili ako hoćete vojač u predstavi Hanoverska sonda.

Učestvuju i četiri likovna umetnika u čijim delima ima pozorišne akcije. Shadow Procession (Parada senki) je delo juž-

noafričanina Williama Kentridgea. Njegove apstraktnе senke evociraju istoriju i uništenje i uprkos svemu bude nadu. Carl & Julie Belgijanca Davida Claerbouta je videoinstalacija koja se bavi jasnoćom slike i odnosom forme i sadržaja. Markus Huemer u Meine Bilder sind die Asche meiner Kunst (Moje slike su pepeo moje umetnosti) dekonstruiše različite medije. U I will die (Umreću) Yang Zhenzhonga ljudi u raznim sredinama izgovaraju istu reč: „Umreću“, i to je ono što ih spaša, čini jednakim.

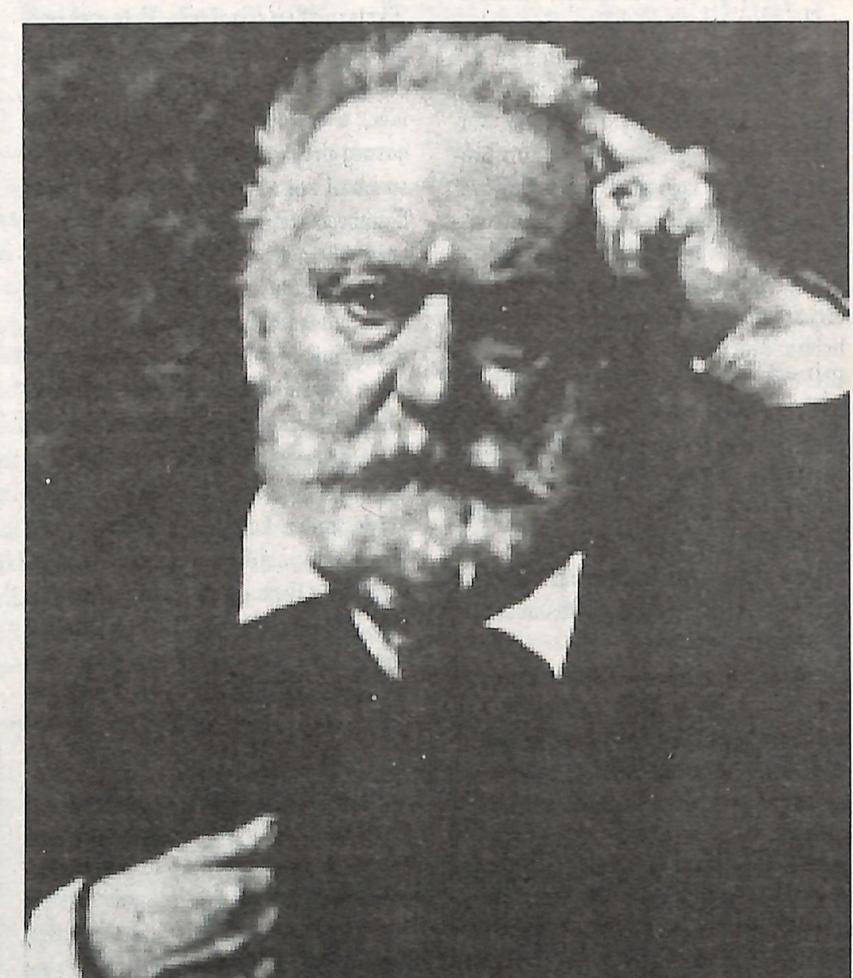
Na Festivalu će se dogoditi i upozorištanje arhitekture, i to u festivalskim prostorijama koje će biti uvučene u igru, u teatar, učestvovanje, susrete, i razgovore.

Sve zajedno obiman i ambiciozan program, o kome će, kao i uvek poslednju reč reći publika i kritika.

Strana scena CRVENIM SRCEM

Francuskoj je krajem 2001. godine počelo obeležavanje dvestogodišnjice rođenja Viktora Igoa (1802-1885), kažu, najpoznatijeg francuskog pisca u inostranstvu, pesnika, romansera, dramatičara, crtača, političara, polemičara, vizionara, iliti, jednom rečju, „Čoveka-okeana“, kako se zove izložba koja će o njegovom životu i delu tokom godine biti postavljena u pariskoj Nacionalnoj biblioteci. U čast jubileja Francuska komedija je nedavno premijerno izvela Igoovog Ruja Blaza, koji u Francuskoj važi za jedini komad koji, uz Kornejevog Sida i Rostanovog Sirana, domaću publiku u svakom trenutku može da digne na noge bez obzira na tragiku događaja u javnom životu ili privatne nedraće gledalaca. Otkako je 1879, četiri decenije posle nastanka, prvi put bio stavljen na repertoar francuske nacionalne kuće (u predstavi u kojoj je Sara Bernar tumačila kraljicu), Rujs Blaz je na ovaj sceni, u mnogobrojnim postavkama, odigran više od hiljadu puta! To je melodrama o strasti koju naslovni junak, visprem čovek iz naroda ali običan sluga, oseća prema kraljici Španije i koja će makijavelistički biti iskorisćena zarad osvetničkih ciljeva plemićkih krugova. Nova postavka komada nije se priklonila

skandaloznom karakteru romantičarskog pozorišta kao, na primjer, predstava Marion de Lorm, u kojoj je pre tri sezone reditelj Erik Vinje bacio svetlo na čudnu haotičnost Igoovih poetskih drama. Brižiti Žak, rediteljki novog Ruja Blaza, drama se učinila kao jedan neizmeran san, bolje reći košmar, u kojem caruje nesvesno. Otuda verovatno i teskoban dekor, mračni i goli zidovi i tavanice, kao preuzeti sa Gojinih slika, i u njemu zapoženi kostimi Ecija Tofolutijsa, uglavnom crni i beli, kao precrteani s Velaskezovih platana. Osvetljenje sumračno, atmosfera stroga, gusta i duboka. U ulozi Ruja Blaza Erik Rif igra direktno srcem, i to „crvenim srcem“ – kako je to svojevremeno zahtevao Žan Vilar – dakle, posve romantičarski, u plamenu. Kraljicu Donju Mariju igra mlada Rašilda Brakni „odlučno moderne scenske pojave i kristalnog glasa, čistog i istinitog, bez traga artificijalnosti“, a simpatičnog ali zastranelog Don Cezara od Bazana igra Deni Podalides, „davo prosvetljen i profinjen, maštotit, bizaran i zadviljujući, davo kome vrag ne dà mira“. Za režiju Brižite Žak kritika je zapisala da je „malo više mračna, recimo lakanovska“.

Dve stotine godina od rođenja: Viktor Igo

USPEH BEOGRADSKЕ REDITELJKЕ

Teatarske vesti iz Slovenije

Mlada beogradska rediteljka Maja Milatović dobila je odlične kritike za svoju postavku Pin-torovog *Ljubavnika* u ljubljanskom pozorištu Glej, baš kao i glumački par predstave, Polona Juh i Gregor Baković, u ulogama supružnika, koje udobnost i učmalost bračne svakodnevice nagone na igru s izmišljenim ljubavnicima, sve dok i sama igra ne postane prenaporna. U završnom akordu, koji Milatovićeva odlučno potcrta u formi odjekā otvorenog čina predstave (poprilično strasnim poljupcem na rampi), iznova se uspostavlja tvrdā i skoro nesavladiva definicija ovog odnosa, u koji je očigledno nepremostivo utkana koprena iluzornih maštarija.

U Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku premijerno je izvedena komedija *Jedan dan istine* (En dan resnice) savremenog slovenačkog dramatičara Toneta Partliča. Komediju je, kao i pre dve sezone prilikom slovenačke prizvedbe u

mariborskom SNG-u, režirao hrvatski reditelj Želimir Orešković, a u ekipi je i ovaj put scenografinja Mirjana Koren. Treba istaći da je ova komedija o hipokriziji vremena tranzicije, kao i večitoj intimnoj ljudskoj hipokriziji, prva slovenačka drama koja je postavljena u hrvatskom pozorištu nakon raspada zajedničke države.

Zadužbina Staneta Severa (1914-1970), velikog slovenačkog glumca, reditelja i pedagoga, koji je karijeru započeo kao amater, a od 1937. do kraja života delovao u SNG-u, te Javni fond Republike Slovenije za amaterske kulturne delatnosti dodelili su – po 131. put Severove nagrade za glumačka dostignuća studenata glume i glumaca profesionalaca, ali i amatera. Nagrade su dobili studenti ljubljanske AGRFT Gašper Jarni (*Kralj Lir* u produkciji ljubljanske Akademije) i Dunja Zupanc (Luda u istoj predstavi), te Vesna Jevnikar, članica Prešernovog gledališta iz Kranja (Tamala u *Kako sam*

naučila da vozim i Anita u *Antigoni* u *Njujorku*), te Janja Majzelj, članica ljubljanskog SMG-a (Glumica u nemom filmu u predstavi *Dream* i Irina u *Tri sestre*). Nagradu za životno delo dobio je i Leon Čizmek, glumac amaterskog pozorišta iz

Velenja, koji je u karijeri odigrao 31 ulogu. Prva predstava u kojoj je nastupio bila je 1964, *Romeo i Julija*, a jedna od poslednjih u komediji Dušana Kovačevića *Maratonci* tečjeo častni krog.

**PRODAVNICA
CENTRO
FOTO**
Beograd,
Maršala Birjuzova 9
011/632-692

KAD SE SRETNU STUDENTI

Pozorišna razglednica iz Makedonije

Skomrasi", čudna varijanta putujućih glumaca, plesača i svirača, je i naziv tradicionalnog susreta studenata balkanskih pozorišnih fakulteta i akademija, koji se već deset godina održavaju u Skoplju, u organizaciji tamоnog FDU-a. Na za sada poslednjim susretima, makedonski studenti glume, klasa prof. Vladimira Milčina, prikazali su svoju diplomsku predstavu *Konkurs* po tekstu Aleksandra Galina, a studenti beogradskog FDU-a, klasa prof. Vladimira Jevtovića, su izveli predstavu rađenu po dramskim tekstovima Dejana Du-

kovskog *Balkan nije mrtav, Mamu mu jejem* ko je prvi počeo i *Bure baruta*. Studenti bukureštanskog Univerziteta za dramsku umetnost i kinematografiju „J.L. Karadale“, klasa prof. George Ivaskua, prikazali su predstavu *Ubij suseda* po tekstu Slavomira Mrožeka, dok su se studenti Akademije umetnosti iz Tirane, klasa prof. Đerđa Prevazija, predstavili plesnom predstavom *Tranzicija*. Studenti ljubljanske AGRFT su izveli *Shopping and fucking* Marka Rejvenhila, studenti sarajevske ASU-a *Kokošku* Kolićade, a studenti Jugozapadnog Univer-

ziteta „Neofit Rilski“ iz Blagojevgrada *Prsten*. U okviru manifestacije održan je i okrugli sto na temu Sistem transfera kredita u umetničkim studijama, a održano je i pet radionica na sledeće teme: Neverbalna komunikacija i govor tela (prof. Ivasku), Moć i upotreba improvizacije u pedagogiji i glumi (prof. Jevtović), Ritam tišine (prof. Zlatko Pavlov iz Blagojevgrada), Potpuno učešće na sceni (prof. Andrea Vulpe iz Bukurešta) i Umetnost i zajednica (prof. Nebojša Vilić iz Skoplja).

I ČOVJEK BEZ KARAKTERA IMA NEKAKAV KARAKTER

Kazališne vesti iz Hrvatske

Koreograf, plesač i glumac Edvin Liverić postavio je u zagrebačkom Teatru Exit *Eva Braun* Štefana Koldica. Ovu monodramu koja prati poslednje sate života Hitlerove ljubavnice i koju je, u režiji Gorčina Stojanovića, u beogradskom CzKD-u igrala Mirjana Karanović, u Zagrebu interpretira mlada Darija Lorenci. U Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku (Rijeka) slovenački reditelj Samo Strelec i iksusni glumci Nenad Šegvić i Edita Karadole igraju Kvartet Hajnera Milera. Agoničnost komada potcrta je sofisticiranom scenografijom – šahovskom pločom i golim lutkama iz izloga – a najupečatljiviji deo predstave je, kažu, lutkarski fragment u kojem se vodenje ljubavi simulira kroz komercijalizovane lutke Barbi i Kena. Takav lutkarski izlet iz dramske tekture doprinosi opštoj jezovitoj otudenosti kojom delo zrači pa je to i efektna kulminacija, koja vodi suicidalno obojenom kraju predstave. Izmučeni, salonski junaci, sada u nekom novom dobu, sa neuništivim nagonima za samouništavanje, završavaju svoju ciničnu konkubinsku odiseju na jedini mogući način.

Sklonost novijem britanskom dramskom pismu, negovanje fizičkog teatra, decentna režija, „crna scenografija“, mladi glumci – to je promišljen repertoarski zaštitni znak zagrebačkog Teatra Exit. Nedavno je tamo izvedena premijera *Komada* (u zagrebačkom, a i u beogradskom žargonu, zgodne devojke), mladog britanskog dramatičara argentinskog porekla Nika Grosa. Ovu neobaveznu komediju u 10 prizora o mladalačkim ljubavima preveo je, adaptirao i režirao Damir Munitić, a po više uloga igraju mladi Hrvoje Kečkeš, Franjo Dijak i Darija Lorenci. Osećajući indirektno ispraznost svojih odnosa, te jezu životne

bescilnosti – grupa ironičnih, ciničnih, ali i duhovitih dvadesetogodišnjaka – očajnički pokušava da zadrži lepotu svoje neobavezne mladosti. Glavni junak, poput modernog Odiseja, putuje od diskokluba do kafića, tražeći u životu „nešto više od ljubavi, od srće, pa i od života samog“. Reditelj o junacima ove priče kaže: „Na pragu su novog života o kojemu ne znaju i ne žele znati ništa, od kojega ne traže i ne žele ništa – osim nastavka istoga. A istoga nema, jer godine ne stoe“.

„I čovjek bez karaktera ima nekakav karakter“, poručuje gledaocima Fadil

Hadžići najavljujući u programu svoju komediju *Andeli i vragovi*, izvedenu na pozornici zagrebačkog Satiričkog kazališta „Kerempuh“. Fragmentarna struktura Hadžićevog komediografskog rukopisa okuplja se ovde oko ideje portretisanja različitih karaktera izdvojenih u prepoznatljive situacije tako da funkcionišu kao društveno ogledalo farsične stvarnosti. Bez namere analitičkog uvida, u igri scenskog nabranja karaktera sve je prepunjeno glumcima i njihovoj sposobnosti da ocrtau karakterne raznolikosti osoba iz susedstva. A Elizabeta Kukić i Željko Kenigskneht s lakoćom uspevaju da se transformišu u preduzetnika, televizijskog voditelja, feministkinju, gaturu, turističkog vodiča...

LUDUS MOŽETE KUPITI... U Beogradu u knjižarama:

Beopolis (Makedonska 22), Naš dom, (Knez Mihailova 40), „Pavle Bihači“, (Srpskih vladara 23), Plato (Akademski plato 1), Stubovi kulture, (Trg Republike 5), „Školigrlica“, (Gospodar Jevremova 33), Zadužbina Ilike M. Kolarca (Studentski trg 5), kod Kolportera grada Beograda

U Novom Sadu u knjižarama:

„Solaris“ (Sutjeska 2), Most (Zmaj Jovina 22); „Mala-veliku knjigu“ (Žarka Zrenjanina 4)

U Kikindi:

Narodna biblioteka „Jovan Popović“

U Kragujevcu:

Knjižara „Stubilo“ (Studentski kulturni centar, Radoja Domanovića 12)

VREME JUBILEJA

Pozorišne crticice iz BiH

Povodom 40 godina umetničkog grada Radovana Marušića, dramskog pisca, scenografa, kostimografa i upravnika zeničkog Bosanskog narodnog pozorišta, promovisane su dve knjige – *Stari i novi gubitnici*, izbor šest drama i tri komedije Radovana Marušića, i *Prijateljski o teatru*, autora Grđimira Gojera, koja predstavlja razgovor dvojice zaljubljenika pozorišne umetnosti. Reč je o dve komplementarne knjige koje osvetljavaju Marušićeva pozorišna ostvarenja u svim svojim pojavnim oblicima. Marušić već 23 godine rukovodi BNP-om a napisao je više od 20 drama. Na repertoaru bosanskohercegovačkih pozorišta ove će se sezone igrati tri njegova teksta: u Zenici Susjedi, u Mostaru vodilj *Vila Rajski mir*, dok će Dino Mustafić ubrzo na scenu postaviti Marušićevu dramu nagradenu na konkursu sarajevskog NP-a *Dodi, brate, amo, amo da se skupa poigramo*.

Šezdeset godina umetničke karijere ove godine slavi Zaim Muzaferija. Ovom „većtom epizodistu jugoslovenskog filma“, koji je igrao oca i Ljubiši Samardžiću i Bati Živojinoviću i Fabijanu Šovagoviću, i koji je na platnu bio i hodža, i iguman, i fratar, osnovni je hleb bila škola. Penzionisan 1989. kao profesor francuskog i nemačkog jezika, Muzaferija i danas živi u Visokom, na imanju svoga „rāhmetli babe“ i vikendom prodaje domaći med. Evo kako se priseća

POSLE DVANAEST GODINA

Gostovanje Zvezdara teatra sa predstavom
Lari Tompson ili tragedija jedne mladosti
 Dušana Kovačevića u Republici Hrvatskoj,
 marta 2002. godine

Branka Petrić

Kalenič pijaca: — Molim vas da mi date najbolji kajmak. Ne smem da se obrukam.

— Naravno. Gde ga nosite? U Holandiju, u Švicu, Švedsku?

— Ne, nego u Hrvatsku.

— Ma nemojte, pa ja sam 20 godina prodavao kajmak na Kvatriću (zagrebačka pijaca). Evo, juče sam poslao 7 kila. Mnogo mi je lepo bilo, kaže naočit i nasmejan Čačanin. Pozdravlja me i časti kesicom mladog sira.

Prvi dan. Polazak

Sedam i trideset: još samo da spustim roletne! Jao! Zamalo da zaboravim da isključim bojer! Da, moram odneti hranu za mačke „okokućnice“. I, evo me u taksiju, vozim se do Zvezdara teatra, od moje kuće udaljenog možda svega tristo metara. Lažem taksistu da idem u pravcu Gradske bolnice, jer nisam siguran da bi neko došao zbog kratke relacije.

— Zašto sam vas toliko čekao?

— Pa vidite koliko mi je teška prtljađa. Nisam mogla brže.

— Pa naravno, za ženu u vašim godinama... (gutam knedlu) U kom pravcu?

— Pa tamo.

— Znate ulicu?

— Ne.

— Zaboravili... Pa, naravno u vašim godinama...

Dok smo stizali, toliko me grdio i na kraju sam rekla da je najgori primer našeg balkanskog džentlmena i u ljutini, misleći da će ga uvrediti, bacila sam mu trostruko više novca na sedište.

Odmah sam se raspoložila kad sam došla među svoje drugare i ekipu *Lanja*, naručila kapućino i s Ljiljom Dragutinović, Fedom Stojanovićem i Miodragom Krivokapićem Brikom, uz šaljivi razgovor, dočekala vreme polaska. Dobijam od Ljilje na poklon mali sat budilicu, izgleda

kao pudrijera marke Šiseido. Obrađovana, grlim je. I, evo nas na putu za Zagreb. Još dvestotine kilometara. Čuli smo da su već sve tri predstave rasprodane. Sekiram se zbog prijatelja i daljih rođaka kojima sam najavila dolazak, a neće moći da nabave ulaznice. Milena Dravić i Bora Todorović su otišli kao naša prethodnica, dan ranije. Imaju susret s novinarima, televizijom... S velikim simpatijama i smehom pričamo o Mileni, koja je pošla na put sa pet ogromnih kofera i kad su to videli organizatori, morali su da pošalju na granicu još jednu kola. Do Bajakova smo doveženi našim autobusom, gde nas prihvata hrvatski autobus. Prabacujemo stvari. Čarinci brzi, učitvi, efikasni.

S vremena na vreme, Ljilja i ja pričamo o našem drugaru Bati Stojkoviću. Vezane smo dugogodišnjim i čvrstim prijateljstvom za njega i Olgicu, i evo, sad ga ostavljamo teško bolesnog u bolnici. Došla sam da se pozdravim s njim. Spavao je. Nisam želela da ga probudim, nadajući se u sebi da će ga ponovo vidimo.

Kišica koja nas prati od Beograda prestaje. Neko igra karte, neko čita, neko drema. Ako izgleda da vozilo guta drum, ovo naše se do Zagreba ni jedanput nije zagrcnulo. Put je prav, lep i čist. Pri ulasku u Zagreb, dočekuje nas Robert Zadravec, glavni organizator našeg gostovanja u Hrvatskoj, poželevši nam dobrodošlicu. Ima problema. Dekor je još na carini. Nešto se iskomplikovalo. A vreme prolazi. Najzad je sve u redu i naši momci žure da nameštaju predstavu.

Šesnaest je časova. Evo nas pred hotelom „Panorama“ na Trgu sportova. Užasna gužva u hotelu. Čitamo veliku najavu „snežnih pahuljica“, odnosno zajednički nastup mladih klizača i klizačice iz celog sveta. „Učestvuj i Jugosloveni“ — veli nam ljubazna devoj-

ka za pultom. Raspakujemo se na brzinu. Već u 18 časova se polazi u kazalištu „Kerempuh“, na predstavu. Za odmor i san nemamo vremena.

Milena je već u garderobi. Pomalo sam u nekom, mogu da kažem, drugom stanju. Ne umem da ga identifikujem. Nije trema, ali nešto se ugnezdilo u grudima, pa nas tera na duboko disanje. Milena je u „Čigoti“ na Zlatiboru naučila da proizvede fantastičan relaksirajući pisak prilikom izdisaja, što meni i Ljilji baš ne polazi za rukom.

Počelo je. Već na prvu svoju pojavu, Milena i Bora dobijaju ogroman aplauz, a potom i Brik. Ponovo su im došli u goste draga bića. Publike je ušla u igru potpuno. Bila je pravi Borin i Milenin partner. Umesto adrese beogradskog SUP-a, Bora izgovara adresu zagrebačkog MUP-a: „Traži me jedan rodak iz Đordićeve.“ Ponovo i ponovo aplauzi.

A onda počinje nešto što ćemo pamti celog života. Klanjam se. Na pojавu

Ekipa „Lari Tompsona“ pred Arenom u Puli

Hanu Veček Bekim i ja znamo kao devojčicu, još iz Dubrovnika, kad je njen otac Petar Veček režirao *Koriolana*, a Bekim igrao Tula Aufidija, 1984. Hanu je sada prelepa plava žena, reditelj, baš u Kazalištu „Kerempuh“, gde priprema predstavu upravo po tekstu svoje ljubavi Miljenka Jergovića, jednog od najdarovitijih mladih hrvatskih pisaca, koga smo upoznali kad je u Beogradu, s grupom Fuckovaca, čitao svoju prozu u Centru za kulturnu dekontaminaciju.

Pričamo i o filmu *Babetina gozba*. Ova je bila prava Hanina i Jergova gozba. Rastajemo se. Ljiljani su se dopali moji mlađi prijatelji. U njihovom odnosu očarava to što je medu njima sve tako ljubavno. Da, to je prava reč, kaže Ljilja. Dobija na poklon od Jerga njegovu knjigu *Mama Leone* s divnom posvetom, a Bekim i ja najnoviju Jergovu knjigu *Hauzmajstor Šulc*.

Ostali deo ansambla je bio na ručku koji je priredio gospodin Duško Ljuština, upravnik „Kerempuhu“. Puni su hvale i oduševljenja. Uz upravnika je u svemu i gospodin Nenad Stazić, dramski pisac čija se dela *Domovnica d.d.*, *Pljuska* i *Ratni profiteri* u Hrvata igraju u „Kerempuhu“.

Opet smo u teatru. Stiže moja dugogodišnja prijateljica Jagoda, nisam je dugo videla. Profesor Čupak sa suprugom. Opet ovacije, kao i prethodne večeri. Milena, Bora i Brik prosto rasprodati. Ne znaju ni sami koliko su dali intervju i gde su ih sve slikali. Milena je prvu predstavu posvetila nedavno preminulom reditelju Branku Baueru, jer sa Prekobrojnom počinje, takoreći, njena velika filmska karijera. Očigledno da tekst Duška Kovačevića lako nalazi put i do gledalaca u Zagrebu.

Večeru priređuje pročelnik Ureda za kulturu grada Zagreba, gospodin Vladimir Stojisavljević, koji nas pozdravlja prigodnim i srdaćnim govorom. Sedim s Jagodom i profesorom Elezovićem, koji se vratio iz Beograda sa proslave jubileja Mire Stupice, čiji je bio gost a i čiji je dugogodišnji prijatelj. Očaran, priča kako je bilo. Prijaju mi komplimenti u vezi sa predstavom. Srećem i Ljiljanu Molnar Talajić, čuvenu opersku primadonu, sasret posle toliko godina je uzbudljiv. Na predstavu je došao i Mustafa Nadarević, pričamo o pozorištu, a pričama o pozorištu kraja nema.

Na prolećnom suncu: Ljiljana Dragutinović, Milena Dravić i Branka Petrić

Ljilje i Baneta Kosara počinje: „Bravo!“ Ovacije traju i traju, dostižu kulminaciju s Milenom i Borom, pa se mi povlačimo, pa ištrčavamo ponovo, pa idemo napred, pa natrag, pa potpuno do proscenijuma, pa i mi tapšemo. Bora u šali gleda na sat. Pokušavam da sakrijem uzbudenje koje me preplavljuje, imam potrebu da pobegnem sa scene.

Slike lepih i žalosnih događaja prolaze kroz moju glavu. Poslednji put sam bila u Zagrebu s *Buđenjem proleća Jugoslovenskog dramskog pozorišta*, a i *Dozivanje ptica* smo igrali 1989, 1990. Onda smo sedeli sami posle predstave, bilo je nekako tužno i prazno. Zatim se desilo što se desilo, i evo nas na gostovanju u Republici Hrvatskoj, posle 12 godina, s pasošima i vizama. Mislim na gospodu Orhideu Sokač, konzulu, kojoj sam se javila pred polazak, a ona nam je poželeta srećan put, uverena da će gostovanje biti uspešno i da će sve proći u najboljem redu.

U garderobi radost, ushićenje. Pokušaj odgonetanja vrsta cveća koje se nalazi u prelepim buketima i korpama. Ali i umor i želja da se malo čuti, da se otuči emocija, i da se gleda predase.

Posle, prijem u pozorištu, koji priređuje naš ambasador, gospodin Simundić sa suprugom. Radošno nas pozdravlja i čestita. Mnoštvo dragih ljudi, koje srećemo posle toliko godina. Relja Bašić, Pero Kvrgić, Ibrica Jusić, crkva Vesne Janković, Anja i njen šarmantni dečko, Dubrovčanin. Brikovi drugovi i zagre-

**Dodata na Skupštinu SDUS-a i
preuzmite svoju sudbinu u vlastite
ruke**

APRIL 2002.

30 GODINA BEZ „APSOLUTNE GLUMICE“

Jelena Kovačević

Pre 310 godina

Diva Komedij Fransez, Adrijana Lekuvrer (Lecouvre, Adrienne) uvodila je novine u stil glume. Volter je oduševljeno zabeležio da je „izumela umetnost govora srcem i da je umela da unese osećanja i iskreni trud, tamo gde je ranije bila samo pompa i deklamacija“. Rodila se u zanatlijskoj porodici 5. IV 1692. S 13 godina zakoračila je na pozornicu i odigrala Polinu u Kornejevom *Poljektu*. Vremenom, odigrala je celi tadašnji tragični repertoar – Rasinovu *Andromahu*, Bereniku, Fedru, heroine u Kornejevom *Cinu*, *Smrti Pompeja*, kod Lamotaa, Molijera i Voltera. Njena rana smrt isplela je priče o tome kako ju je suparnica u ljubavi otrovala i tu melodramatičnu verziju ovekovečio je tekst Skriba i Legueva. Umrla je nenađano 20. III 1730.

Pre 295 godina

Henri Fielding (Henry Fielding) radio se 22. IV 1707. Poznati romanopisac (*Tom Džons, Tristam Šendi, Pamela*) književnu karijeru započinje kao dramski pisac lakrdija i komedija. Ismeva taštinu, neiskrenost, a često je i politički aktuelan, zbog čega će imati neprilika: *Tragedija tragedija ili Život i smrt Tome Palčića Velikog*, *Velika opera, Kafeterija političara*, *Don Kihot u Engleskoj*, *Pasquin*, *Istorijski registar za godinu 1736*. Fielding je stekao obrazovanje u prestižnom Itonu. Umro je 8. X 1754.

Pre 125 godina

Glumci su dobili blagog i predustrelijiv upravnik 1. IV 1877. kada je na čelo beogradskog Narodnog postavljen Milorad Popović Šapčanin. Pesnik i prozaista, Šapčanin je došao u pozorište pre svega kao član Pozorišnog i Književno-umetničkog odbora i po preporuci s dvora. Iako je bio marljiv na poslu i uzorno pošten čovek, Pozorište je za njegovog doba upalo u krizu publike i niskih subvencija. Ostavio je dve besede o pozorištu na aktuelne teme. Šapčanin je prvi krenuo da objavljuje službene publikacije o repertoaru. Protežirao je francuske komade ali nije imao smelosti da postavi komade sa kritičkim pogledom na društvo. Bio je upravnik do 1893. Kad je umro 1895, sahrana je prošla neopozneno.

Pre 115 godina

Milica Jakovljević, čuvenija kao Mirjam, spisateljica melodramskih zapleta rođena je 22. IV 1887. Pojavila se 1929. s komodom *Tamo daleko*, koji je često izveden, a potom je 1937. napisala komediju *Emancipovana porodica* o savremenom beogradskom životu. Redovno je pisala pozorišne reportaže za „Nedeljne ilustracije“ 1928-40. Unela je novine u pisanju pozorišnih članaka, slikajući život glumaca, pevača i balerina iza scene. Piše reporterski zanimljivo i pitko, ali ne

ostavlja prave recenzije. Mir-Jam je umrla 22. XII 1952. Dvadeset godina posle, Mihiz dramatizuje njen najslavniji roman *Ranjeni orao*, a Soja Jovanović ga postavlja na scenu Ateljea 212.

Pre 100 godina

Kad je Đura-Durka Rajković umro 2. IV 1902, porodica mu je ostala u bedi. Omiljeni komičar poslednjih je godina oboljevao od srca i grudobolje, ali je bio

Pre 90 godina

Na vrhuncu stvaralačkih moći, ali iscrpljen upalom pluća i boemskim životom, 2. IV 1912. u Beogradu umire Bogoboj Rucović. Bio je redak spoj obrazovanog i nadarenog glumca u nas. Igrao je u beogradskom Narodnom pozorištu uz Nigrinovu, Todosićku i TaborSKU. Plahovit i preosetljiv, često je napuštao svoju kuću i ponovo joj se vraćao. Kad je 1910, kao pobunjenik na čijoj strani je sva publika, dao još jednu ostavku u Narodnom, osnovao je privatno pozorište i s puno uspeha igrao u kašani „Kolarac“. Ipak je svoj najviši momen dostigao na glavnoj sceni u zemlji, igra-

svoje, *Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji*, pesnik, eseista. Danas živi u Berlinu, gde je krajem 2001. nagrađen prestižnom Lajpciškom nagradom za knjigu za Evropsko razumevanje. Nagrada mu je dodeljena 24. III na Sajmu knjiga. Čosić je za pozorište dramatizovao svoj roman *Uloga moje porodice...* i napisao dramu *Rado ide Srbin u vojnike*.

Iste godine, 17. IV 1932. svet je napustio Rista Odavić, lajpciški student postdiplomac. Odavić je radio kao profesor gimnazije u Beogradu, te kao dramaturg Narodnog pozorišta, poučen evropskim uzorima. Bio je šef Presbiroa Ministarstva inostranih dela, upravnik Državne štamparije, jedan od načelnika u Ministarstvu prosvete i u Državnom arhivu. Bio je urednik časopisa „Nova iskra“ i „Delo“. Ostavio je patriotsku dramsku trilogiju *Duh naših dedova* (Hej, Sloveni, Pod krstom, Posle oslobođenja). Pisao je pozorišne priloge, prikuplja podatke za istoriju srpskog pozorišta, posebno tokom rada u Arhivu. Rista je rođen 19. VIII 1870.

Pre 40 godina

Branko Gavela (Gavella) je umro u Zagrebu, 9. IV 1962. Po obrazovanju je bio doktor filozofije, s disertacijom odbranjenom u Beču, a pominjemo ga više po značajnim režijama dela Držića, Lučića, Gundulića, Sterije, Krleže, Vojnovića, Cankara, Šekspira. Neko vreme bio je direktor drame, prvo u zagrebačkom HNK-u, te u beogradskom NP. Predavao je na Akademiji za kazališnu umjetnost i bio član Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Svojim režijama unosi je svetski duh na naše scene. Zagrebačko dramsko kazalište ponelo je njegovo ime. Radio se 28. VII 1885.

Iste godine, 18. IV, s velikim uspehom odigrana je u Nemačkoj, u Nürnbergu, Nušićeva uvek aktuelna komedija *Narodni poslanik*.

Pre 30 godina

Ostavila nas je izvanredna glumica međuratnog perioda, Desanka-Desa Dugalić-Nedeljković. Umrla je 74. godini 22. IV 1972. (rođena 28. XI 1897. u Čačku). Završila je gimnaziju i glumačku školu prof. Laršea u Parizu. Igrala je ljubavnice, dame iz francuskih salona, duhovite i romantične žene (Grofica u *Figaroju* ženidbi, G-đa đavolica Kalderona dela Barke, Roksana u *Siranu*, Margareta Gotje, nekoliko junakinja iz narodne poezije, Anica u *Vojnovićevim Maškaratama*). Bila je cenjena po dobroj diktiji, milozvučnom jeziku. „Apsolutna glumica“ po rečima kritičara, najbolje se isticala uz partnera Matu Miloševića ili Vladetu Dragutinovića. Predavala je glumu na Glumačkoj školi i napisala stručnu raspravu *Elementi vizuelne glume* (1935), dramu *Na drugoj obali*, pozorišne članke i putopis *Kroz Srbiju, Palestinu i Egipt*.

Pre 85 godina

Tokom dana izgnanstva 1917. na Krfu je organizovano prvo i najveće srpsko vojničko pozorište, a 2. IV iste godine pokrenut je i list „Zabavnik“. Uredivali su ga pozorišni kritičar i teoretičar Branko Lazarević i Pavle Stanković.

Pre 70 godina

U Zagrebu se 5. IV 1932. radio pisac Bora Čosić. Poznat je kao romansijer (*Kuća lopova*, *Svi smrtni*, *Andeo je došao po*

Doktor filozofije i reditelj: Branko Gavela

aktivan na sceni i kao reditelj gotovo do pred smrt. Glumačku karijeru je počeo u diletantском pozorištu u rodnoj Velikoj Kikindi; prešao u prvu družinu Jovana Ćeće Kneževića, te po otvaranju Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, glumi kod njih. Radio je u zagrebačkom Narodnom kazalištu, u družini Paje Stepića i družini Stevana Čekića. U beogradsko Narodno pozorište stiže 1870. Radi kao glumac, reditelj i pedagog. Dramatizovao je Život za dinar Tase Milenkovića i preveo nekoliko drama s nemačkog. Bio je olicenje dobričine, ali je na sceni uspešno igrao i uloge krvoloka, glupaka, bolesnika: Kent (*Kralj Lir*), Jago (*Otel*), Gradonačelnik (*Revizor*), Dužd Dorlja (*Fijeskova zavera*, Šiler), Vuk Branković kod Sterije i Car Lazar kod M. Šapčanina, Isak (*Stanoje Glavaš*), Aćim Kukić (*Protekcija*, Nušić). Đurka Rajković je rođen 1837.

Pre 50 godina

U Zagrebu se 5. IV 1932. radio pisac Bora Čosić. Poznat je kao romansijer (*Kuća lopova*, *Svi smrtni*, *Andeo je došao po*

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137

Izlazi jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)

Tiraž: 1500 primeraka

Prvi broj objavljen 5. XI 1992.

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije

Beograd, Studentski trg 13/VI

Telefoni: 011/631-522,

631-592 i 631-464; fax: 629-873

<http://www.sdus.org.yu>e-mail: sdus@net.yu

Žiro račun: 40806-678-8-2010628

Devizni račun: 5401-VA-1111502

(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Danica Maksimović

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Milosavljević

aleksmil@eunet.yu

Redakcija

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov,

Ivana Dimić, Maša Jeremić (zamenik glavnog i odgovornog urednika), Svetislav Jovanov, Jelena Kovačević,

Branka Krilović, Ivan Medenica, Olivera Milošević, Darinka Nikolić, Tanja Petrović, Gorčin Stojanović, Anja Suša, Petar Teslić, Đorđe Tomić (fotografija), Maja Vukadinović

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd

e-mail: axisst@eunet.yu

WEB administrator

Vojislav Ilić

Dizajn logotipa „LUDUS“

Dorde Ristić

Redizajn logotipa „LUDUS“

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Trebevićka 17

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459

Na osnovu Mišljenja Ministarstva kulture Republike Srbije pozorišne novine Ludus oslobođene su poreza na promet